

ESZES MÁTÉ

Jan Mistrik elátkozott élete és halála

elbeszélések

Z-könyv

BUDAPEST

**Sorozatszerkesztő:
SIMOR ANDRÁS**

© Eszes Máté 2018

Eszes Máté írásai egy korántsem képzeletbeli, hanem nagyon is valóságos falu életét, mindennapjait s – minden túlzás nélkül mondhatjuk – vagy ötvenvalahány esztendőnyi történetét mutatják be, beszélük el. Novellafüzérrel találkozik ugyanis az olvasó, vissza-

visszatérő alakokkal, helyszínekkel és eseményekkel, ám ezeknek az olykor csak rövid lélegzetű, máskor terjedelmesebb elbeszéléseknek igazi sava-borsát az ironikusnak, a groteszknek, az érzelmesnek és a tragikusnak az az egészen különös és eredeti elegye nyújtja, mely Eszes írásművészetének legjellemzőbb s eltéveszthetetlenül egyéni vonása. Egy író, aki manapság sem szégyell „mesélni”, figurákat teremteni, egészen meghökkentő kis drámákat előadni, melyekben a drámaiságot csak fokozza a hétköznapiság; az, hogy a saját tragédiáját átélő-megélő közember talán nincs is igazán tudatában a vele történetek súlyának.

Egy kitűnő novellista megragadóan szép kötetét ajánlom az olvasók figyelmébe.

Tabák András

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)

A gyanú

Zsíros Gyula szatócsboltja a Fő út 23. szám alatt, Daku Flóri mészárszéke mellett áll. Az út és a ház között széles vizesárok húzódik, rajta keskeny fahíddal. Félig az úttesten, félig az árokban tekintélyes csődület, férfiak, asszonyok, hátul a felnőttek mögött gyerekek. Az elől állókat Bagi Gyula vadőr, Sári Antal kisbíró és a híd karfáiba kapaszkodó Daku Flóri igyekszik visszatartani. A legkíváncsiabbak Flóri vérpöttyös kötényének préselődnek, de behemót alakja minden rohamnak ellenáll.

Amint Vörös Mihály csendőr őrmester és járőrtársa, Zana József tizedes a jegyző kíséretében rákanyarodnak a Fő útra, a falubeliek között az eddiginél is hevesebb nyugtalanság támad. Most már senki sem kételkedik benne, hogy a résnyire kinyílt boltajtó mögött szörnyűség történt. A tompa zsvivaj fölerősödik, lármás találgatások hangoznak mindenfelől, amit csak Vörös csendőr őrmester és kíséretének érkezése csendesít le.

– Nyugalom, emberek! Húzódjanak félre! – kiált bele a sűrűsödő csöndbe. Tekintélye van a faluban, nyugalomával, határozottságával, szigorúan igazságos intézkedéseivel teremtette meg magának a respektust. Legutóbb is ott volt a két Korsós testvér esete. Három szekér ölfát tolvajlottak a Csengey-féle erdőből, de rajtavesztettek, mert nem vették észre, hogy az egyik hasábfá kérgébe bicskával bele volt vésve, hogy „Szeretlek, Emike!”. A jegyző a városi bíróságra akarta adni a két Korsós ügyét, de Vörös helyben elintézte. A két öreglegénnyel a községháza udvarára hordatta hátán a fát, ott felfűrészeltette, felaprította velük a fél falu szemeláttára, és még ki is fizettette velük a fa árát a Csengey-uradalomnak. Evvel fűtik télen a községháza cserépkályhát.

Szétnyílik a tömeg, az őrmester nyugodt, kimért léptekkel előremegy az üvegezett boltajtóig, szélesre tárja, de vállas alakja betölti az ajtónyílást, eltakarva a látványt a kíváncsi tekintetek elől. Odabent iszonyatos kép tárul Vörös szeme elé. Az öreg szatócs hálóköntösbe burkolt, esetlen kis teste vérbe fagyva hever az olajos padlón. Akkora

csak az egész ember, mint egy gyűrött kis rongycsomó. Pipaszárlábai kifordulva, oldalra bicsaklott fején, a nyakszirt fölött, tojásnyi duzzanat. Az álla alatt, egész a füléig, vágott seb húzódik. Az őrmester kutató szemmel vizsgálódik, egyetlen apró részlet sem kerüli el a figyelmét. Előbb tompa tárgygal leütötték, azután, hogy örökre elnémítsák, a tettes, vagy a tettesek elmetszették az áldozat nyakát. A pénztárgép fiókja kifeszítve, a pult mögötti polcokról az áru lesöpörve a földre. Rekeszes faláda hever a sarokban, különös, nincs belőle kiborulva a bontott cigaretta, ebből árulta darabonként az öreg boltos a szivarkát. Az áporodott levegőben a dohány illata petróleum és szappan szagával keveredik.

Vörös Mihály nem nyúl semmihez, eleget látott. Még az ő edzett gyomra is felkavarodik, kihátrál a boltból. Óvatosan zsebkezdőjébe fogja az ajtókulcsot, kívülről a zárba illeszti, és bezárja maga után az ajtót.

– Figyelem! Zsíros Gyula halott. Megölték. Rablógyilkosság történt. Amíg a nyomozó alosztálytól megérkeznek a városi kollégák, magam vezetem a nyomozást.

Döbönt csönd fogadja az őrmester szavait. Ilyen közelsége az erőszakos halálnak elborzasztja a lelkeket. Pedig a háború hatodik esztendejében, egészen a legutóbbi hónapig, iszonyatos hírek érkeztek a frontokról, ide az Isten háta mögé is. Alig van egy jó hónapja annak, hogy újra elkezdtek küldözgetni a SAS-behívókat, s erre Matildka, a besavanyodott vénkisasszony ágynak dőlt. A szomszédasszonya, Kun Mari füle hallatára kijelentette, hogy amíg ő a postáskisasszony a faluban, nem lesz több behívóparancs, nem lesz több kényszermunka, mert ő maga egyetlen levelet sem fog kézbesíteni. Azóta a távolsági autóbusz kalauza a posta bukóablakán bezúdíjtja a postazsákból a leveleket, és kész. Ha pipiskedve benéz az ember az épület túloldalán a rácsos ablakon, láthatja, hogy hatalmas vesszőkosárban gyűlnek a levelek. Ha pedig ellenzöt formál a kezével, és jobban meregeti a szemét, a táviró vevőkészüléke mellett felfedezheti a tekintélyes papírhalmot, amelyet Matildka szerint éppen jókor lesz a háború után elolvasni.

A hosszúra nyúlt csöndet az őrmester erélyes hangja töri meg: – Zana tizedes, hozzám! – kiáltja parancsolóan, miközben vigyázzba merevedik és magasba emeli jobb kezét. A tizedes pirosposztag, megtermett legény, a sietségtől előregörnyedve nyomakszik át a tömegen és cövekeli magát az őrmester elé.

– Őrmester úr, alázatosan jelentkezem! – Rossz szokás, minden szó után rág egyet a bajuzán.

– Jóska fiam, végigjárom a házakat és megtudakolod, járt-e idegen tegnap, tegnapelőtt, mára virradóra a faluban. Mindenféle házaló érdekel: drótostót, ószeres, tollszedő, köszörűs. Kérdezd a kocsmárost, a révészt, beszélj az útkaparóval. Faggassad a vénasszonyokat, gondod legyen Kecskés Marcsára, ott a faluvégen. Egész nap az ablak előtt ül és lesekszik a függöny mögül. Hátha láttak idegent erre ténferegni. Az ittenieket magam kérdezem ki.

– Igenis, őrmester úr! – engedelmeskedik habozás nélkül Zana, majd kemény hátraarc után döngöl egyet a földön a csizmájával, és futólépésben eliramodik.

– Emberek! Magukon is múlik, hogy kézre kerítjük-e a tetteket. Ha az éjjel valami szokatlant tapasztaltak, ki vele, mondják el!

Tompa moraj fut át a tömegen, mozgolódás támad, előlép Bagi Gyula vadőr.

– Én leltem rá reggel, amikor szolgálatba indultam – igazít egyet a hátán átvett sörétes puskáján. – Elfogyott a pipadohányom. Mindig nála vásárolok.

– Szóval maga fedezte fel a gyilkosságot. Szólt valakinek?

– Hát hogyne. Dörömböltem a mézárszék redőnyén, mire előjött Daku Flóri. Vele

még egyszer megnéztük, de nem nyúltunk semmihez.

– Azt jól tették. Másnak nem szóltak?

– Dehogynem, szóltunk, biza mindenkinek, aki erre jött. Sárossy Gyulának, a borbélynak, Palkó Imre sekrestyésnek, Peszeki Sándornak, a kondásnak, ő aztán bekiáltott minden portára, ahonnan kicsapták a disznót a kondába. Gyülekeztek is szépen a népek, de senkit nem engedtünk a halott közelébe. Ennyit tudok mondani.

– Köszönöm – int az őrmester rövid hallgatás után. – Magának a községházán, a pihenőszobán is jelentkeznie kell. Czakó alhadnagy úrnál. – Vörös őrmester már ismerte a csendőr nyomozó-alesztály vezetőjének a szeszélyeit: a büntett felfedezőjét előbb kívánja látni, mint a helyszínt.

– Kinek van még mondanivalója? Minden apróság fontos lehet – szól komor arccal az őrmester. Az emberek elbátortalanodva toporognak, mintha a szörnyű bűntény terhe megbénította volna őket.

– Ma éccaka ordított a Pelyhe Jani számara – mondja fennhangon egy magas, szikár, borostás arcú paraszt, kilépve a tömegből.

– Magát hogy hívják? – kérdezi az őrmester.

– Sértő Ábel a becsületes nevem – mondja öntudattal a megkérdezett. Tudálékos beszédéért, folytonos okoskodásáért furmányos Sértőnek csúfolják a faluban.

– Ez a számárügy hogy kerül ide? – A hang egyszerre rendreutasító és erélyes. De Sértő nem zavartatja magát.

– Nagyon egyszerűen, őrmester úr. Furcsa szerzet a Pelyhe Jani cipésmester számara. Soha nem eső előtt ordít, ahogy ez a tiszte lenne, hanem mindig akkor, amikor nagy baj szakad a falura. Legutóbb akkor ordított, amikor a Géza tanító úr fölakasztotta magát. Előtte meg tavaly, mikor a Pázmándyék hodálya leégett. Két éve ropogós lóherével se lehetett lecsillapítani, mielőtt a Tisza átszakította a nyúlgátat, és elvitte a termést. Ezt itt akárki megtanúsíthatja – suhint hosszú karjával Sértő a mögötte állók feje fölé –, előérzete van ennek a számarnak, kérem.

Az őrmester szemügyre veszi Sértő Ábelt, nem tudja eldönteni, hogy bolonddal van-e dolga, vagy belőle akar hülyét csinálni ez az égimeszelő. Azután egyenként ráemeli tekintetét az elöl állókra, de az emberek olyan rezzenéstelen arccal néznek rá vissza, hogy megnyugszik. Vörös őrmester belátja, hogy hiába vesztegeti az idejét. Használható bejelentést aligha várhat ezektől a megszeppent népektől. Meg kell nyugtatnia őket, de hosszú tőprengésre nincs idő.

– Figyeljenek ide, emberek! Most menjenek szépen haza. Ha bármi eszükbe jut, ami kapcsolatba hozható a bűnténnyel, keressenek meg a községházán. Hamarosan megérkeznek a nyomozó alesztálytól is, meghallgatunk mindenkit. Ígérem, minden gyanús körülményt és gyanús személyt tüzetesen megvizsgálunk. Követünk minden nyomot, tűnjön az bármennyire hihetetlennek is.

Lassan oszladozni kezd a tömeg. Az őrmester, mielőtt elindulna a községházára, megbízza Bagi Gyulát, hogy amíg érte nem küldi a tizedest, őrkdjék a bolt előtt. A vadőr örömet vállalja a megbízást, tudja, hogy ezt a tettét időtlen időkig számon tartják majd a faluban.

A községháza udvarán már ott állt Czakó alhadnagy fekete DKW-je, amikor az őrmester megérkezett. Vörös közvetlenül indul a csendőr pihenőszobába, nem állhatja ezt a rókamosolyú alhadnagyot. Ellenszenves neki a fölényes viselkedése, a puhány kézfogása és a pisze orra alatt ugrándo-zó kefebajsa. Különben is, milyen csendőrnyomozó az, aki sohasem néz az áldozatra, aki csak a kihallgatásokon buzgó, a nyomok pedig hidegen hagyják.

– Hol a jelentése, őrmester úr? – kérdezi Czakó köszönés helyett, amint az őrmester belép a kis agyonfüstölt helyiségbe.

– Két órája érkeztünk a helyettesemmel lóháton a ladányi őrsről. Zana tizedes most kérdezi ki az embereket afelől, hogy járt-e idegen a faluban.

– Nocsak, Vörös, magának helybeli tettes nem is jó?

Az őrmester elengedi a füle mellett a kötekedő hangot.

– Járt már a helyszínen?

– Igenis, én jártam!

– Ki fedezte fel a bűntényt?

– Bagi Gyula vadőr. Ő vigyázza most a helyszínt.

– Kéki, ugorjon, kísérje elém azt az embert – rendelkezik Czakó. A gyakornok szempillantás alatt kívül van az ajtón. – Maga meg, őrmester, rajta, mesélje el, mire jutott.

Vörös Mihály sorjában elbeszél mindent. A közben megérkező Zana tizedes szóra nyitná párszor a száját, hogy a frissen hallottakkal kiegészítse parancsnoka előadását, de Czakó mindannyiszor beléfojtja a szót.

– Délután négyig írásban kérem a jelentésüket – zárja le végül a hallottakat Czakó. A végszavára megérkezik Kéki gyakornok a vadőrrel. Bagi Gyula vadőr alacsony, mozgékony kis ember, a szeme kutatón villog, mint az erdőjáró embereké. Ültében fészkelődik a csendőrtiszt előtt.

– Szóval, maga talált rá Zsíros Gyulára – mondja az alhadnagy, székén hátradőlve.

– Igenis, én. Már halott volt.

– Honnan tudja olyan biztosan, hogy halott? Megfogta a pulzusát, hallgatózott a mellkasán? – kérdi a szakember fölényével Czakó.

– Nem kellett nekem, kérem, hozzá se nyúlnom. Láttam én már vadat számtalanszor tűzbe rogyva kimúlni, meg láttam én sebágyban kiszervenvedni. Nincs ez különkül az embernél sem. Már a végtagok állásából megállapítottam, hogy halott a Gyula. No, meg ott volt a nyakán az elmetsett ütőér. Azonkívül az alvadtt vér színéből is láttam, hogy órák óta halott. Mondtam is Daku Flórinak, a hentesnek, hogy ennek a Gyulának olyan előírásosan metszették el a nyakát, mint ahogy Spritzer Náci szokta a kakasnak.

– Ki ez a Spritzer Náci, jó ember? – kérdezi az alhadnagy.

– Hát ki lenne más, mint a zsidó sakter – feleli a vadőr. – Ott lakik a tejcarnok mellett.

Az alhadnagynak szederjesre változik a feje. Nem is tagolja a szavakat, hanem egyszuszra horkantja. – Vörös őrmester, egy zsidó sakter a maga körzetében? Mit állnak itt még mindig, mint a szamár a hegyen? Kerítsék elő nekem a föld alól is azt a zsidót!

Zana tizedes megint szólni szeretne, de az alhadnagy kitudszolja őket a szobából.

Csak kint a kövesúton van alkalma megszólalni. – Őrmester úr! Már bent mondani akartam, hogy Spritzer Ignác már tegnapelőtt elhagyta a falut. Kecskés Marcsa néni újságolta. Amikor kérdeztem, látott-e idegent bejönni a faluba, akkor azt mondta, hogy bejönni nem látott senkit, csak kimenni: a Spritzer Nácit, hátán nagy batyuval. Ott várt rá a faluvégen a Végessy méltóságos kocsisa hintóval. Érdeklődtem a kastélyban, de csak a tisztartóval tudtam beszélni. Ő azt mondta, hogy a méltóságos asszony utasítására vitette Spritzert a ladányi vasútállomásra, mert utazott Pestre, a lányához.

Az őrmestert a hallottak sem hangolták derűs kedvre, ösztönei azt súgták, hogy rossz vágányra csúsznak a dolgok. Bosszús volt fiatal járőrtársára is, meg kellett dorgálnia.

– Jegyezze meg: maga testületbeli magyar királyi csendőr tizedes, Zana. Ha mondanivalója van, az atyaúrsten előtt is elmondja azt. Ha nem akar hóhéra lenni ártatlan embernek. Megértette?

Spritzer Ignác végezte a hitközségben az állatok vágását. Mármint a kétlábúakét, mert nem volt tudós vizsgálósakter, csak kis sakter, aki csupán szárnyas jószágok vágására jogosult. Az utóbbi időben nem sok dolga akadt, mivel a négy zsidó családból három, a Hofferék, a Mandelék és a Hirschék ezek előtt a nyugtalan idők előtt elköltöztek a faluból. Steineréket itt marasztalta a föld, ők gazdálkodtak. Balsorsuk úgy hozta, hogy az idén nyáron innen hurcolták el őket a faluból.

Amikor a kis cókómókjukkal kocsira rakták a családot a főtéren, Kacska Etel, a falu egyetlen koldusasszonya így jajveszékelt: – Szűzanyám! Szűzanyám! Hová viszik azokat a jószágos bides zsidókat?

Spritzer Ignác maradt. A Futura Gabona Rt. megbízottjaként felvásárolta még az idei termést is a parasztoktól és az uradalomtól. Akadt ellensége is a faluban, mert mindenki jó áron akarta eladni a termést, akármilyen konkolyos volt. Ám, ha az öreg a Tárház sarkában levő kis laboratóriumában elvégezte a méréseket, és megállapította a gabona fajsúlyát és fehérjetartalmát, nem volt vitának helye. Elismerte mindenki, tisztességesen végzi a dolgát a futurás. Nem gyűjtött vagyont, úgy élt, mint bárki más a faluban. Arra nagyon büszke volt az öreg, hogy Pesten járt egyetemre a lánya, a Végessy Picivel. Mondogatta is gyakran: „Az én vagyonom a lányom orvosi diplomája.”

De a falu ragaszkodásának más oka is volt. Hozzá futottak a keresztény szülők, ha fitymaszűkülettel született a gyerek. Spritzer Náci nagy hozzáértéssel végezte el a műtéteket. A fiúk között jó páran futkároztak a faluban az általa agyusztált fütykössel. A legelső páciensek már legénysorba cseperedtek és gyakorlatban is kipróbálták Náci bácsi művét, reklamáció pedig nem történt.

– A törvény nevében! – kiáltotta Vörös őrmester előírás szerűen. – Nyissák ki! Magyar Királyi Csendőrség! – Hosszan dörömbölt az őrmester a bejárati ajtón. Kihalt volt a ház, egy lélek nem mutatkozott. A két csendőr körüljárta a házat, az élet semmi jelét nem észlelték.

Sápi Mari néni a szomszédból kiabált át éles, dobhártyarepesztő hangon, jól elnyújtva a szavakat, ahogyan a templomban az éneket szokta: – Spritzer úr nincs itthon. Tegnapelőtt Pestre utazott a lányához!

Vörösék visszaballagtak a község házára. Jelentették Czakó alhadnagynak, hogy nem találták otthon a saktert.

– Miért? Mit gondolt, őrmester? Hogy ölbe tett kézzel várja magukat? – Az alhadnagy szépen felépített elméletét, amelybe Spritzer sakter úgy beleillett, mint üvegbe a dugó, csak az a hír ingatta meg, hogy két napja elutazott Pestre, és éppen a Végessy méltóságosék hintója vitte ki a vasútállomásra.

– Ez semmit nem bizonyít, őrmester. Hacsak azt nem, hogy ravasz ember ez a sakter. Megvan a sziklaszilárd alibije, azután az éj leple alatt visszalopózik és véghezviszi a gaztettet. Nekem jó a szimatom. Nem véletlenül terelődött rá a gyanú.

– Nem hiszem, hogy Spritzernek köze van a gyilkossághoz. Inkább arról van szó, hogy egyeseknek ellenszenves. – Lett volna még mondanivalója az őrmesternek, de Csörögi János halász robban be lélekszakadva az ajtón.

- Nyomozó urak, bejelentést akarok tenni – mondja elfúló hangon.
- Kezden hozzá, jóember, hallgatjuk – adja meg az engedélyt nyájasan Czakó.
- Az éjszaka elkötötték a bójáról a ladikom. A gazember átevezt rajta a folyó túloldalára, és otthagya kivonszolva a homokparton.

Beletelt három hétbe, amíg a nyomozócsoport, Czakó vezetésével, módszeresen megvizsgált minden gyanús nyomot. Kihallgatták mindazokat, akik szorosabb kapcsolatot tartottak az áldozattal. Sorra vették a barátait, az ellenségeit, üzleti kapcsolatait, de sem sikerrel kecsegtető kiindulási pontra, sem bizonyítékra nem bukkantak.

Már jól benne voltunk a télben, amikor egy tiszántúli falu vendégfogadójának éléskamrájában betörésen értek egy szökött katonát. A hátizsákjában talált tárgyak – metszőolló, különféle méretű gyalukés, fenőkő – eredetét kutatva jutottak el a nyomozók a falunkban történt rablógyilkossághoz, amelyet a katona, kihallgatói szívósságának köszönhetően, végül bevallott.

Kézre került tehát a tettes, de hiába jutott el hozzánk a híre, már késő volt. Befészkelte magát az emberek agyába a gyilkos sakter képe. Akadtak, akik bő, fekete köpenybe burkolózó alakját, ősz szakállal keretezett arcát évek múltán is látták felbukkanni a Végessy-kastély elvadult ősparkjában.

Advent

A konyha ajtaja tárva-nyitva, párafelhő gomolyog ki rajta: benn a levegő étel és a füst savanyú szagától erjed. Az asztalnál Bangó Juszti keveri a kártyát, nagyanyám kötényével törli le előtte a viaszosvászon terítőt.

– Jobban tennéd, Juszti, ha dolgoznál, mint hogy ezzel a kártyával bolondítod az embereket – korholja nagyanyám.

Juszti rá se hederít, boszorkányos gyorsasággal rakja az asztalra a zsíros lapokat. Még hogy jobban tennéd... Most kíváncsiak az emberek a jövőre, főleg az asszonyok: kinek a férje, kinek a fia van oda a háborúban. Ha a többség nem is hisz Juszti jövődőlésében, megnyugtató szavakat várnak, meg egy parányi reményt. És ezt meg is kapják tőle néhány szem krumpli vagy egy kis darab avas szalonna fejében.

Juszti végez a lapok kirakásával. Gondterhelt arcot vág – ez is része a játéknak. Hirtelen felderül olajbarnán csillogó ábrázata, lapokat helyez át, perdítve, pattintva a sarkukat. Nagy fekete szeme kitér, rémület tükröződik benne, azután újra megenyhülne a vonásai.

– Ilka néni, nem hallgathatom el, a család egyik férfitagját nagy veszély fenyegeti. – Ezt nem volt nehéz kitalálnia, ezt mindenki tudta a faluban. Fél esztendeje is van, hogy édesapámtól nem kaptunk levelet, de még egy pár szavas tábori lapot sem. Csak rá utalhat a kártya és nem nagyapára, aki az istállóban ül és pipázik.

– Akiről szó van, nagy megpróbáltatások elé néz, de a Jóisten megsegíti. – Most egy ördögöt ábrázoló lap sarkát pattogtatja. – Van itt még valami – ujjával szinte felnyársalja a vörös nyelvű, csimbókos farkú, patás csúfságot – nem egészen világos, de könnyen érheti anyagi veszteség a családot.

Nagyanyám eddig tett-vett, színlelve, hogy oda sem figyel, most krumplihámozó

kése megáll a levegőben, majd megkérdi:

– Mit karattyolsz itt? Milyen veszteségről papolsz?

– Mondom, megtörténhet: vagyoni kár. Jószágban, bármilyen ingóságban – marad az óvatos általánosságoknál Juszti.

Nagyanyám összecsapja a kártyát az asztalon, és ráförmed:

– Vészmadár! Mára elég! Itt ez a kis zsír, tedd el. Annyi számárságot összehordtál, hogy megérdemled.

Juszti fogja a dunsztosüveg zsírt, és kihátrál a konyhából.

– Nem is kíváncsi az unokája jövőjére? Ezt még megbánja! Szerencsés lesz a gyerek, első ember a faluban – kiabálja a kapuból. – És nagy töke lesz.

Advent első vasárnapja van. Ma hajnali sötétben keltünk, elsöpörtük az udvaron a havat a járdáról a kútig és hátul az ólakig. Utána az egész család ment a hajnali misére. Nagyanyám indulás előtt rám erőltette a bekecsemet, mégis a rorate alatt végig vacogott a fogam, hiába szorítottam össze a szám. Mise után rossz kedvvel baktattam hazafelé, a felnőttek nyomában lépkedve, hogy ne süllyedjek el a térdig érő hóban. Tavaly, tavalyelőtt – élénken emlékszem rá – az advent ráérős téli napok csöndjében telt. A karácsonyi előkészület, a reménykedő boldog várakozás ideje volt, aminek meghitt hangulatát, különös ízét a hajnali mise adta. Most mindnyájan nyomott hangulatban vagyunk, rettegve attól, hogy mit hoz a holnap. Három napja vonultak ki a németek a faluból, és foglaltak állásokat a Végessy-uradalom központja előtt, a falutól két és fél kilométerre. A Pázmándy Gyuláék birkahodályának tetejéről mindent ki lehet venni szabad szemmel, még a kastély parkjában beásott aknavetőket is. Lövészárkaik az őspark fái előtt húzódnak, cikcakkos vonalaik el-eltűnnek a lábon maradt kukoricásban. Mikor nagyapának beszámoltam a látottakról, csak annyit mondott a katonaviselt ember nyugalmával:

– Visszavonulnak, itt már csak az utóvédek tartóztatják fel ideig-óráig az oroszokat. Ha nem így lenne, a Tisza vonalát védték volna.

Napok óta egyebet sem hallani, mint hogy jönnek az oroszok, elrekvirálnak mindent, nem kímélik a nőket, még az öregasszonyokat sem. Kacska Etel, a roffi koldusasszony hozta a Tisza túloldaláról a híret, hogy még a hetvenéveseket is ledöntik, ahol elkapják. A révész még azt is mondta neki, hogy Roffon már összeszedtek az övén kívül minden ladikot, és ma hajnalra a Sajnál átkelnek a Tiszán.

Félszre volt épp elég okunk, de a bolhából elefántot csinálni nálunk csak nagymama szokott. Most is rákezdte:

– Élve eltemetkezhetünk a pincében. Odaveszik az a kis kukorica is a Lápiban. A malac meg éhen döglök. Mert te csak ülsz az istállóban és várod, hogy a sült galamb a szádba repüljön.

Nagyapa hallgatott, talán a mise emelkedett hangulatához méltatlannak érezhette a perlekedést. Keményszárú csizmája alatt egykedvűen ropogtatta a havat. Nem először hallja ezeket a sirámokat. Meg is szokott rá felelni valahányszor. „Se német, se orosz nem fogja ki a szekér elől az én két lovamat, pókosodjon inkább a lábuk az istállóban. A kukoricát meg egyék meg a varjak.” Pedig emlékezhetne rá, mi történt alig másfél hete a Bagiék muraközi lovával. A nehézkes, nagytestű jószágnak a sok állástól megsűrűsödött a vére. Sárossy Gyula, a borbély, későn érkezett, hogy eret vágjon rajta, ott fulladt meg szegény pára az istállóban. De most egy szót sem szól. Háromholdnyi kukoricánk fele kint maradt a Brayer-réten, a Lápiban. A tábla egyik oldala teknőszerű lapály, nagy esőzések idején megtelik vízzel, úgy, mint most őszön, fogva tartva a termést. Nem lehet tovább halogatni a szárvágást.

Ez a száraz hideg kapóra jött, a jég olyan vastagra hízott, hogy nemcsak az embert, hanem a szekeret is megbírja.

– Megkukultál? Nincs egy szavad sem! – köszöri tovább a nyelvét nagyanyám.

Felsandítottam nagyapára, beesett, csontos arca sápadt volt a hidegtől, ajkait összepréselte, nem úgy nézett ki, mint aki hamarosan száját tátja, hogy a sült galamb belerepüljön.

– No, gyerek, reggeli után befogunk és indulunk a Lápira. – Hozzám szólt, de nagyanyám is érthetett belőle. Nekem úgy elillant a szomorúságom, hogy egy mákszemmi sem maradt.

Nagyapa vezeti ki az istállóból Sárit, a pej kancát, én pedig az almásderessel, Szellővel igyekszem utánuk. Idekint metszően hideg a levegő, a lovak nagyokat horkantanak, prüszkölnek, fújtatnak, akárha kehesek lennének. Szellő a kezesebb, apró figyelmességekkel hálálja meg igyekezetem. Ahogy alulról felnézek szeplős pofájára, sárkány-orrlukain bodor felhőket ereget, a meleg pára az arcomba csapódik. Ágaskodva kapaszkodom a zablájába, hogy rácsatolhassam a gyeplőt. Megsajnál, busa fejét lelógatja egészen a mellemig, kicsit megbök az orrával, mintha azt mondaná: „Itt van, te pupák, kapcsolj be!”

A fagytól megkeményedett istráanggal sokat kell vesződnöm, csak ügyel-bajjal tudom a hámfára hurkolni. Mire végzek, nagyapa már fenn ül az ülésen, kezében a gyeplővel. Felpattanok én is a kocsiderékba, és beburkolódom a pokrócumba. Nagyapa megigazítja tar koponyáján a kucsmáját, suhint a lovak felé az ostorral, és kiszáguldunk az udvarról.

A jégfoltos ártéren hófúvásos torlaszok nehezítik a haladást. Nagyapa lazán tartja a gyeplőt, a lovakra bízza, hogy megtalálják a dűlőút nyomvonalát. Amint megérkezünk a Brayer-rétre, zsákdarabot kötünk a csizmánkra, hogy ne csúszkáljon a jégen. Munkához látunk. Olyan éles a szárvágó-baltám, mint a beretva, erőlködés nélkül nyisszantom el vele a kukoricaszárakat. Nagyapa a lelkemre kötötte, hogy közvetlenül a jég felett vágjam el, ne menjen még több veszendőbe belőle. Tudom én ezt magamtól is, sőt még azt is, hogy a kukorica minden ízének hasznát vesszük. Kedvenc ételeim közé sorolom a görhét, amit kukoricadarából süt nagyanyám. A szárat a tehének csupaszra rágják, ezzel fűtjük a kemencét. Csutkáját a sparheltben tüzeljük el.

Sorakoznak a kévék utánunk katonás rendben, jó látni a szemnek. A kukoricás mellett füzes húzódik a Tiszáig, ide megyek kötözővesszőt vágni. Térdemmel szorítom, préselem össze a kévét, s húzom feszesre a vesszőkötést. Furcsa neszezés hallatszik a füzes felől, egyszerre egyenesedünk fel nagyapával. A zúzmarától földig hajló ágak közül fehér bekecse, géppisztolyos katona lép ki, hátán zöld pléhdoboz, amiből hajlékony fémpálca meredezik.

– Igyiszuda, igyiszuda! – hajtogatja parancsolón, és magyaráz valamit élénk taglejtéssel.

Itt vannak az oroszok.

– Hív minket, gyere, menjünk közelebb! – Nagyapa az első háború után két évet töltött orosz fogságban. Hazatérve, orosz nyelvtudására volt büszke és a fenyőpálinka főzésének titkára, amit magával hozott.

Nem sietek nagyon, tisztos távolságban csoszogok nagyapa után, aki kézzel-lábbal magyaráz valamit a katonának, „Nyemci, sipirc gyerevnye! Iszkiri nyemci, iszkiri!” Közben, mintha a földből nőne ki, egy másik katona is elénk toppan. Ennek hatalmas látcső lóg a nyakában, derékszíján pisztoly és számtalan fapecek fityeg madzagra kötve.

– Ne féljen papa, nem bántjuk magukat, pakolják fel a kukoricát, és vigyenek minket a faluba.

Nagyapám rá se hederít a magyar szóra, vagy meg sem hallja, tovább töri éktelenül a magyart is, az orosz is.

– Érti, amit mondok, papa? Rakjuk meg a szekeret, és induljunk a faluba. Szásával lesz még elég idejük oroszul társalogni. – Erre már nagyapa is felfigyel, hitetlenkedve csóválta a fejét, elnémul, mint akit kupán vágta.

Én rakom a szekeret. Előbb a szekérderékba pakolom a kévéket, amikor megtelik, kétfelől a vendégoldalra sorakoztatom őket, keresztben. Egyszerre három kéve hullik a lábam elé, alig győzöm eligazítani, de szólni nem merek, hogy lassabban, hé. Mire végzünk és lekötjük a rakományt, csorog a hátamon a víz. Mindnyájan elhelyezkedünk a szekér tetején, nagyapa a gyeplővel indulásra nógatja a lovakat. Janitól útközben megtudom, hogy ő ungvári születésű, és most a Szásával, a rádiósával felderítésen vannak. Fúrja az oldalam, hogy mi a fenének van az a rengeteg fapecek a derékszíjukra kötözve, nekibátorodom és megkérdem.

– Csónakon evezünk át a Tiszán, ha tüzeltek volna ránk, és a golyó lyukat üt a csónak oldalán, ezekkel dugtuk volna be, hogy el ne süllyedjünk. A kapitányunk találmánya – magyarázza türelmesen. Elhatározom, hogy ha katona leszek, és nagy folyókon kell áteveznem, egy evezőcsapást sem teszek fapecek nélkül.

Ahogy közeledünk hazafelé, egyre nyugtalanabb vagyok – mit szól nagyanyám a két katonához. Messziről látom, hogy ott vár bennünket a kapuban. Kikapaszkodok a kévék közül, és grimaszokat vágva próbálom értésére adni, hogy nem vagyunk egyedül. Ő egy mukkot sem ért az egészből. Csak amikor lecsúszunk a rakomány tetejéről, akkor veszi észre a két idegent. – Szűzanyám! – ennyit mond, elakad a lélegzete, sarkon fordul, futásnak ered és eltűnik a padlásfeljáróban.

Kifogjuk a lovakat, és nagyapa betessékeli a két katonát a konyhába. Szalonnát rak eléjük házikenyérrrel.

Miután bekapják az enivalót, szedelődzködnek. Indulnak alkalmas helyet keresni, ahonnan szemmel tarthatják a németeket. Nagyapa a jelenleg lakatlan Dobronyigátórház padlását ajánlja, a falutól kőhajításnyira. Én erősködöm, hogy nincs jobb hely a Pázmányék birkahodályánál. A katonák e mellett döntenek. A hodály szénabedobójából remek kilátás nyílik a határra, Jani távcsövén át a Végessy-kastély udvarán lapátoló alakokat látok. A hodály előtti itatóvályút oly közel hozza a távcső, hogy karom nyújtogatva megpróbálom elérni. Meg sem melegek a jó illatú szénában, hazaküldenek. Otthon nagyapa alaposan megmossa a fejem, amiért belekotyogtam a figyelőhely kiválasztásába, mert szerinte felfedezhetik őket a németek és ide pörkölnének.

Másnap hatalmas robajra ébredünk. A Saj irányából robbanások hallatszanak. Dél körül csillapszik csak valamelyest az ágyúszó. Nem sokkal később páncélosok dübörögnek el az ablakunk alatt. Kicsit megkönnyebbülünk, amikor Jani délután betoppan és újságolja: a roffi kompnál hidat vertek a Tiszán, négy óra tájban az ő zászlóalja kelt át az elsők között a folyón. Vona Bori vendéglőjébe kvártélyozta be magát a parancsnokság. Kapitányát pedig nálunk szállásolja el estére, mert, mint mondja: „Jó, ha nacsalnyik van a közelben” – és hunyorít hozzá.

Izgatottan várom az esti találkozást. Már jócskán elálmosodom a kemencepadkán, amikor megérkeznek. Magas, szikár, fiatal ember lép be a szobába hajadonfővel. Válllapján négy csillagot számolok meg. Jurcsenkó vagy Gyurcsenkó a neve, nem értettem tisztán. Nem néz ki emberevőnek. Beszél valamit. Nagyapa bólogat, úgy látszik, érti. De láthatóan csak akkor nyugszik meg, amikor Jani elmondja, hogy a kapitány nem

akar zavarni minket, napközben itthon sem lesz és elalszik a szelnonon. Eddig tart az ismerkedés, nagyapáék kimennek a hátsó szobába, én még maradok. A kapitány a derékszíját és teli pisztolytáskáját a szekrény tetejére teszi. Térképtáskájából kockára hajtogatott térképet vesz elő, kitergeti az asztalra. Körzővel méricskél rajta, jeleket rajzol rá színes ceruzával. Kíváncsian nézegetem a különös tárgyakat.

Hívnak lefeküdni.

Ágyüdörgésre ébredünk. A komp irányából lövöldözés zaja hallatszik. Elered a hó, az egyre szaporábban hulló hópelyhek belepik a lánctalpaktól felszántott utcát, makulátlan fehérséggel borítva be a tájat. Pajtásaimmal az istállóban a betlehemes játékot gyakoroljuk. A díszlet hibátlan, a jászol előtt fekvő kérődző tehének nyakán meg-megcsörren a lánc. Ernő, a Járomi testvérek közül az idősebb, alakítja az öreg Juhász szerepét. Kenderkőcből ragasztott csajla bajsza és bodor szakálla láttán nehezen tudjuk elfojtani kuncogásunkat. Mi Jóskával, Ernő öccsével, pásztorok vagyunk. A két angyal Darázs Laci és Béres Jani, de Laci most egyedül angyalkodik, mert Béres Janit nem engedte el az anyja.

*„Pásztorok, pásztorok keljünk fel,
és hamar induljunk el
Betlehem városába,
tornyos istállócskába.”*

Fújjuk az éneket istenesen, pedig az idén aligha betlehemezünk. Karácsony estéjén a legjobb kompánia a Vona-féle vendéglő színháztermében, a színpadon is előadhatná betlehemes játékát. De kinek kell az idén angyali vigasság?

A következő napokban is folyton csak a puskaropogást hallottuk. A Végessy-uradalom központja és vele a kastély négyszer cserél gazdát. Az első napokban Janitól értesültünk, hogy sok a sebesült és a halott, de azután ő is elmaradt, nem jött hozzánk többet. A kapitány olyan későn jár haza, hogy érkezésekor én már az igazak álmát alszom. Nagyapával megígértetem, hogy estére megvárjuk és érdeklődünk Jani hollétééről. Nagyapa előre összeeszkábált mondókáját hallgatva a kapitány arca megkeményedik, előbb hajthatatlan, de aztán látva makacsságom, megenyhül. Reggel kísérőt ad mellénk, aki elvezet bennünket Janihoz. Hajnalban ébredek, várunk, várjuk a kísérő katonát. Kezdeti nyugtalanságom szorongássá fokozódik. Már túl vagyunk a délelőtti derekán, mikor megérkezik. Végül is mi leszünk az ő kísérői, mert elindul szótlánul a falu főutcáján, mi pedig baktatunk mögötte. Ahol elhaladunk, az ablakokon megrebben a függöny, riadt szemek leskelnek ki ránk. Képzelem, mit gondolnak. Az öreg Faragót meg az unokáját viszi az orosz, fél óra múlva tudja az egész falu. Az mit se számít, hogy eddig egyetlen rémhír sem igazolódott be. Nem zaklatták az öregasszonyokat, még a fiatalokat sem. Egyedül a Borbély-lányok, a Gizi és a Bella kilincset adták kézről kézre a katonák, de tőlük sem vettek el erőszakkal semmit, amit adtak, azt önként adták.

Elhagyjuk az iskolát, a postát, elhaladunk a községháza előtt, bekanyarodunk a főtérre. Az emlékkert kovácsoltvas kerítése mögött áll Márkus, a kőkatona. Bakancs van a lábán, fászlival körbetekert lábszára és kigombolt köpenye cseppet sem katonás. Szuronyos puskáján támaszkodik, mintha juhászbót lenne a kezében. A Márkus-família férfi tagjai emberemlékezet óta a környék legjobb pásztorai. Az első háborúban három Márkus-fivér veszett oda. Nevük fel van vésve a szobor gránittalapzatára. A szobrász, ha hinni lehet a szóbeszédnek, hajdan a Márkus-testvérek apjáról mintázta az emlékművet.

Megkerüljük a parkot, átmegyünk a Vona Bori vendéglőjének fahídján, itt hús-vér

katona áll az ajtóban, a feje fölött cégtábla: *Bor, sör pálinka korlátlan kimérése*. Itt székel a parancsnokság. Rövid szóváltás után áll félre az útból, odabenn újabb poszt a színházterem ajtajában. Itt még makacsabb ellenállásba ütközünk, de katonánk hajthatatlan, betessékel bennünket a terembe. A kinti szikrázó hó után idebenn félhomály uralkodik, csak lassan szokja meg a szemem a gyér világosságot. A színpadon embertestek fekszenek hanyatt, végtagjaik természetellenes állásban. Halottak. Arcuk viaszsárga. Szám szerint tizenhét tetem. Bal oldalról a harmadik az ungvári katona, Jani.

Szótlatlanul igyekszünk hazafelé, nagyapa fogja a kezem. Nem emlékszem arra, hogy valaha is kézen fogva mentünk volna együtt. Férfiak között ezt a kézfogósdit ő kisasszonyos dolognak tartotta.

Advent utolsó hete van.

Jan Mistrik elátkozott élete és halála

A két folyó völgyében még javában folytak a harcok, az ágyúk dörgése erősen hallatszott, amikor Mistrik főjegyző összehívta bizalmasait, s megalakította a város új vezetését. A bevonulás előtt is ő viselte a főjegyzői méltóságot a vármegye székhelyén, ám a magyar közigazgatásban nem volt hely számára. A hivatalvesztés után Mistrikbe annyi gyűlölet szorult, hogy még a barátai is szörnyülködve hallgatták fogadkozásait: „Ha eljön a mi időnk, szíjat hasítok a pökhendi magyarok hátából, még a csecsszopók is megkeserülnek, hogy magyarnak születtek.” Mistrik mint a messiást várta a Nagy Szláv Testvér megérkezését, ami nem késett sokáig. Még Komárom alatt volt a front, mikor a városi főhivatalnokok felpakolták családjaikat, ingóságaikat, s elindultak Nyugatra. Mistrik azonnal munkához látott, a felszabadítókat már régi-új közigazgatással és szervezett, átmenetileg furkósbottal felszerelt policiával fogadta. Haraso cselovek, Mistrik, mondta a várost elfoglaló egység parancsnoka, és hálája és bizalma jeléül még városparancsnokságot sem hagyott hátra, mint ahogyan azt a határ túloldalán, a magyar városokban tette.

Eljött a Mistrik ideje.

Egyetlen magyar kivételével mindenkit elbocsátott a városi szolgálatból, még a takarítónőket is. Czobor János, a városháza irattárának vezetője maradt csak a helyén, mivel nélküle az új vezetők aligha igazodtak volna el a felgyülemlett papírtengerben. Mistrik az apámat az elsők között ítélte hivatalvesztésre, a városi karmesterségből, mert mint mondta, ő húzta a talpalávalót a hét évig tartó magyar vircsafthoz. Apám, Nyári Márton, olyan hírneves primások ivadéka, mint Nyári Rudi dédnagyapám, akinek Festetich Vilma grófnő volt a felesége, súlyosan vétkezett a felvidéki bevonulás ünnepségén, a tűzoltózenekarból és a zeneiskola növendékeiből sebtében összeállított zenekarnak kotta nélkül vezényelte a Himnuszt és a Szózatot. Mistriket nem hatotta meg apám zenei tálentuma, konzervatóriumi végzettsége, hírneve, hogy külföldet járó primás volt, sem a grófi felmenő létezése, melyet nem a mi családunk viszontagságos története, hanem a Festetichéké bizonyított, mennie kellett.

Enyhített valamit az apám büszkeségén esett csorbán, amint gyakran malíciával hajtogatta, hogy ez a pokolfajzat, mármint Mistrik, nem valami tehetségtelen frátert vett fel a helyére, hanem egy koromfekete, Villám nevű csődört a város méntelepére

apaállatnak, a korábbit a városvezetés azért adta el, mert mindhárom nagy uradalomnak, a Szénássynak, a Halassynak és a Thurzónak is volt a város és környéke lóhölgyeinek kegyeit kereső fedező ménje. Mistrik nagy lóbolond volt, apja, azt beszélik, lókupec volt, de nem is akármilyen, még a debreceni vásárra is elhajtotta gyönyörű lovait. Ez volt az oka, hogy Mistrik nem tudott meglenni ló nélkül. Ebédszünetben csak az özvegy patikusnő, Retterné meglátogatását helyezte két méntelepi látogatás közé. Pontosan déli harangszóra érkezett a városháza udvarán át a szomszédos méntelepre, ahol kedvtelve nézegette, amint Boros Jani csődörös segedelmével Villám, ez a pompás állat, teljesíti a város szolgálatában kötelességét. Innen a látványtól nekihevülve, szapora léptekkel ment át Retternéhez, akivel az eltöltött mézes percek után még egyszer meglátogatta Villámot, s a tenyeréből három szem kockacukorral kényeztette.

Balogh Juszti nagyanyám apám elbocsátása után átkozta meg első ízben Mistrik főjegyzőt. Juszti mama értett a babonákhoz, hitt az erdei tündérekben, szavak, füvek, fák, rút csúszómászók főzetének varázserejében, ám legeslegjobban az átok rátételéhez és levételéhez értett. A Mistrikre bocsátott átokformula, ha jól emlékszem, így szólt valahogy: – Holló vájja ki a szemét, kígyó marja ki a szívét, Retternét, ha meglátja, ne horgadjon fel a vágya! – Ha valaki a főjegyző nevét kiejtette jelenlétében, reszelős torokhangon háromszor mondta el a strófát. Nincs tudomásom arról, hogy megfogant volna az átok, egyetlen baleset érte Mistriket csupán, amint mézet pergetett a méhesében most az őszön, mert háború ide, háború oda, az akác virágzott, és a méhek virágport ragasztottak nedveikkel a lépek falára. Ekkor történt a baleset, egy ideges méhecske bemászott sisakja alá, és fullánkját pontosan szemöldökei közé, az ornyergébe dőfte, amitől mindkét szeme bedagadt, de annyira, hogy a főjegyzői beiktatásra is a hivatalsegéd vezette a városháza dísztermébe.

A beiktatás másnapján, szerda reggel, mint rendszeren, fél nyolcra mentem a hivatalba, a városházára. Sopronban ugyan földmérést és erdészeti ismereteket tanultam, a városházán az adóhivatalban dolgoztam. A főtéren megállított az öreg Faragó András:

– Adótiszt úr! Ha meg nem sértem, valami tévedésnek kell lenni az adópapíromon. Tavaly a Szentkirályon huszonkét aranykorona után kellett adóznom, most meg negyvenkettő után vetették ki. Pedig a földem egy grammal sem lett több, inkább kevesebb, mert a Koren Vilmos elszántott belőle három barázdát.

– Hozza be holnap a papírjait, András bátyám, meglátom, mit tehetek – mondtam elég kedvetlenül, elkészöntem és indultam a hivatalba. Még mielőtt a jelenléti ívre beírhattam volna magam, látom, jön Mistrik főjegyző a folyosón, a hivatalsegéd kíséretében. Megállt mellettem, és bedagadt szemei késpengényi résén át alaposan végigmustrált:

– Maga az, adótiszt úr? Felesleges, ne strapálja magát, adja át a magánál lévő ügyek papírjait Czobor Jánosnak, maga holnaptól el van bocsátva a városi szolgálatból.

Nem mondanám, hogy nem fájt kiüzetésem a hivatalból, elvégre is állásom, a százhusz pengő fixszel egy fiatal embernek szép karrier volt. Bár nem hittem a nagyanyám átkában, magamban háromszor elismételtem, miközben viszolyogva megszorítottam Mistrik felém nyújtott párnás kezét. Semmi okom nem volt különösebben meglepődni, hiszen már hetek óta nyílt titok volt a kassai program, amely nem hagyott kétséget afelől, hogy a magyarokat, német nemzetiségűeket elbocsátják a szolgálatból. Ekkor még reménykedtünk: csak rosszabb ne jöjjön. De jött. Az új szlovák közigazgatás megkezdte a vagyonek kobzát, a kitelepítések és a kényszermunkára való elhurcolás előkészítését, s mikor megalakultak a karhatalmi szervek, kezdték összefogdosni az 1938 után hivatalt vállalkozókat. Hab volt a tortán az a

tragikomikus hír, hogy a határ mindkét oldalán a magyar, a német és cigány lakosságot megfosztják csehszlovák állampolgárságától. A túloldaliak azon mulattak, hogy ők soha nem voltak egy pillanatig sem csehszlovák állampolgárok, úgyhogy nincs is mitől megfosztani őket. Kár volt pedig mulatni, mert akkor lett nyilvánvaló, hogy mit jelent ez az ördögi tót furfang, amikor a határ menti területeken elkezdődött a kölcsönös lakosságcsere: az állampolgárságától megfosztott ember a csehszlovák törvényeken kívül állt, egyben személyes jogaitól, szabadságától, vagyonától megfosztott is lett.

Szállongó hírek érkeztek arról, hogy elvisznek minden munkabíró embert Csehországba, a Szudéta-vidékre. Ott kell a munkáskéz az elűzött németek helyett. Ennek az örültségnek senki nem adott hitelt, amíg családtagját, vagy valakit a rokonságból utol nem érte a balsors.

– Aki nem tartozik hozzánk, azt elszállítják. Hiába minden, nem számít a bátorság, a jó magaviselet, a dolog el van intézve. Én nagyon sajnállak benneteket, ha szükség lesz rá, tanúsíthatom, milyen nagyszerűen viselkedtetek – suttogja apámnak jól értesült szomszédunk, aki szlovák létére itt él és élt közöttünk, békességben.

– A felvidéken a szlovákságé a jövő, a mi fajtánké. Azt mondják az új fejések, hogy a magyar és cigánykérdés már csak vasúti kocsikérdése. – Dermedten nézünk rá. Megőrült ez az ember, vagy pánikot akar kelteni?

– Ép ésszel ezt nem tehetitek velünk. Én itt születtem, itt született az apám, a nagyapám, a dédapám. Tanítom a gyerekeiteket a zeneiskolában. Becsületesen éltem, az egyik fiam pékmester az após sütödéjében, a másik, míg el nem küldtetek, hivatalnok volt a városházán, házam van, szőlőm, egy kis földem, a muzsikám pedig mindenkié – mondja apám fojtott dühvel.

– No látod! Ez a te bűnöd, hogy van házad, földed. Azt tervezik, hogy a megüresedett házakba a lakosságcsere keretében Magyarországból áttelepülő szlovákokat költöztetnek.

Most már az állandó rettegéshez éppen eleget tudtunk. Apám búskomorságba esett, én ki sem léptem az utcára, a félelemtől bénultan ténferegtem a házban. Két hét telt el így rémült önkívületben, amikor megjött az értesítés nekem és Rudi öcsémnek, hogy 29-én reggel nyolckor, kétnapi hideg élelemmel, jelenjünk meg a komáromi Öregvárban. A jelzett napra az Öregvár udvarán a városból és a környékbeli falvakból több száz embert terelt össze a katonaság. A listákat, háromtagú bizottság élén Mistrik főjegyző állította össze. Amint volt főnökömtől, Gurzó Józsitól megtudtam, 120 cigány és 1200 magyar ember szerepelt rajta. Mistrik személyesen kísért bennünket, magával hozta apámat és zenekarát, hogy „búcsúkoncerten húzzák az ő jó magyarjainak a talpalávalót”. A vár udvarán hatos oszlopokban, hatvanfős csoportok sorakoztak fel, bár senki nem mondta, a cigányok külön csoportokat alkottak. Amíg a sorakozás tartott, apámék muzsikáltak, pattogós indulók és katonai menetdalok hangjára toporgott a sokaság, helyét keresve, elveszetten. Amikor a sorok felfejlődtek, Mistrik leintette a zenekart és a várudvart beharsogva szónoklatba kezdett. A kötelességről beszélt, a munka örömről és a fegyelemről. A rövid beszédet bibliai idézetekkel tűzdelte meg, néhány mondata, amit sikerült megjegyezni, amolyan jezsuita dumaként hatott. A regisztrálás befejezése után katonai kísérettel a komáromi vasútállomásra hajtottak bennünket, ahol marhavagonokba zsúfoltak valamennyiünket. Apám és a zenekar ide már nem jött velünk, amitől megkönnyebbedtünk öcsémrel, úgy látszott, Mistriknek még további terve van velük. Két és fél napig dőcögött a vonat Prágán, Táboron, Brnón át Pardubicébe az első elosztóhelyre. Az utat étlen-szomjan, lezárt vagonokban tettük meg. Az éhségtől és szomjúságtól sokan rosszul lettek. Rudi öcsémet és engem innen Chrudimba szállítottak egy népesebb csoporttal, ott behajtottak bennünket egy major udvarába, ahol már vártak ránk a környékbeli gazdák, és megkezdődött a „formális

marhavásár”. A cseh igénylők, mint a kupecok mustrálgattak bennünket, tolmács útján tudakolták, ki mihez ért. Őcsémmel egy hetvenholdas nagygazdához kerültünk állatgondozónak. Etetés, ganajozás, szecsckázás, lovak, tehének csutakolása volt a munkánk – innen szöktünk meg Rudiival négy hét után. Én hazaindultam, Rudi Gutára a rokonokhoz.

Három tompa puffanás jelzi, hogy jó barát érkezik a padlásfeljárón búvóhelyemre, ahol több mint négy hónapja rejtőzködöm a fegyház előtt. Gurzó Jóskát, főnökömet már mindenféle bírósági ítélet nélkül lecsukták.

Rozinak, a menyasszonyomnak prémgallérral keretezett arca bukkan fel a szénahalom mögül. Futva, hajlott háttal, kezével kalimpálva, le-letámaszkodva közeledik felém, nyakamba csimpaszkodik, sírós, fojtott hangon panaszolja:

– Ma reggel az iskolából a gyerekekkel együtt hazaküldtek bennünket. Az igazgató úr közölte: mától szlovák nyelven folyik a tanítás, csak azok járhatnak iskolába, akiknek a szülei szlovákok, vagy akik reszlovakizáltak. A magyar iskolák megszűnnek, a tanítóság mehet amerre lát.

– Nyugodj meg, átszökünk Magyarországra. Te mész büntetésből a szüleiddel, én meg odamenekülök az újabb deportálás, a börtön előtt. Összeházasodunk odaát.

Rozi családja a napokban kapta meg a fehér kitelepítő cédulát, amely „háborús bűnös” minősítést jelent. Őket Magyarországra telepítik majd módos magyar családokhoz, vagy elhagyott szlovák házakba. A cédulán Mistrik főjegyző, bizottsági elnök aláírása díszeleg. Mistrik még a korábinál is nagyobb magyarfaló lett. Pedig, ha tudná, hogy két hónap és tizennégy nap múlva meg fog halni, talán magába szállna kicsit. Nagyanyám, csalódva a hollókban, a kigyómarásban, újabb átokkal verte meg Mistriket az elhurcolásom előtti este: április 7-én, Herman napján álltában, egyetlen jó cselekedete közben a mennykő fogja agyoncsapni. Azon az áprilisi napon egyébként újhald lesz.

Hogy kicsit jobb kedvre derítsem, elmondom Rozinak az átkot, még színezem is kicsit, de ő vigasztalhatatlan.

– Elveszítem az osztályom, nem taníthatom a magyar irodalmat. Csak itt a városban több száz gyerek marad magyar iskola nélkül. Az új hatalom még a magyar beszédet is zokon veszi. A falusiak többsége nem tud szlovákul, így aztán nyilvánosan alig nyitják ki a szájukat.

– Taníthatnál szlovákul, kitűnően beszéled a nyelvet – mondom kevés meggyőződéssel.

– Hogyne. Még talán szlovák irodalmat is taníthatok, különösen azok után, hogy legtöbb szlovák író kötelességének érzi regénye, elbeszélése alakjai között egy magyar félnótást – mondjuk a falu bolondját – vagy csalót, tolvajt szerepeltetni – duzzog tovább Rozi.

Pokrócba burkolózva ülünk az illatozó szénában, hátunkat a kémény tapasztott falának támasztjuk. Huzatos ez a padlás, hűvösek az éjszakák, szerencsére minden hajnalban befűtik a sütökemencét, mert kenyér az kell, így azután a kémény egész nap kellemesen langyos. Kívül hideg szél söpör végig a háztetőn. A diófa ága hol halkan, hol erősebben koccan a háztető cserepeihez. A szélroham múltával beálló csend gyermekkorom máig borzongató élményét juttatja eszembe. Kutat ásattunk az udvarunkban, és mikor a kútfúró húsz méterre ért, s a fúrófej által kiemelt sáros iszap holtbiztosan jelezte a vizet, addig rimázkodtam Sági Feri kútfúró mesternek, engedjen le az iszapkosárban a kútba, hogy megtette. A félelemtől és a hidegtől vacogtam a

mélyben, két kézzel szorítottam a csörlőláncot és megigézve néztem a fejem fölött azt a tenyéryi kék eget, amelyen halványan csillagok ragyogtak fel. Összeprésem a szám, hogy a fogaim kocogását elhallgattassam. Ez volt az igazi síri csend. Észre sem vettem, hogy fennhangon mondom Rozinak a történetet, ő még szorosabban átölel, a ház, a padlás olyan kicsire zsugorodott körülöttünk, hogy úgy érzem, súlytalanul lebegünk.

Egyszerre valaki megzörgeti az utcai ablakot. A lélegzetünk is visszatartjuk, hallgatózunk bele a sötétbe. Balogh nagybátyám suttogó hangját vélem felismerni. Nyílik a kapu, apán Janinak szólítja a jövevényt, ő az. Odalent koromsötét van, lemerészkedünk Rozival a padlásról, és az udvari ajtón át bemegyünk a házba.

– Csatán is megkezdődött a deportálás – mondja nagybátyám. – Újvárról jöttem haza, az állomáson mindenkit igazoltattak, nem szálltam le a vonatról, hanem továbbjöttem hozzátok. Az egész falut körülvették a katonák és a csendőrök. Azt beszélnek, hogy előbb kis településeken begyakorolják az együttműködést a belügyi szervekkel, és csak azután jönnek a városokba. – Kérte, hadd húzódjon meg nálunk pár napig, azután megy Gutára, a rokonokhoz.

– Nem várjuk meg, hogy újra elhajtsanak bennünket, mint a birkát, bátyáddal mi is megyünk Gutára – határozott apám –, ott az ismerősök segítenek rajtunk, átszökünk Magyarországra.

Mindent pénzzé tettünk, eladtuk a házat, a szőlőt, összegyűlt 6000 koronánk.

Elbúcsúztunk a családtól, Rozitól, akivel erősen megfogadtuk egymásnak, hogyha túléljük, tűzön-vízen át felkutatjuk egymást. Nagyanyámat még életemben nem láttam könnyezni, csak most. Szorongatta a kezünk, és egyre azt hajtogatta, hogy maradjunk, jobbra fordul minden, a gyalázatos Mistrik főjegyzőnek már csak harminckét napja van hátra.

Gután csónakot vásároltunk, mert apámmal úgy terveztük, hogy a Vágon levezünk a Dunához. Jani nagybátyám lekísért bennünket a folyóhoz. Csupasz szálerdőn vágunk át, azután vizes, zombékos réten caplattunk gumicsizmánkban, a napkorong éppen eltűnt az ártéri fűbokrok csúcsai mögött. A megbeszélthelyen, két magas fűzfa törzse között rátaláltunk a csónakra. Rothadó avartól megduzzadt talajon gázolunk, taszítjuk a víz felé a csónakot.

Én ülök az evezőpadra, apám a csónak farában lapátolja a vizet, nyolcasokat rajzolva a sima víztükörre. Néhány erőteljes csapással elérjük a folyó sodorvonalát, a vízről hideg pára szakad fel és csapódik az arcunkba. Hajnal felé érünk Komárom fölé, látjuk, a félig lerobbantott hídon katonaság járőrözik. Időnként fényszórókkal pásztázzák a vizet. Óvatosan merítjük a vízbe az evezőt, erőteljes húzásokkal kormányozzuk a ladikot az Öregvárral szembe, egy sekély holtágba. Észrevettek bennünket, mozdulatlanra dermedtünk és latolgatjuk, mitévők legyünk. A veszély elmúltával a lapos homokpartra visszük a ladikot, a bokrok fedezékében keveset pihenünk. Apám elindul az erdőbe, szerencsénkre a közelben egy erdészházat talál, s ami szinte képtelenség, az erdész apám hajdani katonatársa, nekem jó ismerősöm. Felajánlja, hogy segít nekünk keresni halászokat Izsán, akik átvisznek minket Magyarországra.

Találunk két révészt, akik vállalkoznak átszállításunkra. Fejenként 500 koronát kérnek. Egyikőjük házának kertje leér a Dunához, másnap hajnali indulásban egyezünk meg. Még sötét van, amikor elindulunk. Elöl az egyik révész megy, mögötte apám, majd én, mögöttem fiatal nő és idősebb férfi, ismeretlenek, velük itt találkoztunk ma hajnalban, legvégül a sort a másik révész zárja. Előttünk sötétlik a Duna örvényes, sárga a vize, a fagyos szél hódarát vág az arcunkba, azon töprengök, hány fokos lehet a

víz. Nehézkesen szakadunk el a parttól, az az érzésem, túlterhelt a csónak. Görcsösen szorítom a csónak szélét, a kezem a vízbe ér. Vissza kellene fordulnunk, még messze van a túlsó part. Elérjük az Öreg Duna medrét, a hullámok rohama erősödik, a csónak fara a víz alá süllyed. Újabb szélroham, s egy minden eddiginél hatalmasabb hullám elnyel bennünket.

Mind a hatan a felborult csónak peremébe kapaszkodunk, a sebes víz könnyedén forgatja a ladikot. Az egyik révész kiáltozik a túlsó part felé: Segítsetek! Felborultunk! Evezők ismerős zaját hallom a szél zúgásán és a hullámok moraján keresztül. Hosszan sodródunk, mire elérnek bennünket. Apámat és a többieket, az egyik révész kivételével beemelik a ladikba, nekünk azt mondják, tartsunk ki, visszajönnek értünk. Felhúzódkodunk a ladik fenekére, hason fekvé próbálunk evezni. Teljesen reménytelen a helyzetünk. Csobbanások és néma küzdelem zaja ér el hozzánk, úristen, ezek megint felborultak. Még egy ideig halljuk a kétségbeesett viaskodást a vízzel, különös, egyetlen segélykiáltás nem hallatszik, azután néma csend.

Most már én sem evezek, az életösztönt legyőzi a pánik, észveszejtve kapálódzok és sírva könyörgök segítségért. Nem hallja senki sem. Elveszítem az eszméletem.

Két nap múlva térek magamhoz a kórházban, ahová félholtan vonszolt be a révész. Itt tudom meg, hogy egészen Esztergom alá sodort bennünket a Duna.

Az apám és a többiek odavesztek.

Az otthoniakról hónapok múltán kapok csak hírt. Sorsunkról zavaros értesülések jutottak el hozzájuk. Meggyászoltak mindkettőnket. Jól vannak. Mistrik főjegyzőt a nagyanyám megjósolta napon agyonvágta a Villám. No, nem az átok jósolta istennyila, hanem az imádott fekete csődör. Boros Jani később úgy mesélte el a történeteket, hogy Mistrik csúf haláláért senki más, csak ő maga okolható, a ló ártatlan volt. Mistrik, mint rendesen, akkor délben is a patikusnőtől jött, gyönyörködve nézegette Villámot, miközben tenyeréből kockacukorral kínálta a lovat. A fenséges fekete mén hirtelen horkantott, felágaskodott, és két mellső patájával Mistrikre vágott, szétzúzva koponyáját.

Boros Jani úgy vélekedett, hogy Villám azért bokrosodott meg, mert a főjegyző úr kezének punaszaga volt.

A Hindu Herceg

Vona Bori unokája, Matyi, lélekszakadva rohan le a százhetvenhárom lépcsőn a templomtoronyból. Átvág a templomkerten, bebújik a léckerítés résén a paplak udvarára, és két kézzel dörömböl a folyosóra nyíló tölgyfaajtón.

– Mi történt, gyermekem? Ég a ház? – kérdezi Bernát atya a némán tatógó, levegőért kapkodó kölyköt.

– Tisztelendő úr! Tisztelendő úr... Nem a ház ég, hanem a kolopi szérűn az asztagok... Hatalmas füstfelhő borította el a kazlakat, és jön, közeledik a falu felé.

– Te vagy tűzörségben? Miért nem verted félre a harangot?

– Én akartam, de Sági Erzsébet azt mondta, várjunk, mert még lángokat nem láttunk felcsapni.

– Gyerünk! – a tisztelendő elől felhúzza és összefogja a reverendáját, így könnyebben tud futni a gyerek után. Fent a toronyban már tisztán látszik, hogy a

Csengei- és a Hadobás-dűlőn lóvontatta kordélyok száguldanak a falu felé.

– Na, még szerencse, hogy nem harangoztatok. Az ott porfelhő, amit látsz, a kubikoskordélyok és a lovak patája veri föl. Jönnek megépíteni a rizstelepeket.

Bernát atya nem sejtette, honnan is sejtette volna, hogy ezzel a porfelhővel csapások sorozata zúdul a falura. Jöttek, vagy ahogyan majd a sülyiek nevezik őket, gyűttmentek hada árasztja el a falut. Szédületes gyorsasággal bomlik eresztékeire gonddal felépített, szelíd kis világa, amelynek helyét a kapzsiság, a bűn mocska és a féktelen romlottság borítja el. Az ország távoli vidékeiről ideseregő kubikosok, idénymunkások tömege magához vonzza a környező falvak laza erkölcsű egzisztenciáit. Szerencsevadászok, gyanús portékájukat kínáló zugárosok, olcsó szerelmet ígérő lányok lepik el a falut. És hogy a mi saját cédáink, a Borbély-lányok, a Gizi és a Bella Vallyon Kazitól, a párttitkártól kér védelmet az egyre szemérmertlenebb konkurenciával szemben. A titkár megnyugtatója őket: „Csak semmi izgalom lányok, előbb-utóbb minden egér megtalálja a saját lukát”.

Székely Mihály rizstermelő négy fiával annyi bevételt könyvelhet el '49-ben, mint egy akkoriban újonnan épült családi ház ára, száznolcvanezer forintot. A szerencsétlen ember a rászakadó hirtelen gazdagságba beleőrül, leugrik a főcsatorna zsilipjének tetejéről, mikor a víz éppen le van eresztve, s szörnyethal.

Egyik napról a másikra úgy megszorodott Hessz Fercsi patkolókovács munkája, hogy kénytelen volt két inast felvenni, pedig az utóbbi időben egyre ritkábban kötöttek lovat a műhelye elé. Csótó Lacival, idősebb inasával, hajnaltól napestig kalapálják az üllőn a szokatlanul nagyméretű, izzó patkókat, mert a kubikoslovakra – hosszú farkú, hosszú sörényű, nagytestű muraközi lovak –, kétszer akkora patkót kell felvenni, mint a mi igrálovakra.

Laczkó Balázs kerékgyártó udvarán folyton ég a hatalmas tűz, zsarátnoka éjjelente a szomszéd faluból is látszik. A hasábfák és durva tuskók parázsló halma alatt izzanak a vasabroncsok. Laczkó atlétatermetű, negyven körüli, bozontos szakállú ember. Tüztől kivörösödött arca a szentképek megváltójára emlékeztet. Most két cigányemberrel, a Rugóval és a Málóval állják körül a tüzet, hosszú nyelvű acélfogóikkal kiemelnek egy izzó vaspántot a parázshalom közepéből, a kerékre illesztik, amely azonnal sziszegő lángnyelveket lövell. Laczkó felesége és kamasz fia slagokkal öntözik szaporán a lángoló kereket egészen addig, amíg percegve ki nem hűl. A három férfi fakalapáccsal egyszerre üt a vaspántra, egyforma mozdulatokkal verik a vasat, míg tökéletesen rá nem simul a keréktalpra. Laczkó még hűtené tovább a dézsában, de a türelmetlen kordélyos a kerékagynál fogva kordélyához gurítja és a tengelyre csúsztatja. Laczkó nem tiltakozik, még három kordély várakozik javításra az udvarában.

A falu aprajának-nagyjának megváltoztatta az életét a rizsföldeken folyó munka. Régen szenzációnak számított egy idegen arc felbukkanása, most tömegével nyüzsögnek ismeretlen emberek a falu utcáin. A népbolt forgalma megsokszorozódott, Daku Flóri hentesboltjának kilincsét egymásnak adják a vásárlók. Idegen, ismeretlen zajok verték fel a csendet, az állandó nyüzsgés nyugodt, kiegyensúlyozott embereket is magával sodor.

A Végessy-kastély előtti díszkert körbefutó, gyöngykaviccsal felszórt útján népes csoport várakozik. Elöl állnak a hölgyek: gróf Bethlen István miniszterelnök felesége, balján és jobbán a két Montenouvo hercegnő, Mimi és Fanny, Fanny mellett Bethlen Margit és gróf Csáky István külügyminiszter felesége, Irma, született osztrák grófnő. A sort Bárdossy Pál testőrszázados felesége, Kenneth Klára, a híres író nő zárja. A hölgyek mögött a férfiak: Bárdossy Pál, gróf Teleki László, gróf Eszterházy Lajos és

Ambrózy Gyula, a kabinetiroda főnöke, aki még egyszer végignézi a sorokon. Már csak felesége, Kaas Klementina bárónő hiányzik, aki több alkalommal a Kormányzó úr fogadásáról is elkésett, aggályosan készített toalettje miatt.

Pont hat órakor érkezik a Hindu Herceg, rá várnak. Még mielőtt felhangozna az Indiáner pöfögése a kastély ősparkjának fái között, Kaas bárónő is csatlakozik a csoporthoz. A hatalmas, oldalkocsis motor félkörívet ír le a díszkert bokrai körül, csikorogva fékez, és megáll a várakozó embercsoport előtt. Nyergéből karcsú, termetes fiatal férfi ugrik le, bőre kreol, haja koromsötét. Lakatos András cigány rizsőr, a Bandi, szigorú, következetes ember. A kitelepítettektől éppúgy megköveteli a norma teljesítését, mint a paraszti munkához szokott idénymunkásoktól. Vallyon Kazi párttitkár figyelmeztette az eligazításon, nehogy kedvezzen a deportált grófi bagáznak, mert az állásába kerül. Emlékeztette arra is, hogy az apját ezeknek a nagyuraknak a csahos kutyája, Czakó csendőrnnyomozó kínozza halálra. Mégis különös, most, itt, ahogy előtte állnak, a leghalványabb gyűlöletet sem érzi irántuk.

– Jó reggelt kívánok, mindannyiuknak! Ma a Bábny-tanya melletti táblába álljanak be, a Luzsi-brigád már ott van, eligazítják magukat. A csoportot Margit néni vezeti. Bethlen Margit grófnő, a Színházi Élet volt szerkesztője ragaszkodott ehhez a megszólításhoz. És hogy valamelyest enyhítsen a rangkülönbségen, Bandit Hindu Hercegnek nevezi. – Tegnap csak Mimi és Fanny kisasszonyok teljesítették a normát, ha ez így megy tovább, féltő, hogy az állami gazdaság megtagadja az ebédszolgáltatást. Vagy kitolásból elküldik magukat a Tamáshátra, ott birkahodályban van a szállás.

A kényszerlakhely a „Belügyminiszteri Végzés” szerint a sülyi állami gazdaság területére volt kijelölve, a deportáltak kötelező munkavégzése mellett. Ám a gazdaságnak csak a rizstermelő ágazata 12 ezer hold volt. Most, elárasztás után, a végeleáthatatlan tenger, a keskeny gátak csíkjaival irtatlan pókhálóra emlékeztet, amelyben a bűdös, műtrágyás víz foglyaként emberi lények vergődnek. A júniusi rekkenő hőségben napok alatt megposhadt, iszapos vízben kellett a burjánzó gyomtól kitisztítani a rizst, gyakran combig érő ragacsos üledékben. A hetven éves Bethlen Istvánnénak és a nála is idősebb Ambrózy Gyulának, ugyanúgy el kell végeznie a munkát, mint a fiatalabbaknak.

Ez a júniusi nap a szokásosnál is vészterhesebben kezdődött. Ahhoz már hozzászoktak, hogy a gátakon álló rizsőrök, a gyomlálendő rizstáblájuk felé haladtukban, ocsmányságokat kiabálnak feléjük, vagy felheccelt munkásaikkal kórusban szavalják a proletár induló nekik szánt strófáját: „Királyok, hercegek, grófok; Naplopók és burzsoák”, de a mai tikkasztó hőség szinte elviselhetetlen.

Délelőtt tíz óra körül Ambrózy Gyula, aki súlyos szívbeteg, rosszul lett. Még egy félárnyékot adó akác sincs a közelben, ahol le lehetne fektetni a szerencsétlen embert. Margit grófnő igyekszik segíteni, előkiabálja a vízfordó gyereket, a kannából megitatja Ambrózyt, arcába vizet fröcsköl.

– Klára, fuss azonnal a faluba segítségért, Bandi talán bevisz motoron Bornemissza doktorért. – Közben az elkékült arcú ember rongyokban lógó ruhája zsebében Margit grófnő megtalálja a nitroglicerintablettát. Ettől valamelyest javul a beteg állapota. A feleség, Kaas bárónő – a sors tragikus fintora, hogy édesapjáról, Kaas Ivorról még mindig utca van elnevezve Pest belvárosában –, tehetetlenül zokog. Dél van, mire a doktor megérkezik, ekkorra a nádból eszkábált sátor alatt a beteg állapota tovább romlik. Bornemissza határozott utasítása kell ahhoz, hogy az állami gazdaság ökrös szekeren, amellyel hatalmas kondérokban szállítják ki a tengelyig érő sárban a munkások ebédjét, felesége kíséretében Ambrózyt a szálláshelyre vigyék.

Késő estére vonul be a csoport a munkából. Ambrózyt a kastély találatot kapott, félig romos folyosóján találják kiterítve, holtan.

– Ha időben kórházba szállítják, meg lehetett volna menteni. Ez közönséges gyilkosság. – Gróf Bethlen Margit ennyit mond búcsúztatóul és ítéletül a tőle megszokott tárgyilagossággal. A többi már Lakatos András rizsőr dolga. A tragédia megrázza a lelkeket, mindenki igyekszik saját hétköznapi gondja-baja mögé menekülni. Gyomlálás közben a pengeélességű nád összeszabdalta a kezüket, sebeiket tisztogatják. A két szép, szőke Montenuovo hercegnő felégett bőrét borogatja. Arcukat a mocsári szúnyogok dagadtra csípték. Mimi és Fanny zokszó nélkül túri a gyötrelmeket és a megaláztatást. Soha nem panaszkodnak, még arra is futja erejükből, hogy munka után Bandi árván maradt kisfiát gondozzák, édesanyjának takarítani, főzni segítsenek. Pedig kényeskedhetnének is, dédnagyanyjuk, Mária Lujza, egykor Napóleon császári koronáját hordta a fején, de nem teszik, segítőkészek, szorgalmasak.

Bandi az anyjával és kisfiával az állami gazdaságtól kapott szoba-konyhás lakásban él. A valamikori uradalmi cselédlakásból saját kezűleg varázsolt otthont. Vallyon Kazi párttitkár még új bútort is vásároltatott Bandiéknak az állami gazdasággal. Bandi apja cigány létére iskolázott ember volt, a Szénássy-féle mintagazdaság gépészeként dolgozott. Vallyon Kazival ők szervezték az uradalomban, 1936-ban az aratósztrájkot. Szénássy Albert a részesaratóknak a Kétér-dűlőben akarta kiadni a részüket, ahol a szikes, terméketlen talajon silány volt a termés. Egy csendőrszakasz vetett véget a munkamegtagadásnak, a „főkolomposokat”, közöttük Bandi apját és Vallyon Kazit a járási székhely börtönébe vitték. Czako csendőrnnyomozó itt vette kezelésbe őket, három napig sem ételt, sem italt nem kaptak, éjszaka is kihallgatásra hurcolták őket. Negyednap a kiéhezett emberekkel fagyúban úszó birkapörköltet etetett meg egy kondérral, azután mákos tésztával tömette meg őket, és a végén két kanna sós vizet rakatott a cellájukba. Bandi apja belehalt. Ekkor tett fogadalmat Vallyon Kazi, miután ő túlélte a halálba zabáltatást, hogy amíg él, támogatja barátja feleségét és fiát. Megtartotta a szavát, az élénk eszű fiú életének minden fontos eseményén ott volt, egy pillanatra sem tévesztette szem elől a sorsát.

– Hallom Bandikám, hogy a fiadnak grófi dadája van, hercegkisasszonyok stoppolják a zokniját. Látod, mire képes a proletárhatalom? Régen nekik volt parasztdadájuk. Haj, változik a világ.

Lakatos Bandi tudta, honnan fúj a szél. Szalkai Barna köszörűstől szerezte a párttitkár a bizalmas értesüléseit. Barna a falun kívül a tanyavilágot is bejárta csattogó, zörgő kerékpárjával. Zömök alakja, göndör hajú busa feje felbukkant még a rizsföldek ölelte tanyákon is. Recsegő fejhangján kántálta: „Itt a köszörűs, itt a köszörűs. Asszonyok, lányok, ollót, kést, borotvát, bárdot köszörül Barna bá'-tok.” Árult tűzkövet, cipőfűzőt, cigarettapapírt. S amíg dolgát végezte, beszélt és beszélgetett. Összegyűjtött híreit azután vitte Vallyon Kazinak, aki ravaszul használta fel a hallottakat. Pontosán tudta a vágási tilalom idején is, hogy hol készülnek feketevágásra. Csak azt kellett kiszednie Szalkai Barnából, hogy hol köszörültettek bárdot, húsdaráló kést és bontókéseket. Vallyon Kazi ritkán hibázott, ha a fináncokkal nagy fogást akart csináltatni.

Tavaly Lakatos Bandi emberségből a rizsgyomláló brigádból áthelyeztette disznópásztornak Bártfay tábort. A tábornok fiatal feleségével, hathónapos kislányával és az előző házasságából származó tizenkilenc éves fiával érkezett Kolopfürdőre. A hajlott hátú aggastyán köszvényes ízületei nem bírták az egész napos vízben mászkálást, ezért kért valami más munkát. A gazdaság személyügyese elintézte Bandinak az áthelyezést, az addigi kondás, Peszeki Mihály pedig a görbemajori üzemegység sertésenyésztő ágazatának vezetője lett. A tábornok közmegelegedésre végezte a munkát, de hiába volt kitűnő hallása, a szarukürtöt nem tudta megfújni. Pedig ez elengedhetetlen ahhoz, hogy hajnalban és este a kürtjelre kinyíljon a parasztporták

kiskapuja, ki- és beeresszék rajta a hajtáskor az állatokat. A támadt dilemmát Lakatos Bandi úgy oldotta meg, hogy Mészáros Gazsi tűzoltóparancsnoktól kölcsön kérte a zenekar trombitáját a tábormoknak. Egy hétbe sem telt és a falu főutcáján a disznók reggel-este Haydn felhívó jelére masíroztak. Szalkai Barna nem mulasztotta el az ügy részleteit a párttitkárral közölni, bevádolta Bandit, hogy kesztyűs kézzel bánik a horthysta tábormokkal.

Az emberi gonoszságon kívül a tél okozott kemény megpróbáltatást a deportáltaknak. A romos kastély ablaktalan helyiségeit lehetetlen volt kifűteni. Naphosszat járták a Holt-Tisza ártéri erdőit rözse és faágak után kutatva, csekély eredménnyel. Az egyik reggelen, zimankós, hófúvásos időben, a kastély parkjában nagy halom ölfát találtak. A szánnyomokat az országútig lehetett követni, ott beleveszett a hófúvásba. Soha nem derült ki, hogy ki volt az a jótét lélek, aki megszánta a szenvedőket. A falusiak is félték a párttitkártól és a karhatalomtól.

Az állami gazdaság csak az idénymunkák idején osztott ebédet, a falusi népboltban pedig még a fagyos burgonya is ritkaságnak számított. Egyetlen kapcsolat a külvilággal a Szolnok és Süly közötti menetrend szerinti autóbuszjáraton keresztül volt. Mivel a „depósok”, így hívták a deportáltakat, nem hagyhatták el a kényszerlakhelyet, Faragó Piri kalauznó és Takács Vendel buszsofőr segítségével bonyolították a kisebb bevásárlásokat.

A csüggedőkbe Bethlen Margit grófnő próbált lelket önteni, keresett munkát a férfiakkal, a gazdaság tehen- és lóistállóiban kellett trágyát talicskázniuk, egy meleg leves, esetleg üres főzelék fejében. Csak a tavasz beköszöntével érkeztek biztató hírek, minden kitelepített egyénileg kérvényezhette a kijelölt kényszerlakhely megszüntetését és a főváros kivételével letelepedési engedély megadását. A belügyminisztériumba elküldött kérvényekre azonban csak a nyár derekán érkeztek kedvező válaszok.

Csillagfényes, meleg júniusi este van. Mimi és Fanny hercegnők elbúcsúztak Lakatos Bandiétől, Margit grófnő már korábban elköszönt, holnap utaznak el az állami gazdaság teherautóján a jászladányi vasútállomásra. A kis Bandi, a rizsőr hatéves fia a takaró alá bújva hüppög. Hirtelen az ágy végébe gyűri a dunyhát, kiugrik az ágyból, az ablakhoz szalad és kikiált az éjszakába: „Isten veletek hercegnők, egész életemben apródotok leszek!”

– Miért nem mondtad nekik előbb, amíg itt voltak? – kérdezi Bandi a gyereket. – Örömmel elfogadták volna apródi szolgálatodat.

– Akartam, de nem mertem, mert én eddig csak a mesekönyvekben találkoztam igazi hercegnőkkel – mondja a gyerek fénylő szemekkel, még mindig a holdfényben sötétlen csillogó rizstengerre meredve.

– Máskor légy bátrabb, a szőke hercegnők azt különösen szeretik.

A távolból, a víz felől szárnyzuhogás hallatszik, megriasztott réce, vagy szürke gém lehetett, néhány szárnycsapás volt az egész, talán csak annyi, hogy egy új, még rejtettebb helyre telepedjen le.

Hajnali harangszó

Bernát tisztelendő úr korán kelő. Az ötórás harangszó előtt rendszerint megeteti az állatokat, nyolc anyajuh, egy kos, a ketrecekben három anyanyúl és hét süldő várja a takarmányt. A tisztelendő úr az egyházközség költségére vásárolta az állatokat. Amióta

nehezebbre esik a kaszálás, ezek tartják rendben a parókia udvarát. Mindent lelegetnek, még az akácfák alsó ágait is lecsupaszítják. Fűnyírógéppel nem lehetne így gondozni a gyepet, ilyen zsengén, dúsan-zölden tartani a kertet. A birkák pedig hálából Bernát atya szakértő gondoskodásában részesülnek, amiről bárki meggyőződhet, csak rá kell néznie a gyapjukra, vagy megtudakolnia szaporulatukat. Évek múltán egész kis nyájja duzzadt volna már az állomány, ha el nem adogatja a tisztelendő a bárányokat. Az értük kapott pénzt gyertyára és virágra költötte, ugyanis hosszú szolgálata alatt rájött, hogy a díszes oltár jobban vonzza a hívőket, mint az ige. A mi parókiánk megszerezte híres szegénységéről, illik rá a mondás: szegény az eklézsia, maga harangozik a pap. Bernát tisztelendő két év híján hatvan esztendeje harangozik a falunak. Kezdi reggel öt órakor, munkába szólítva hívőt és hitetlent, mert a harangszó mindenkié. Amikor a felszentelés után fiatal papként hozzánk került, hamar beleszokott a teendőkhöz. Elődje előbb a templomi szolgálatot engedte át neki, azután a parókia körül végzendő munkákat. De a reggeli harangozás, az elején, iszonyúan nehezebbre esett. Fiatal volt, a fiatalok egészséges, mély álmával. Sóvárgott a késői felkelés után. Ezt a vágyakozást még csak tetézte, hogy a mi falunk Bernát atya szavával: „Szűzanya kötőjében van”. A kis völgyben meghúzódó falucskát magas hegyek koszorúja öleli. Napfelkelte után huszonkét perccel csillannak meg az első napsugarak a templom tornyán. Minden áldott nap huszonkét percet késik a hajnal.

Túl a nyolcvanon a köszvénytől sajgó öreg test nem kívánja már a kényelmet, érzéketlen minden öröme. A hajnali ébredés valóságos megváltás a félálomban telt éjszaka után.

Bernát atya belekapaszkodik a vaságy végéhez hurkolt kenderkötélbe, szuszogva ülőhelyzetbe húzódkodik, egy mozdulattal jobb lábát a padlóra lógatja. Leszáll az ágyról, gyufa után kotorászik az asztalon, gyertyát gyújt. Felhúzza a redőnyt, a Pupos-hegy fölött fémesen remeg a levegő, a templomkert cseresznyefái között a sűrű homályból súlyosan sötétlik a fekete pincelyuk. Magára ráncigálja a reverendát és átcsoszog a konyhába. A gázrezsón alágyújt a Mária által még este odakészített lábasnak. Forralt bor készül. Mária negyven éve házvezetőnő Bernát atya mellett. Gömbölyű vállú, erős keblű, takaros özvegyasszonyként került a parókiára a nagy háború után. Férje odaveszett a Don-kanyarban. Vezeklésként szegődött az akkor még tetterős, hitében szilárd férfi mellé.

Konyhából nyíló kamrája vasalt tölgyfa ajtaja mögött hallja a neszeket, de nem kel fel, befordul a fal felé. Az öreg pap kanállal mer a forró italból poharába, kortyol néhányat, torkát köszörüli és köszön az ajtó felé:

– Jó reggelt, Mari! – ez az egyetlen civil köszöntés, mely földi halandónak szól, válasz negyven esztendeje nem érkezik rá.

Bernát atya kireteszeli a konyhaajtót, fapapucsában végigkopog a veranda kövén, indul a kert végébe, az aklokhoz. A feltámadó szél csavargatja szikkadt lábai körül a reverendát, alá-alá kap, pöffösen dagasztja, s ettől öreges járása energikussá válik.

Letér a kitaposott útról, a fészker végénél megáll. Elöl felhúzza derékig a reverendát, pössent.

Az utca felől rekedt hang reccsen rá:

– Üdvözlj, te vén csuhás! Csak nem a birkáidat nyomorgatod?

A kékre mázolt deszkakerítés fölött napszitta, nyúzott arc vigyorog az öreg papra.

– Kegyelmezzon az Úr a latroknak is. Ej, ej, Hadobás, hamis úton jártál megint.

Hadobás terepszínű sátorlapból ropogós lucernát zúdít át a kerítésen a pap lába elé.

– Etesd meg a nyulaiddal meg a bürgéiddel, Bernát. Azok nem olyan finnyásak, mint te.

– Rajtavesztesz egyszer, Hadobás. Lesújt rád az Úr haragja, a téesz földjén, lopás közben. Gyere el vasárnap a templomba, gyónd meg a tolvajlásaidat, én feloldozlak.

– Törődj a saját lelked üdvösségével, Bernát, és hizlald a nyulaidat. No, békesség. – Hadobás Feri hátára dobja a maradék köteg lucernát, és mintha úszna, tovabukdácsol feje a kék palánk fölött.

Az öreg pap dühös szégyenkezéssel nyalábolja fel a harmatos herét, szór belőle a birkák elé, de hagy a nyulaknak is. Csak akkor enyhül meg, amikor a szürke szőrösömök ágaskodva szálazzák és frissen ropogatják az égből hullott lucernát.

Visszaballag a házig, közben elszáll a mérge. Hadobás Feri, csak ha egyedül vannak, akkor használja közös múltjuk bizalmaskodó, pimasz hangját. Mások jelenlétében tisztelettel beszél vele, még a hangsúlyra is ügyel.

A Pupos-hegy csúcsáról derengő rózsaszín fény a templom ablakait is rózsaszínre festi. A verandaasztalról magához veszi a táskarádiót és elindul harangozni. Ötvenhárom lépcsőfok a templomajtóig, huszonhét belül a karzatig, ez összesen nyolcvan. Tavalyelőtt, amikor az ajtóig vezető betonlépcső készült, karfával, megbeszélte a kőművessel, hogy négy-öt lépcsőfokként pihenőt iktasson be, hogy szusszanhasson közben. Így is sajog a lába, mire dolga végeztével visszaér a parókiára. A verandán beleereszkedik az öreg karosszékbe, kilép a cipőből, lábát mozgatja. A kopott ízületek ropognak, akár a heves tűzre vetett rözse. Mária már talpon van, lavórban forró vizet hoz, megmossa az öregember lábát. Ezt naponta háromszor megismétli, minden harangozás után. Most is erős ujjáival gyúrja, gyömszőli az öreg lábszárát, lábfejét, s előbb halkán, majd egyre hangosabban hajtogatja: – Huszonhét, huszonhét, huszonhét...

Bernát tisztelendő nem szereti hallani ezt a számot. Ujja hegyével megérinti az asszony vállát, és nevéen szólítja.

– Mária!

Az asszony riadtan ránéz és elhallgat.

Egy nyár eleji napon történt, lehet nyolc éve is már. Tóni, a félnótás küldönc rohant a paplak udvarán a tojást számoló asszonyhoz.

– Az elnök üzeni, hogy a fiát homlokon találta egy kő, szörnyethalt.

Mária legényfia a kőfejtőben a robbantásoknál volt sziklafigyelő.

Az asszony a huszonhetedik tojásnál tartott a számolásban. Fel se nézett, megremegett a válla, felpúpozódott a háta, és folytatta tovább a számlálást, de attól fogva minden tojás huszonhetedik volt.

A gyónás

1.

A murvával felszórt udvaron csoportokba verődött emberek toporognak. Az idén jócskán késik a tavasz, a hegyek felől metsző hideget hoznak a böjti szelek. Még hó is esett az éjjel, de mostanra elolvadt, tócsákat hagyva maga után a rosszul szétterített zúzottkő egyenetlenségeiben. Enyhe kakofóniával fújja el a kürtös a sorakozó jelét, a díszelgők futva foglalják el helyüket a menetalakzatokban. A tribünről előbb formátlan

hangyabolynak látszanak az alakzatok, ám elegendő néhány pillanat, és az emberek nagyság szerint, hatos oszlopokba sorakoznak. Balra, a tribün mellett, egy teherautó platóján, rázendít a Klapka-indulóra az intézet fúvószenekara. A tribünön álló parancsnok kihúzza magát, először jobbra, azután balra néhány feszes lépést tesz a zene ütemére, majd megáll, és lovaglósizmás lábát hibátlanul beleilleszti a számára felfestett négyszögbe.

– Díszzászlóalj, vi-igyázz! – recsen az ezredes hangja a kézihangosítóban. – Érkeznek a vadászrepülők! Zene, állj!

A lövészek mögül – ők állnak leghátul –, a barakkok felől berregés hallatszik. Felerősödik a zúgás, kétméteres óriás tűnik fel a díszelgők sorai mellett. Hatalmas karjait szárnyként billegetve, éktelen berregést csapva fut a tribün felé. Ő imitálja a vezérgépet. Mögötte két társa „géppárban” tisztos távolságban követi. A „vezérgép” oldalra dőlve fordul a tribün előtt, megbillegetti „szárnyait”, üdvözli a nézőket.

Az ezredes elégedett a látvánnyal. Ügyelve rá, hogy ki ne lépjen a parancsnoki négyszögből, mindkét lábát térdnél többször beroggyantja, miáltal a kemény szárú lovaglósizma nyikordul egyet-egyed. A fülnek szokatlan hang még az elkalandozó tekintetet is a csizma gazdájára irányítja. A sorok közül kuncogás hallatszik, az elől állók nehezen tudják megállni a szárnycsattogató palimadár látványát röhögés nélkül.

– Maga! Nem, maga! Maga, ott, az első sorban! Három nap magánzárka! Ha tovább röhög, áthelyezem a kőfejtőbe. Írja fel, Pásztor! – dübörög az ezredes. A balján álló sovány, hajlott hátú írnok mély lélegzetet vesz, s magában mormolja: „Adj kegyelmet, Urunk, a szegény bűnösnek.” Bernát tisztelendő hidegtől gémberegett ujjai között szorongatja a ceruzát, nehezen feljegyez pár szót. Háromszázötvennégy nappal ezelőtt dörrent rá először ez a repedtfazék-kongású hang:

– Húzza ki magát! Mellet ki, vállakat hátra! Nézzen a szemembe! – Bernát belenézett a tiszt üvöltéstől kivörösödött arcába. – Mit bámul! Jegyezze, őrmester: szeme kék, haja barna, halántékán ősz szálak. Emelje fel a karját... Tetoválás, forradás, látható törésnyom nincs. Neve: Simó Bernát. Foglalkozása?

– Lelkipásztor.

– Írja, őrmester: pásztor... Van itt gróf, kereskedő, esztergályos, most már van pásztorunk is.

A fertőtlenítéssel foglalatostkodó felcser a felvételi iroda feketére festett dróthálójának dől, rázkódik a röhögéstől.

– Látja, őrmester, így kell ezt csinálni. Tempósabban, tempósabban – megy ki a parancsnok az irodából. Egzengésszerű csattanással vágódik be utána a vasajtó.

Bernát igazi neve hamarosan feledésbe merült, Pásztornak szólítja mindenki.

A „repülők” elhagyják a teret. A harckocsizók tömör négyszöge közeledik. Ha a kivezényelt irodisták és a szabadváltás őrseg tagjai a felmorajló zúgásról nem ismernék fel őket, az élen menetelő osztagparancsnok kezében tartott tábla, rajta „Harckocsizók” felirat, ezt kétségtelenné teszi. A tüzerek elvonulását a tribünről gyér taps jutalmazza. Annál lelkesebben ünneplik a flottillásokat. Soraik az evezés ütemére olyan pontosan, egyöntetűen hullámoznak, hogy még az ezredes is küld feléjük egy katonás mosolyt. Amikor az utolsónak felvonuló lövészek osztaga után elül a lárma, az ezredes „Oszolj”-t vezényel. Véget ért a büntetőintézet 1958. április 4-i díszszemléje. Az ezredes még néhányszor megnyikorgatja elégedetten kemény kérgű csizmáját, és kilép a parancsnoki négyszögből.

Pekár István ezredes még huszár főhadnagy korában megkedvelte a térdig érő lovaglósizmát. Parádén utoljára a szabadságharc jubileumi díszszemléjén viselte. Jól állt karcsú, sportos alakján a prémes-zsinóros mente, az ólábaira simuló piros

posztónadrág. A csákó és a díszes tarsoly pedig egyenesen szemet kápráztató volt. Mikor a három huszárszázad belovagolt a térre, felhördült a tömeg, zúgott a taps. Mintha eszüket vesztették volna az emberek, dobálták a magasba svájcisapkáikat. A huszárlovak kényesen lépdeltek a macskaköveken, a tribünig megtartva az illetet, melyet a kivonulás előtt beléjük fecskendezett „lócitrom potyogtatást gátló szérum”-nak köszönhettek a nézők.

Mielőtt a vágóra hívó kürtjel felhangzott, elkapta a nemes vérű paripákat a dísztéri idegesség, és szinte egytől egyig megkönnyebbültek. A dísztribün mellvédjére támaszkodó előkelőségek fintorogtak. A díszszemle parancsnokát elöntötte a veríték. – Szabotázs, szabotázs – mormolta sápadtan maga elé. – Azt a részeges idióta főállatorvost, a doktor Vizit, lecsukatom.

De erre már nem került sor, mert a köztisztasági hivatal emberei jószerivel még össze sem söpörték a laposra tiport sapkákat, kalapokat és a párálló lószart, amikorra feloszlatták a huszárságot. Ha hinni lehet a szóbeszédnek, egy kis köpcös, kopasz ember még a tribünről küldöncöt menesztett a honvédelmi miniszterhez ezzel az üzenettel: „Nem akarom látni többet ezeket a felcícomázott dögöket!” Hogy ez a huszároknak szólt-e, vagy a rézzel kivert nyereggel, sallangokkal felszerszámozott huszárlováknak, azt csak a Jóisten tudná megmondani.

Így szakadt vége Pekár István huszárságának. Alig múlt el pár nap, a minisztériumban találta magát. A jó felépítésű, katonás megjelenésű tisztből kitűnő hivatalnok lett. Szívet melengető volt hallgatni a jelentéseit: – Tábornok bajtárs, Pekár őrnagy jelentem, a tábornoki főszabász engedélyt kérr egyenrruhapróbára. – Kéjesen ropogtatta az „r”-eket, s ez főnökeit arra indította, hogy kijelentsék: – Hát igen, kemény gyerek ez a Pekár. – Hogy a nagyfőnök iránti odaadó csodálatának nyomatékot adjon, utánozta a hanglejtését, s ő is imprizmusnak mondta az imperializmust. Tábornoka vakbélműtétje idején hastáji fájdalommal kórházba ment, bent tartották, és őt is megoperálták. Nem volt vakbélgyulladás – Nyicsevo, tovariskáim, nyicsevo, ezután nekem már nem is lesz –, mondta mosolygós arccal.

Általános szokás volt a beszédet orosz szavakkal fűszerezni. A szovjetunióbeli akadémiákon végzetek terjesztették a divatot, és a többiek szörnyű kiejtéssel ismételték a szavakat. Ez amolyan elvi szilárdságot fejezett ki. Pekár emelkedett a számárlétrán, 1956 ősze a minisztériumban találta, alezredesi rendfokozatban. Az események alatt otthon dekkolt s várta, mi hogyan dől el. November negyedike után bement a minisztériumba, s a feldúlt irodák és az összetört bútorok látványa nagyon megrázta. Részt vett a rendcsinálásban. Keményen helytállt. A viharok csillapultával kikérte a belügyminiszter a HM-ből, ezredesi rendfokozatot és parancsnoki beosztást kínált neki. Pekár húzódozott, nem nagyon, csak amennyire illik, kicsit riszálta magát, de rövid gondolkodás után igent mondott.

Az ezredes a gondjaira bízott büntetőintézet életét alkotó fantáziával alakította át. A vafegyelem mellett minden energiáját a rabgazdaság felvirágoztatására fordította. A foglyok elemi jogát, a levélírási, a beszélő- és csomagkedvezményt a munkateljesítménytől tette függővé. A teljesítmény fokozására ösztönzési rendszert vezetett be az örök számára. Prémiumban csak akkor részesülhettek, ha kisajtolták a rosszul táplált emberek végső erejét. Az sem számíthatott a büntetési idő mérséklésére, aki kifogástalan magatartást tanúsított. Ehhez százötven százalékos teljesítményt kellett elérni. Az őrszemélyzetnek azt diktálta az érdeke, hogy a legjobb munkások idejének harmadolását büntetésekkel meggátolja, hisz ők voltak a prémium biztosítékai. Ördögi kör.

2.

Bernát először a kőfejtőbe került, de nem sokáig bírta a nehéz fizikai munkát, kidőlt a sorból. Visszavezényelték a külső munkahelyről a börtönbe, megvonták tőle a kedvezményeket, és még meg is büntették, magánzárkával. Emiatt sajgott a szíve, mert a kőfejtőben, ha tiszta idő volt és a hegyek felől lengedezett a szél, hallani vélte az öreg harang hangját. Faluja légvonalban alig volt tizenöt kilométerre a börtöntől.

Itt, az MZ-osztályon – maguk között így hívták a magánzárkát – a kiszolgáltatottság érzését volt a legnehezebb elviselni. Bernátot éjjel-nappal kétségbeejtő gondolatok gyötörték. Különösen az éjszakák voltak az első időben elviselhetetlenül gyötrőek. Az ódon falakból előkúsztak az éjszaka árnyaival az aggodalmak és a félelmek. Aggódott az öreg elgyámoltalanodott hívőiért, akiknek nem tud vigaszt nyújtani. Csüggesztette a tehetetlenség érzése, a kényszerű tétlenség. Kis világa, a templom és a parókia, a szorgalmas Marival, távoli szigetnek tetszett, a béke szigetének. Kívülrekedt addigi élete hétköznapi, de számára az élet értelmét jelentő valóságán. Fásultan hevert a priccsen. A szétmálló időt csak a szabályos időközökben felhangzó kiáltások próbálták erőtlenül összetartani.

– Állj, ki vagy?! – harsant kétóránként az őr hangja az őrtoronyban. – Váltás! – hangzott a válasz gépiesen, idegenszerű hangon. Az álom és az ébrenlét határán vergődő teste a kiáltásokra mindannyiszor összerándult.

Napközben a cellájába beadott vödör és felmosóröngy tett elviselhetővé számára több-kevesebb időt. Aggályos módszerességgel mosta fel a zárka kövét. Ha a smasszer nem sürgette, fél délelőttöt eltöltött a takarítással. Volt egy alacsony, tömzsi ember a fegyőrök között, aki nem üvöltözött, hagyta, hogy elnyújtsa ezt a parányi értelmes munkát.

Az MZ-osztályon eltöltött harmadik hónap már jócskán belenyúlt a télbe, amikor az egyik délelőtt a kis tömzsi fegyőr jött érte, hogy a borbélyhoz kísérje. Máskor alig-alig váltottak néhány szót, az álmatag, kövér emberke inkább tekintetével igazította útba. Most nyugtalanul járkált föl-alá a zárkában, többször a nyitott ajtóhoz ment, hallgatózott.

– Tegyen két cigarettát a daróc zsebébe... Nem faragja meg magát az a tetű borbély úgy, mint a múltkor. Ne beszélgesen vele. Ő az egyik vamzer a blokkban. – Bernát már annyit megtanult ebből a furcsa börtönnyelvből, hogy értse: a borbély besúgó. Indulás előtt a fegyőr hirtelen mozdulattal barna csomagot húzott elő a zubbonyából.

– Ez a magáé. A falujából küldték. Ne bontsa ki. Rejtse a szalmazsákba.

Bernát pár pillanatig tétován állt, kezében a barna papírba burkolt csomaggal, majd az ágyat megbontva mélyen a szalmazsákba süllyesztette. Kapkodó, ügyetlen mozdulatokkal igazgatta helyére a szalmazsákot, simította ki a pokrócot. A kis ember már türelmetlenül toporgott.

A borbélynál alig tudta izgalmát leplezni. Lehet, hogy begratták. Amíg távol van, hipis lesz a zárkájában, felforgatják az ágyát és megtalálják a csomagot, és a nyakába sóznak néhány nap szigorítottat. A borbély, hogy meg szolgálja a cigarettákat, körülményes, finomkodó mozdulatokkal kente arcára a szurtos alumíniumpohárból a borotvahabot. Hosszan fente a szíjon a pengét, apró mozdulatokkal húzta le az egyhetes szakállt. „Biztosan beavatták. A cinkosuk. Azért bohóckodik körülöttem hosszan, legyen idő a motozásra, a zárkában” – gondolta Bernát. Pedig milyen jó lenne élvezettel szimatolni a borotvaszappan illatát. A karbol szagú mosdószappan után ez igazi élvezet lenne. De most jobban szenvedett, mint azelőtt a borbély sietős

durvaságától. Csak akkor adta meg magát a sorsnak, amikor a timsóra került a sor. Ellágyult, amikor az arcán érezte a timsó csípős, hús hidegét. Egy Váci utcai fodrászszalonban nem végzik figyelmesebben ezt a műveletet, mint most ez a lator.

Vége a bódulatnak. Felállt, sietve távozott. Már kintről hallotta a borbély gunyoros hangját.

– Alászolgája, vendég úr! Legyen máskor is szerencsénk.

Uralkodnia kell magán, hogy ne fusson a zárkáig. A kövér fegyőr filctalpú papucsában szuszogva követi. Meg sem várta, hogy kattanjon a retesz a súlyos vasajtón, máris kihalásztta a szalmazsákból a kis csomagot. Csalódottan forgatta: egy könyv, Jókai Mór: *Fekete gyémántok*. Beleolvasott. Különös izgalom fogta el. Idő kellett hozzá, míg eljutott a tudatáig, hogy Loyolai Szent Ignác *Lelki gyakorlatos* könyvét tartja a kezében...

Percek, órák, napok, hónapok teltek el? Bernát körül megváltozott az idő. A keskeny, lőrészerű rácsos ablakon át mintha több fény áradt volna cellájába. Újabban már nem fullasztotta a kellemetlen, nyirkos levegő, amit a vastag falak árasztottak magukból. Eszébe jutottak a vértanúk, remeték, akik önként szabtak magukra nála súlyosabb penitenciákat. A hajdanvolt pálos rendi szerzetesház, vagy inkább erőd falai között minden feltétele adva volt a tökéletes önvizsgálatnak. Szent Ignác könyve ebben segített.

Végre letelt a magánzárka büntetése, és átrakták a 4-es blokkba. Amikor az új zárkában csattant mögötte az ajtó, vállas, barázdált arcú ember állta el előtte az utat. Koponyája simára volt borotválva, a csíkos daróc alatt kincstári ing helyett fehér garbót viselt.

– Lipták vagyok, a szobagazda. Most már biztonságban van, tisztelendő úr, nyugodjon meg, vigyázunk magára – mondta barátságos hangnemben.

– Simó Bernát, lelkész. Politikai, BHÖ/2, izgatás, bevarrva négy és fél évre.

A szobagazda utat engedett Bernátnak, és ujjával a láböblítéses WC melletti ágyra bökött. – Nyugodtan, tisztelendő úr. Itt már van időnk. Rakja le a holmiját.

Pakolás közben szemügyre vette a cellatársakat. Ágyszomszédja alacsony, szikár ember volt, arca nyúzott, nagyon ismerősnek tűnt. – Akár a falubelije is lehet – töprengett. – De az biztos, hogy templomkerülő ember.

A többieket a szobagazda mutatta be. Amikor a vézna kis emberhez ért, megkülönböztetett tisztelettel és bujkáló mosollyal arcán kezdett beszélni.

– Hadobás Ferenc. Szólítsa Professzornak. Szintén politikai. Földije, és mint mi mindnyájan, ő is tévedésből van itt. Egy madár miatt ítélték el. Tavaly októberben visszatette eredeti helyére, az első világháborús emlékmű tetejére a turulmadarat.

Bernát most már emlékezett Hadobásra, s úgy gondolta, illik ezt tudtára adnia.

– Örülök a véletlen szerencsének.

– Tisztelendő úr, a mi világunkban nincsenek véletlenek. Hogy folytassam... Ha szüksége van valamire, csak Hadobásnak szóljon. Szerez magának vécépapírt, rántott szeletet, savanyúcukrot, de nagy ünnepekre, ha kell, misebort is. Ha üzenetet vagy levelet akar kijuttatni, forduljon hozzá. És dohány is kapható nála – kis szünetet tartott. Szivarzsebéből cigarettát húzott elő, s mintha a mondottakat akarná illusztrálni, lágyan odaszólt Hadobásnak: – Professzorom, tüzet kérek. – Hadobás levett a polcra egy bokszos dobozt, kinyitotta. Elszenesedett rongy vagy kóc lehetett benne. Zsebéből bugylibicskát húzott elő, sapkája béléséből körömnyi üvegcserepet. A bicska nyelébe beszorított tűzkövel a bokszos doboz fölött az üveggel szikrát csiholt, miközben gyengéden fújta a szenes rongyot. Az alkalmi tapló felparázslott, Lipták föléhajolt, és

rágyújtott. Élvezettel eregette a füstöt.

– Atyám, holnaptól a kötélverő üzemben dolgozik, Hadobás mellé lesz beosztva.

Bernát keservesen tanulta meg a börtönrend előírta szabályokat. Többször is elkövette ugyanazt a hibát, akárhányszor megbüntették is érte. Arra azonban hamar rádöbbsent, hogy hiába lóg a falakon Pekár ezredes utasítása, a rabok életét egy másik hatalom igazgatja. A Liptákhöz hasonló nehézfiúk kemény igazságérzete. Mintha a sarkaiból kiforgatott törvényt, jogot és erkölcsöt ők akarnák helyrebillenteni.

Amikor a börtönbéli dolgok rendje szerint este a plébánosra fordult a vallomások órája, Bernát atyát enyhe izgalom remegtette meg. Ezeknek „gyónjak” az életemről – lobbant föl benne a hiúság. De keze a tisztálkodó eszközöket rejtő zsákban megérezte a Jókai-regénybe kötött *Lelekgyakorlatos* könyvet, ha nincs oly sötét, valamennyien észrevették volna elpirulását. Nincs bennem alázat! – döbbsent meg a pap önmagán. Akkor hiába vesztegette rám az Isten a megpróbáltatásokat, hiába kockáztatott az az ismeretlen, aki a Loyolai-könyvet becsempésztette hozzám?! Ebben a pillanatban értett meg valamit. Megértette, hogy mindenki kiérdemelte a börtönt, legföljebb nem azért, amiért elítélték! Én is – szállta meg lelkét az alázat, és csaknem könnyezve mondta:

– Uraim, olyan őszintén szeretnék beszélni, mint első gyónásomkor. Azóta évtizedek teltek el, és az utóbbiakban én gyóntattam, én szabtam penitenciát, pedig néha nem is volt előttem világos, hogy miért követte el azt a bűnt a mellém térdeplő szegény lélek.

A zárkában néma csend lett. A filctalpú papucsokban surranó örök léptét is hallották.

– Azt hiszem, kedves testvéreim, hogy legfőbb bűnöm a hiúság volt. Tudjátok, szegény emberek gyerekeként kerültem a szemináriumba, és azt hittem, a tudás által különb leszek másoknál... – folyt belőle a szó. – De itt, ahol ma Magyarországon őszintén lehet beszélni, mert hol lehet ma őszintén beszélni: csak a börtönben! – emelkedett meg a költői kérdéssel együtt a hangja.

– Főtisztelendő úr! – hallotta a szobagazda intő hangját.

De folytatta és vallott gyarlóságairól, a Loyolaitól tanult őszinteséggel. Sokat beszélt, a zárkatársak némán hallgatták néha önmarcangolásba csapó mélységes őszinteségét, amelyben karrierizmusáért ostromozta magát, hiszen már ő is kanonok lehetne... vagy a bűncselekményéül felrótt „izgatásért”! A zárkatársainak bevallotta azt, amit a nyomozóknak soha: pontosan tudta, mit beszélt azon az adventi vasárnapon...

Verejtékben fürdő arccal fejezte be börtönbéli gyónását Bernát atya.

De nem beszélhetett tovább.

– Csönd! A második emeletre három új embert hoztak! – markolt a karjába a szobagazda.

– Honnan tudod? – nézett rá a pap.

– Én ebben vagyok járatos – simogatta meg a karját a kopasz.

A plébános belerévedt a sötétbe, és úgy érezte: bármilyen keservesek is itt a mindennapok órái, de most... életében másodszor, boldog ember.

A többiek sejtették, mit érez, hiszen ők már régóta járták ezt az iskolát.

A borbély

– Volt itt a háború előtt olyan szegénység, hogy attól koldult a nép! – Ez a vesszőparipája Bohusnak. Őt mindenki így hívja. Bolyhos Tekla a becsületes neve, de ezt talán csak a postás tudja, meg Bernát tisztelendő, aki megkeresztelte. Az államosítás előtt kocsmája volt a faluban az öregasszonynak, most „bögrecsárdát” tart fenn. Házának ablaka a Fő utcára nyílik. A nyitott ablakon át vizespohárban pálinkát nyújt ki Gyulának, a borbélynak. – Fösvény nép volt ez, itt mindenki kuporgatta a garast, hogy még egy darab földet vehessen. Min spórolhattak egyében, mint a hasukon. Nyáron dologidőben is tarhonyán, ciberelevesen és vereshagymán, szalonnán éltek.

A járdán toporgó borbély remegő kézzel nyúl a pohárért, felhajtja az italt, megnyugszik, a visszautat a pohár Bohus kezébe tánc nélkül teszi meg.

– Adj még egy pohárral, Bohuska. Visszafelé kifizetem. – Az újabb pohár pálinkát Gyula mohóság nélkül, finom mozdulattal issza ki. Borostás arca megrándul, a sovány nyakszirten remegés fut át. Mielőtt elindulna, illendőségből hallgatja egy kicsit Bohus szóáradatát.

– Ha valaki megbetegedett a családban, még a nagygazdák sem hívtak orvost. Legfeljebb füves Rózsit hívták, akinek tudománya annyit ért, mint halottnak a szentelt víz. Tengeri hagyma, ricinusolaj, pókháló, gőzölés megfelelt minden nyavalyára. Bezzeg, ha a ló vagy a disznó betegedett meg, ha a tehén felfúvódott, azonnal szaladtak az állatorvosért, még hóvihárban is elhozták a szomszéd faluból. – Bohus elhallgat, alaposan szemügyre veszi a borbélyt, és mintha most látná először, megkérdezi: – Gyula, te miért iszod el az eszed?

A borbély megütközve mered az öregasszonyra, farkasszemet néznek, s akadozó lélegzettel csak annyit mond:

– Ivás nélkül nem bírom elviselni a szagukat. A legtöbb orrfacsaró büzt áraszt – hát ezért. – Gyula sarkon fordul és az iszákosok óvatos-ingatag lépteivel elindul a felvég felé.

A falut egyetlen kövesút szeli át, kétoldalt poros kis mellékutcák ágaznak, futnak szét belőle, mint a szőlőindák. A templom toronyórája még nem ütötte el a hatot. Kihalt az utca. Gyula átvág a Templom téren, itt az út kiöblösödik, hogy azután a zöldséges bolt és szemben a fodrászszövetkezet újra eredeti szélességére fércelje. Lelassítja lépteit, vet egy pillantást a fodrászat ajtaja feletti cégtáblára, majd lejjebb siklik szeme a fél évtizedes divatot idéző reklámfotóra. A brillantinos férfifej akárha szeplős lenne a légyszartól. Harminckilenc éve és három hónapja vették el Gyula borbélyműhelyét, mivégett, máig sem érti. A proletárdiktatúra nem tűrhette a kizsákmányolást. Két segéddel dolgozott, közmegelegedésre. Egy ideig hiányzott a hajszesz, a pitralon és a borotvaszappan illata, de amikor a szövetkezet megalakult, és hívták dolgozni saját műhelyébe, büszkesége nem engedte, hogy a főnökké előlépett segédje dirigáljon neki. Azóta házakhoz jár borotválni, hajat vágni. Ő a halottak és a halni készülők borbélyja. Ma az öreg Pelyhe Jani, a cipész a soros. Hozzá igyekszik a felvégre. Kopogtatott a kaszás a kecses női cipők és elnyühetetlen bakancsok készítőjének ajtaján. Irigyei szerint még nyolcvan évesen is a szoknyája alá nyúlt a menyecskéknek. Mértékvétel közben, mintha véletlenül esne, egyre feljebb kúsztak ujjai a szép formájú lábakon, és ha nem csaptak a kezére, ott helyben, a suszterszéken ölébe ültette az adakozóbb kedvű hölgyeket.

Gyulát Margitka már a kapuban várta.

– Azt hittük, nem éri meg a reggelt. Egész éjjel ébren volt, félrebeszél. – A kisírt szemű asszony zsebkendőjébe szipogva betessékeli a borbélyt a nagyszobába, az ura ágyához.

Az öregnek csak fakó arca világít a dunyha alól. Ádámcsutkája le-fel szaladgál, formátlanul hagyják el merev ajkát a szavak.

– Margit... Margit, te menj ki. – Az öreg a dunyha alól előhúzott csont és bőr ujjjaival ad nyomatékot szavának.

Amikor egyedül maradnak, izgatottan utasítja Gyulát.

– Gyújts rá, gyorsan, mindjárt bejön. Adj egy slukkot.

Margitka nem engedte, hogy a szobában akárki is dohányozzon. Hogyisne! A bűdös bagó szagát beszívja az ágynemű, befüstölődik tőle a hófehér fal! Pelyhe Jani házasságuk ötven esztendeje alatt a műhelyben szívta. Azóta pedig, hogy ágytak esett – sehol. Gyötörte a nikotínéhség cudarul, de az öregasszony nem adta be a derekát, egyre csak azt hajtogatta: „Majd ha felépülsz, szívod újra, a műhelyben”. Pedig az orvos megmondta neki, hogy halálán van az öreg, de úgy gondolta, ha enged, gyengeségével elárulja magát, elárulja, hogy nincs remény.

Gyula meggyújtotta a cigarettát, és tenyerébe fordítva parazsát, adott egy slukkot az öregnek. Az mélyen leszívta, élvezettel, azután orrán, száján egyszerre engedte ki a füstöt. De a pöfékelés köhögésbe fulladt.

– Öh... öh... Köszönöm neked, Gyula. Ez a gonosz vénasszony nem hagy egy szál cigarettát sem elszíni. Hiába kérlelem. Hiába mondom neki, hogy a fronton a roham előtt, lehúzódva a lövészárokból, még a százados úr is megengedte... – Újabb köhögési roham. – Beszélhetek is neki. Fázom állandóan. Hívtam az éjszaka is, feküdjön mellém, melegítsen meg utoljára – hát nem. Hallottam, kint azt mondta a menyének, nem vagyok eszemnél.

Gyula kezében a szappanhabos borotvatállal áll az öreg fölött. A pengét már megfente.

– Kezddhetem, Jani bátyám?

– Ne még, ne. Előbb adj még egy slukkot. – Gyula lerakja a szerszámait, szájába illeszti az öregnek a cigarettát, párnát gyömöszöl a háta mögé, mert fekve mégsem borotválhatja.

Gyula érzi a felelősségét. Beszappanozás előtt lefényképezi magának az öreg arcát. Az átlátszó, viaszsárga bőrnek elég egy óvatlan érintés, s a borotvának ott marad a nyoma, és lehet, hogy már soha többé nem forrad be. Azt a szégyent, hogy a rokonok a ravatalon összekaszabolva lássák az ő vendégét, Sárosy Gyula nem vehette a lelkére. Apró húzásokkal kezdi a kiálló pofacsonton, majd bal mutatóujjával felfelé húzza az öreg bőrét, hogy a ráncok kisimuljanak a penge előtt. Mielőtt a másik oldalhoz fogna, felveri a szappanhabot a pamaccsal, boszorkányos gyorsasággal megfenti a pengét, és munkához lát újra.

Gyula még nem végez, amikor Margitka bejön, letelepszik a kanapéra, beleszimatol a levegőbe, megérzi a bagószagot, de nem szól.

– Gyere holnap megint, Gyula, várlak – mondja az öregember. Az arcszesz és a szappanhab illata hajdanvolt vasárnapok emlékét juttatja az öreg eszébe. Fiatal volt, egészséges. A tízórás nagymise előtt, még hétköznapló ruhában lement borotválkozni Gyulához.

Politikáról, fociról vitatkoztak. Mikorra frissen borotválva hazaért, Margitka kikészítette az ünneplő ruhát az ágyra, csak bele kellett bújni. Az ingének keményítőszaga volt – nagyon szerette.

Az öregember ragaszkodott a hajnali borotválkozáshoz. Amíg Gyula matatott rajta, úgy érezte, hogy inkább az élőkhez tartozik, mint a holtakhoz.

– Ha nem jössz, én megyek érted.

Sárossy leakasztotta az ablak kilincséről a borotvaszíjat és táskájába rakta. A kést mindig ujja közé csippentve törölte meg. Pakolászás közben Margitka fele sandított, aki fejével bólogatott. Így hát megígérte a másnapi borotválást az öregnek. Sietve elkészönt, szinte kimenekült a levegőtlen szobából. Margitka a ház előtt érte utol és csúsztatta a zsebébe a munkadíjat.

Gyula, megnyújtva lépteit, mindkét karjával a levegőben evezve, táskáját nekikoccantva a kerítésnek, suhant a Felsőbe. Ez a felvég kocsmája. Mire odaért, a nagykapuról már levette a lakatot Marci, a kocsmáros, de az ajtó még zárva van. Az udvaron gyülekeznek a törzsvendégek, alig beszélgetnek, várnak a jelre, hogy megcsikorduljon a zárban a kulcs. Egyre közelebb nyomakszanak az ajtóhoz – türelmetlenek. Gyula nem tolakszik, ő már felhajtotta Bohusnál a magáét, ráér, zsebében ott lapul a mai keresete. Elüldögélhet belőle egész nap itt a kocsmában, még talán a bisztróban egy bablevesre is telik.

Flóri

Éktelen csörömpöléssel özönvíz előtti Skoda kanyarodik a tanácsháza elé. Rendszáma nincs, sem elöl, sem hátul, ecsettel van ráamázolva: MUNKAGÉP. A lemezzel leválasztott fülkéből – a hátsó rész rakfelület – nagydarab, bozontos alak kászálódik elő. Megcélozza a bejáratot, már a folyosón elbődül:

– Mi az úristen ez, Kazikám? – Az utolsó pillanatban sápadt, madárcontú asszonyka toppan elé, széttárt karjával tartóztatja fel az elnök irodája felé nyomuló hústornyot. – Az elnök elvtárs tárgyal, a megyétől vannak nála. Senkit nem fogad!

– Mióta levelez velem az elnök elvtárs... mi? És mióta hoz határozatot a földbérletem megszüntetéséről – megkérdezésem nélkül? – Az óriást az indulat majd szétveti, kiugró pofacsontján megfeszül a bőr. – Mondja meg neki, aranyoskám, hogy Daku Flóri van itt. Jöjjön ki, mert rátöröm az ajtót!

A lármára zömök, csupa izom ember lép ki az irodából, megfogja a levegőben Flóri pecsétes határozattal hadonászó kezét, és fojtott hangon mondja:

– Menj haza, Flóri.

Az óriás megfeszíti karját, nyaka kivörösödik, de nem bírja kiszabadítani magát Vallyon Kazi tanácselnök vasmarkának szorításából.

– Tépd szét! Most azonnal. Különben megkeserülöd! – tör ki a melléből.

– Nem tehetem. A testület döntött így.

– Szarok a testületre. Tépd szét – mondja kissé megjuhászodva Flóri. Már nem állja tovább az elnök pillantását, vesztett.

– Délután kiküldöm hozzád a műszaki ügyintézőt, mindent elmagyaráz részletesen.

– Az elnök elengedi Flóri karját, sarkon fordul és eltűnik a párnázott ajtó mögött.

Daku Flóri elgyötört arccal néz az elnök után, és mintha hipnózisból ébredne, álmos mozdulattal összehajtja a határozatot, zsebébe süllyeszti, és lomhán lépdel végig a visszhangos folyosón.

Az épület előtt beül az ócska batárba és elhajt a tanyájára. Amíg a „vörös nyíl” – így hívja a vedlett tragacsot – végigzötykölődik a hepehupás makadámúton, van ideje tünődni a múlton. Ötvenegyben kezdődött a viszálykodás közöttük, amikor Vallyon Kazi mint újdonsült tanácselnök elfoglalta a falu közigazgatását egyedül intéző jegyző

helyét. Rendet csinálni küldték. Ettől kezdve Kazi lépten-nyomon keresztezte az útját. Abban az időben ő vezette a mézsárszéket, és hamarosan feltűnt az elnöknek, hogy olyan gazdag a választék különböző húsokból, mint sehol a környéken. Minden hétre esett két-három kényszervágott birka, egy borjú, de még marha is. Tehetett ő róla, hogy a tehenek felfúvódtak a zöld herétől, a birkák lába pedig beszorult és eltört az aszálytól megrepedezett legelőn? Az állatorvos kiadta a kényszervágásra az engedélyt – ment minden simán.

Tett ő többet is a faluért. A szigorú vágási tilalom ellenére őt hívták házakhoz is leólni a disznót, rendszerint éjszaka. Úgy kifinomodott a technikája, hogy meg sem nyikkant az állat a kezében. Feketevágásnál ennél nem volt semmi fontosabb. Gyertyafénynél dolgozta fel a húst, ördögös gyorsasággal.

Sorra került a jegyző és a falumegbízott rendőr disznója is. Mindenki tudott mindent. Ez a titkolódzás és cinkosság, a törvény kijátszásának ez a népi társasjátéka, elsimította a korábbi ellentéteket is a faluban. Ravasz találékonysággal keresték a rejtekhelyeket a felfüstölt sonkának és szalonnának. Ha a fináncok megvesztegethetetlenek voltak, mert ez is megesett, megkezdődött a bújócska. Lévai Ilka vesszőkosárba dugta a húsvéti sonkát, a tetejére meg kotlóst ültetett petróleumlámpával válogatott csíráképes tojásokra. Faragóék a trágyadombba ásták el ponyvába bebugyolálva a füstölt szalonnát és oldalast. Nem sokra ment a begyűjtőbiztos, ha naponta bekukucskált a kemencekéménybe is, mert a belülről láthatatlan oldaljában füstölődött a hús.

A falu még ki sem aludta a húsvéti locsolkodás mámorát, amikor híre jött, hogy a jegyző és a körzeti megbízott feljelentette Daku Flórit feketevágásért. Most akadt idő erre is bőven, amíg a következő vágásig a szalmakazal alá rejtett süldő kés alá hizott. De a feljelentés a másfél, kétszáz disznó leölése helyett csak egyetlen jelképpé emelkedett feketevágást rótt fel Flórinak. A bírósági tárgyaláson Flóri derekasan viselkedett. Az ítélet Polcz bíró úr hangulatától függött, ha jó kedve volt harminc napot, ha rossz, negyvenet kapott.

Flóri, miután leülte a kiszabott büntetést a járásbíróság tömlőcében, a mártíromság és hősiesség glóriájával a fején tért haza a faluba. Lépten-nyomon érezte az emberek háláját. A pillantásukból, egy kézszorításból. Ő mindenkit megelőzve a faluban, eljutott a kommunizmusba. Sárossy ingyen borotválta, nyírta a haját egész évben, a piacon nem kértek tőle pénzt a kofaasszonyok, mikor összeszedte a szükségletéhez nélkülözhetetlen árut. Ami azután példa nélkül álló volt: Vona Bori kocsmájában ihatott, mint a nádgyökér – csak úgy grátisz.

Aranyélet volt ez, de nem tartott sokáig. Vallyon Kazi addig szaglászott Flóri után, amíg tetten nem érték. Engedély nélküli vágás, rendszer ellenes izgatás, hivatalos személy elleni erőszak voltak a vádpontok ellene. Két és fél évet kapott, amiből egy évet le is ült. Szabadulása után börtönben összeszedett nyavalyája mestersége feladására kényszerítette. Egyik napról a másikra mindkét kezét kiütések lepték el. A börtönorvos az ekcémák közé sorolta a bajt. Saját szavaival olyan csapás volt ez rajta, mint amikor a csillagász megvakul.

Flóri életében nyugtalan hónapok következtek. A börtönben elszenvedett megaláztatások nem törték meg. A kényszerűség hatására béklyóba vert, féktelen természete, mint a vulkán robbant ki. Előbb felvásárló lett az állatforgalmi vállalatnál. Hamarosan rá kellett döbennie, hogy a kesztyűs kéz – az ekcéma miatt télen-nyáron kesztyűt hordott – nem előnyös az üzleti életben. – Ja, kérem! – panasolta Sárossynak, a borbélyszékben ülve –, a kézszorításnak, a kézmelegnek még mindig jelentősége van a bizalom felkeltésében, az alku megpecsételésében.

Hamarosan más munka után nézett, mert a félsikert nem szívelhette.

Emberkereskedő lett. Munkásokat toborzott az állami gazdaságnak idénymunkára, gyapotszedésre és rizsaratásra. Mivel ez számára is idénymunka volt, idejét egyszerre több vállalkozás között osztotta meg. Megvásárolta a falu határában a Végessy-féle romkastélyt. Kilenc hold földet vett haszonbérbe a község tulajdonában levő tartalékföldből. Silány parlagföld volt ez a kastély körül, senkinek sem kellett a földosztáskor. Libafarmot akart létesíteni. Első teendőként a kastély parkjában álló kút tisztításához kezdett, s hogy bőségesen legyen vize, Sápi Ferivel szövetkezett, a falu egyetlen kútfúró mesterével. Tizenhat, tizenhét méterre fúrhattak le, amikor csoda történt. A szokatlanul finom iszap előbb kénes bűzt árasztott, majd a kút fenékén rotyogni kezdett, mint az üstben a lekvár.

– Ferikém, a keservit, megfogtuk az Isten lábát! Gyógyvizet találtunk! – Flóri bakkecske módra szökdécselt, összecsapkodta nagycsontú, kesztyűs kezét. – Társak leszünk, meggazdagodunk, gilt?

– Fellegekben jársz. Még ha igaz is, amit állítasz, mire elhiszik ezt neked, megöszülsz.

– Te meg a magad ásta lukából nem látsz a világból egyebet a korhadt kútkávánál. Nincs képzeleted. Ide figyelj! – Flóri felugrott a kútból kikotort sáros földkupac tetejére, és veszettül taposni kezdte. – Aranyat leltünk, cimborá! Ennek a hírére még külföldről is idejönnek az emberek. Zarándokhely lesz ez itt. A bénák eldobálják mankóikat. Ez a düledező urasági kastély üvegbeton gyógyszállóvá épül át, a silány bekötőút kétsávos műúttá lesz.

Sápi Feri csak hümmögött, belátta, hogy nincs helye a józan beszédnek. Beleegyezett abba is, hogy a kútfúrószerszámaival betársul a vállalkozásba, ha lesz a dologból valami. Flóri még meg is eskette a titoktartásra, nem szól senkinek, amíg ő az iszap gyógyhatását bizonyító szakvéleményeket meg nem szerzi.

Flóri minden követ megmozgatott a siker érdekében. Professzorok ajtaján kilincsel, tudományos intézetek bürokratikus útvesztőiben próbált eligazodni. Az iszapmintát még külföldi intézeteknek is elküldte. Gyors és biztató válasz legelőbb a bécsi *Institut für Radiumforschung*tól érkezett. 10 tonnánként 4,18 milligramm rádium elemet állapítottak meg, igazolva, hogy ebben a mennyiségben a sugárzáson alapuló gyógyhatás igen tekintélyes. A bizonyítványban újabb számok, százalékok sorakoztak víztartalomról, plasztikusságról és kenhetőségről.

Flórival madarat lehetett volna fogatni.

A tekintélyes intézmény szakvéleménye megoldotta a hazai szakemberek nyelvét is. Tudósokból, balneológusokból és neves természetgyógyászokból álló gárdát hívott a helyszínre, akik megállapították, hogy a vulkanikus eredetű iszapréteg a föld felszínétől tizenöt-húsz méter mélységben kénes ásványi források felett helyezkedik el, s reumás betegségek gyógykezelésére különösen alkalmas.

Ami ezután következett, az lett Flóri életének legfájdalmasabb vészőfutása.

Bankhitelt igyekezett felhajtani, a környező téeszék és a környéket uraló állami gazdaság vezetőinek támogatását próbálta megszerezni. Nyolcmillió forint induló tőke volt együtt, amikor a gáncsok miatt elakadt az ügy. A legádázabb ellenzője a gyógyfürdő és szálló terveinek Vallyon Kazi tanácselnök volt. Fűnek-fának elmondta Flóri priuszát, amivel sikerült megingatnia iránta a bizalmat. Szemtől szembe más kifogásokat hangoztatott:

– Kiesik ez a hely a forgalomból, Flórikám, vendégekre nem lehet számítani. Meg azután a sajátfajtánkat ismerve, a parasztember egy lépést sem hajlandó tenni az egészségéért, amíg fel nem bukik.

– Eh, halandzsa! – vágott közbe Flóri. – Honnan ismered te a mi fajtánkat?

Felmenőid között csak egyvalaki akadt, aki a földdel tudott bánni, nagybátyád, a burai sírásó. – Soha nem bocsátotta meg sem ő, sem a falu Kazinak, hogy idegenként ültették a nyakukra. Kazi ősei a Napóleonnal vívott győri ütközet után maradtak vissza a seregtől és telepedtek le a megye távoli zugában. A vallon törzsből származó belga vagy francia hadfiak alapította Vallyon-telep minden rendszernek adott hűséges janicsárokat – nekik mindig bizonyítani kellett. – Régen a reumát meg a köszvényt úri nyavalyának tartották. Egy frászt! A reuma a parasztember betegsége, akinek télen-nyáron eső és a hó, a szél, meg a fagy jár a sarkában. Nekik akarok jót. Érdeklődtem a szomszéd téeszben, két hajdúszoboszlói beutalóra tavaly tizenheten jelentkeztek.

– A KÖJÁL egészségtelennek tartja a területet, alkalmatlannak gyógyfürdő építésére – akadékoskodott tovább a tanácselnök.

– Egészségügyi okok, röhej! A te megrendelésedre készülnek ezek a jelentések.

– Vigyázz, Flóri! Túl messzire mégy, ez rágalmazás.

– Nem a levegőbe beszélek. Korábban elmondott kifogásaidat visszhangozza a tisztiorvos is. Még hogy a folyó árterületéről rajzanak a rovarok, és a kőgát alatti kubikgödrök fertőző göcök. Jönnek a szúnyogok. Ez mind nyavalygás. Ha a fürdőmedencéből és a forrásokból már gőzölögne a kénes bűz, még mutatóban sem találnátok szúnyogot.

Minden erőfeszítés hiábavalónak bizonyult, a megyénél Vallyon Kazi szava többet nyomott a latban, mint a Flórié; az övé talán el sem hallatszott odáig. Végül küldtek egy nagyfejűt, aki lefújta az egészet: „Felejsék el, elvtársak.”

De Flóri évek múltán sem felejtett. Sági Ferivel csak belevágtak az iszapbányászatba. Most, ahogy porfelhőt kavarva a dombtetőre ért, leállította a motort és pillantásába fogta birodalmát. A folyó kékeszöld szalagja lomhán kanyarog a síkságon. Balra a dombvonulat szelíd lankája billenti meg a horizontot, jobbra az erdő ritkás fái közül előpiroslik a kastély teteje. Furcsa alkotmány magaslik a park fái fölé, három hatalmas kúpba állított fenyőgerenda, alatta csontos gebe rója a köröket. Betelve a látvánnyal, motor nélkül ereszkedik le a „vörös nyíllal” a domboldalon, óvatosan kerülgeti a tavaszi felfagyás okozta gödröket. Ismer minden egyenetlenséget. A fák között gurul az autó, az út mellett az arasznyi fűben rozsdás kútfúró szerszámok hevernek. A fúrótorony mellett fékez, kinyitja a fülke ajtaját, de nem száll ki. Boros Jani – Flóri alkalmazottja – megállítja a lovat és kifogja a hámból. A válla fölött magyaráz hátra, félig Flórinak, félig a lóhoz intézve szavait.

– Csak munka közben lógatja így a nyelvét, a zabla mellett. No, húzd vissza szépen, ne hozd szégyenbe a gazdit!

Elcsapja legelni.

– Meddig jutottatok? – kérdezi Flóri. – Látom, meghajtottad rendesen ezt a kehes lovat.

– Én nem húzhattam helyette. Mire tizenhárom méterre értünk, habos lett a szügye.

Előkerül Sági Feri is, a tenyerén pogácsa nagyságú iszaprögöt hoz.

– Ezt nézd meg, Flóri, olyan finom, akár a vaj. Ebből egy pakolás még a halottakat is feltámasztja. Belefűrtünk egy tiszta szalonnás rétegbe, annyi szennyeződés nincs benne, mint a körmöm feketéje.

Flóri gépiesen nyúl az iszapért, látszik az arcán, hogy egész máshol járnak a gondolatai.

– Este vigyél belőle pár téglát Bernát tisztelendő úrnak, meg Margitnak is, hadd kenje a derekára, mert reggel panasolta, hogy nem tudja riszálni a farát.

Szeplős Margit neve hallatán még a süldőlegények is elpirulnak. Már az apáikat is ő

tanította a szerelemre, ő tartja az igazi legényavatót a faluban.

– Találkoztatok? – kérdezi Boros Jani kópés mosollyal Flóritól. De neki nem nagyon akaródzik felelni. Jó hosszan formálja, gyúrogtatja ujjjaival az iszapprögöt, mire rászánja magát a beszédre.

– A földet akarja. Megszavaztatta a vb-vel a bérleti szerződés felbontását.

– Tegnap este a veje beszédesre itta magát a Marcinál, a Felsőben. Kikotyogta, hogy panziót akarnak építeni, meg gyógymedencét, itt a fenyvesben. Kft-t alapítanak a fürdőigazgatósággal, nekünk takarodnunk kell – mondja ingujját gyűrögetve Sápi Feri.

– Abból ugyan nem eszik. Tudja a tanácselnök úr, hogy a kutya sem szavaz rá a választáson, így hát be akar fektetni, vállalkozni akar. A link vejének szeretné megvenni az ÁFÉSZ-től a kocsmát is.

– Sikerül is neki, ha az árverést megint hajnalban tartják, mint tavaly, amikor a régi orvosi rendelőt eladták suba alatt, Tolka Pityunak, a körzeti rendőrök gyöngyének – így Boros Jani.

– Az akkor volt. Ha kell, elmegyek az Atyaúristenig. Megszerzem az ország legjobb védőügyvédjét. – Flóri egy ugrással kint terem a kocsifülkéből, a két öreg mellett. – Halásznak, vadásznak, nyugati turistákat kocsimáztatnak, valutáért. Végét vetem ennek a lumpenfinálénak. Azt ígérte, kiküldi a „kis csibéjét”, Tálást, a műszaki ügyintézőt. Ha jön, kergessétek el karóval, én összeszedem a föld és a ház papírjait és megyek az ügyvédhez. – Hatalmas léptekkel elindul a murvával felszórt gyalogösvényen a kastély épen maradt szárnya felé.

A két öreg a kibányászott és fóliával letakart iszapprizmákhoz ballag. Az egyiket kitakarják és egy szál dróttal, aminek fogó gyanánt a két végére fadarab van hurkolva, téglányi darabokat vagdosnak a puha iszapból. Egy ilyen téglá ára nyolc forint. Flóri – minthogy az értékesítés az ő dolga – átlagban három-négyszáz darabot ad el belőlük naponta.

Sápi Feri azon töpreng, hogy mihez kezd, ha kiakolbólítják őket innen. Újra kutat fúrni már nehezebbre esne, meg azután ki fúrat és köveztet manapság kutat. Elég egy vékony cső a földbe, rá egy szivattyú, és kész a kút.

– Ez a Flóri a szarból is pénzt tud csinálni – mondja Boros Janinak, aki csak pár napja dolgozik velük. – Amit itt látsz, minden az övé. Amikor társultunk, ezt a sok ócskaságot is megvásárolta tőlem, azt mondta: én csak a szakértelmem hoztam az üzletbe, a többi bízom rá, megélünk mi itt mind a ketten. Hát nem igaza volt? Még a hetedik határból is jönnek ide az emberek, viszik, mint a cukrot, az iszapkockáinkat. Sok errefelé a csúzos, köszvényes beteg. Van, aki gyalogszerrel viszi, zsákban a hátán. Otthon azután magukra kenik, a lábukra, a derekukra, kinek hol fáj.

Flóri tűnik fel az ösvényen, hóna alatt koszlott aktatáskával, elrohan mellettük, de feléjük sem biccent. Bedobja a táskát a kocsiülésre, beül a volán mellé, és máris felzúg az öreg Skoda, nekilődül, viszi utasát új, s talán minden eddiginél véresebb ütközetbe.

– A főnök felénk se néz? Csak rohan, mint a szélvész – mondja nehezteléssel a hangjában Boros Jani.

– Nem kell ezért megsértődnünk. Mindig így viselkedik, ha nagy dolgokat forgat a fejében.

Szeplős Margit

A főtéren emlékkertet nyalából körbe a kövesút. Itt állnak meg a távolsági autóbuszok, ide érkeznek a turisták, hogy azután továbbinduljanak a hegyek közé, gyalogszerrel, mert a folyó völgy betonútjától elágazó bekötőút a mi falunkban véget ér, tovább sehová nem vezet, egyszerűen zsákutca. A buszmegálló termésköből emelt épületében különös üzlet működik, amolyan öszvér; egyesítve magában a trafik, a bazár és az édességbolt kínálatát. Ezenkívül palackban és kimérve gyógyvíz is kapható, melyet Daku Flóri Iszap- és Gyógyvízüzemében palackoznak az üveg címkéjén olvasható közlemény szerint. *Hungarie Regie Aqua, általános hatású gyógyvíz* – hirdeti még az antikbetűs felirat a címkén. Vegyelemzés, alkalmazási terület, adagolás, de ez már olyan apró betűvel, hogy lehetetlen elolvasni. A pult mögött szép, mosolygós, hatvan év körüli asszony méri tele szaporán a poharakat, tölti a flaskákat. Szorongának legalább nyolcan-tizen a parányi előtérben, kinn is várakoznak vagy húszan. A fél kilences járattal érkeztek, bakancsos turisták, akik nem mulasztják el, hogy itt a világ végén meg ne kóstolják a mi csodavizünket, ami nem is keserű, nem is sós, sőt, pincehidegen még a szomját is oltja.

– Csakugyan gyógyít ez a víz valamilyen betegséget? – kérdezi egy magas, szikár, idős úr.

– Hát hogyne, aranyoskám! Orvosol ez mindenféle nyavalyát. Javítja az emésztést, elhajtja a rossz szeleket, jó ez még a fogaknak is. Próbálja csak meg! – válaszol kihívó magabiztossággal Szeplős Margit, megtörölve kezét hófehér kötényébe, mert éppen egy doboz cigarettát kértek tőle.

– Issza maga is, asszonyom? – érdeklődik tovább emberünk, miközben hátizsákjából kulacsot vesz elő.

– Iszom, bizony! Csak nézze meg a fogaimat, ha nem hisz nekem. – Kivillantja hibátlan fogsorát, még egy filmszínész is megirigyelhetné. – Egy sem hiányzik, megvan mind a harminckettő.

Az idős urat Margitka levette a lábáról, fizet, és mohón veszi át a csurig töltött poharat. De ahogy kezével érinti, elfintorodik, ragacsosnak érzi, forgatja, majd megcélozza a pohár szélét a fülénél.

– Úgy látom, maga nagyon finnyás – húzza mosolyra a száját az asszony. – Én is az vagyok, én is mindig ott szoktam inni a fülénél.

Közelebb hajol. Suttogóra fogja a hangját:

– Hát még ha tudná, milyen jó az asszonyoknak ez a víz. Ruganyosan tartja a mellüket. Bizony, aranyoskám!

Margitka finom mozdulattal kifeszíti a mellét, akárha derekát egyengetné. Testhez álló blúzáról majdnem lepattognak a gombok. Az idegen láthatja, amit látnia kell: kicsinyt tépettek már a vitorlák, de látszik, hogy egykor nemes gálya volt.

Szeplős Margit tizenöt évesen a legszebb lány volt a faluban. Korán érő lánnyá cseperedett, aki mágnesként vonzotta a férfitekintetet. Formás csípője, hosszú combjai, a réklíjében szabadon ficánkoló almamellei szította forró vágy, mint a tarlóút söpört végig a kamaszlelkeken! Talán a városi gyerekeket nem nyugtalanítja a korai láz annyira, mint a falusiakat, akik szeme előtt naponta lejátszódik az állatok párzása. A mi falunkban, az ilyen irányú tapasztalatok megszerzésének színtere – legalábbis a fiúk részére – a községháza mögött, a méntelep udvarát határoló töltés tetején volt. Boros Jani, a csődörös, akit a faluban igazgató úrnak tituláltak, minden délután kivezette Mórt, a fekete csődört az udvarra, ahová a gazdák szigorú sorrendben hozhatták el kancáikat randevúra. Amennyire természetes volt, hogy a fiúk csoportosan végignézhették a fedeztetést, annyira elképzelhetetlen nőszemély jelenléte a hágtásnál.

Nekik, a lányoknak, a baromfiudvar szárnyasainak násza jutott képzeletük megmozgatására.

Szeplős Margit soha nem rejtette véka alá: ezeknek az élményeinek tulajdonítja, hogy az első szárnyaszegett próbálkozások után, tizenhat éves korában, amikor Besze Kálmán finác főhadnagy hanyatt fektette a makkosalji kaszáló szénaboglyáján, ölelkezés közben angyalszárnyak suhogását hallotta.

– Szárnysuhogást, és mindjárt angyalokét, azt, a rossz nyavalyát hallottál te, Margitkám! A libáid röptek haza a fejünk felett – mondja Darázs Laci, aki záróra után mindig betér Margithoz egy kávéra és egy rövid tereferére. – Hadrik Pityu, Béres Jani meg én kilestünk benneteket. Ott lopakodtunk utánatok a kövezet párkányán, ti meg a Kálmánnal a gát alatt, a makkosalji kaszálón sétáltatok enyelegve-csókolózva a gátórház felé.

Az ártér felől kikövezett gátoldalon, a korona alatt, féltéglányi párkány futott. Ezen egyensúlyozott a három fiú nekihehvülve a látványtól, és a perzselő délutáni naptól, ami cudarul égette fél arcukat.

– Kálmán sokáig koslatott utánam. Esténként mindig akkorra ért kerékpárján a Makkos-rétre, amikor felhajtottam a libákat a gátra, hogy könnyebben szárnyra kaphassanak. Én meg szép voltam, a legszebb a faluban.

– Szép? Pöttyös voltál, mint a pulykatojás – dörmögi a hajdani kukkoló. – Hadrik Pityu volt szerelmes beléd.

– Minél szeplősebb, annál tetszősebb! – pattogja Margit.

Ami igaz, igaz. Margitka makulái úgy virítottak, mint az érett csipkebogyó, a haja meg szinte lángolt, olyan vörös volt. De a haja vörössége még hagyján...

Ott a Makkos-réten, amint Besze Kálmán egyre feljebb csúsztatta Margit meztelen lábaszárán a kezét, Hadrik Pityu hangosan vacogott a rekkenő hőségben.

A férfi sietős, mohó mozdulatokkal egészen a lány nyakáig felhúzta a szoknyát. De ezt a látványt Hadrik Pityu már nem tudta elviselni. Felnyögött, megtántorodott a párkányon, hason lecsúszott a kövezeten és eltűnt a csalánban. „Rossebb!”, „Rossebb!” ismételte sírós hangon a póruljárt gavallér, de azok fent, ketten, felizgultságukban rá se hederítettek.

Az izgalom hevében észre sem vették, hogy megégett a fél arcuk az erős napsütésben. Este, lefekvéskor még csak fájdalmasan húzódott a bőrük, de reggelre mindhármukét sűrű hólyagok lepték el. Valaki közülük kifecsegte a történeteket, amiért rájuk is ragasztották a „félpofások” csúfnevet. Épen maradt orcájuk is éghetett a szégyentől.

Margitnak is megvolt a maga szégyene. Nem gyerekcsíny ám, hanem olyan örökre a homlokra égő, ami elől a gyengék elmenekülnek, az erősek, a Margit-félék egy életen keresztül dacosan viselik.

Azokkal az átkozott tyúkokkal kezdődött. Margit anyja örökké perelt Mészáros Juliékkal, a szomszédékkal, mert a tyúkjai átjártak a portájukra tojni, főként a két kendermagos, és nem engedték összeszedni a tojásokat. Pedig még attól sem kellett tartani, hogy összekeverik a tojást, mert amióta Mészárosék erdész fia asszonyt hozott a házhoz, csak nyírt szárnytollú fácánt és foglyot tartottak, mivel a menyecske utálta a tyúkszart. Az udvaron konyhakertet ápolt és füvesíttetett az urával, őzikét nevelt és vadmalacot. Hiába magyarázták neki, hogy a házhoz szoktatott vad szabadon engedve elpusztul, magára marad, minthogy nem fogadják be a csordatársak, valószínűleg érzik rajta az ember szagát. Nem. Csajbók Klári mindenkinél okosabb volt a két polgárijával.

Margit elhatározta, hogy bosszút áll ezen a felfuvalkodott nőstényen.

Az a nap is úgy kezdődött, hogy a két kendermagos tyúk hangos kotkodácsolással tudatta gazdaasszonyával az örömhírt, rendben megtojták a két tojást. Csak éppen a Mészáros Juliék portáján. Ahogy a foghíjas léckerítésen visszabújtak, Margitka mogyoróvesszővel jól elnászpángolta őket. Hát ez a köszönet. A két tyúk nyakát előrenyújtva, szárnyát csattogtatva bemenekült a kukoricagóré alá. Margitka pedig széleseben a Csajbók Klári veteményesében termett, és dühödten húzgálni kezdte a fokhagymát. Mind egy szálig kitepte és kötényébe gyömöszölte, azután beszórta az ólba a disznók elé, azok meg felzabálták az egészet.

Mészáros Juli még aznap bejelentette a községházán a jegyzőnek Margit tolvajlását. A jegyző úr azután Vörös Mihály csendőr őrmesternek és járőrtársának: Zana József közcsendőrnek adta tovább az ügyet, mert most már az lett belőle, ügy. Vörösök havonta egyszer jöttek a faluba. Feltűzött szuronyos puskájukkal a vállukon végigsétáltak a Fő utcán, az alvégtől a felvégig. Ez alkalommal nem egyedül tették meg az utat. Ott lépdelt Margit kettejük között, kigyúlt szeplőkkel az arcán, kezében egy marék fokhagymával. Vörös csendőr őrmester fennszóval nógatta Margitot: „Magasra lányom, magasra azt a hagymát. Hadd lássa mindenki!” Margitka karja, ha ellankadt, a jobbján lépdelő őrmester kicsit billentett a puskatuson, meg-megkólintva a lány könyökét.

Ettől a naptól megváltozott a Margitka élete. Idegen, ellenséges lett hozzá a falu. A vénasszonyok pusmogtak a háta mögött, a köszönését is csak ímmel-ámmal, foghegyről fogadták. Bernát atya nem írta ki többé a nevét a templomajtóra a takarító és oltárdíszító süldőlányok névsorára. Ezután lakodalomba sem hívták koszorúslánynak.

Margitot nem olyan fából faragták, hogy szemlesütve félrehúzódjon. Elégtételt vett a maga módján. Különbén is hamar rájött, még a Kálmánnal együtt töltött órák alatt, hogy nem esik teherbe. Az meg sem fordult a fejében, ennek a Kálmán is oka lehet, mert ebben csak az asszony lehetett a hibás.

Margitka minden valamire való férfiembert az ágyába csalogatott. A legfullánkosabb nyelvű asszonyok urával kezdte. Sorra került a vadőr, a mezőőr, a molnár, de még a sánta csizmadia is. Vadászidényben az első nyúl, fácán és nyáron az első főzni való kukorica Margitka fazekába került. Olyan piros csizmája volt, hogy ha végigment benne a falun, sápadoztak a menyecskék az irigységtől. Tehette, könnyen jutott hozzá. Adakozó kedve neki is határtalan volt.

Ezen nincs mit szépíteni. Margitka lett a falu k.-ja.

– Vőlegény is akadt minden ujjamra. Te ne tudnád?

Félpofás Darázs Laci tudta, hogyne tudta volna. Hiszen Jani bátyja, a kőműves is jegyet váltott Margitkával, amikor házépítésbe fogtak. Csak éppen amint az alapokat lerakta, és felhúzta a falakat, Margitka kiadta az útját. Következett Burai Csabi, az ács. Tőle akkor pártolt át a csapodár Szekretár Sanyi asztaloshoz, amikor tető alatt volt a ház, és már csak a berendezés hiányzott. Házasság ebből a jegyességből sem lett. Tudta ezt Darázs Laci, de hallgatott bölcsen, és kortyolta a kávéját.

Margitka csak Besze Kálmánt büntette meg, de őt azután istenigazában. Majdnem két évtizeden át gyötörte. Mi volt a bűne? Talán az, hogy ő volt az első, kezdetben mohó és erőszakos volt, de azután ellágyult, olyan lett, mint egy szerelmes trubadúr, s ezt nem állhatta Margitka. Hiába kívánta Kálmán tébolyultan a lányt, őt nem engedte az ágyába. Feleségül kérte, kosarat kapott.

– Ezt a cafkát, ezt a mindenki babáját kell neked elvenni – korholt Kálmánt az anyja. – A mi családukban eddig tudták a férfiak, hogy kell megkapni egy ilyet.

Kálmán ettől még jobban szenvedett. Elment az életkedve, ha nem volt

szolgálatban, csak ült és bámulta a plafont. Azután borissza lett, előbb otthon ivott a kemény részegségig, azután az anyja szekálása elől a kocsmába menekült. A Felső kocsmá lett a törzshelye. Egy napon elpattant benne valami. Elhatározta, hogy végez magával. Zsebre tette a szolgálati fegyverét, a táskájába belegyömöszölt vagy négy méter kenderkötelet, felült a kerékpárjára, és beletaposott a pedálba. A csípős novemberi hajnalon a régi vízimalomhoz kerekezett. Megállt a korhadt cölöpöknél, és szórakozottan bámulta a vizet. A malomárok fölé mélyen behajlott a fűzfa vastag ága. Ösztönösen tudta, hogy ide kellett jönnie. Még emlékezett a folyó örvénylő mélységére. Leszállt a nyeregből, kivette táskájából a kötelet, és felhurkolta a nyakára. Néhány húzódkodással már fenn is volt az ágon. A kötel szabad végét négyszer szorosán rátekerte a fa ágára, gondosan odacsomózta. Még egyszer mindent végiggondolt. Elégedett volt. Ez lesz a tökéletes öngyilkosság. Az alatt a pár pillanat alatt, amíg zuhan, föbe lövi magát, ha a lőtt sebbel vízbe esne, ami lehetetlen, megfullad. Lelépett. A pisztoly hatalmasat dörrent, ő pedig ott állt derékig a vízben. Hitetlenkedve nézett fel a feje fölé a himbálódzó rojtos kötélvégre. Csak nehezen fogta fel, mi történt. Ellőtte a kötelet, a malomárkot meg feltöltötte a folyó hordaléka.

Felkapaszzkodott a partra, felült a kerékpárra, és Margitka házához hajtott. Bekopogott az ablakon. Az asszony szó nélkül lehúzgálta róla a fagytól megkeményedett ruhát, törülközővel ledörzsölte felsőtestét, és alsónadrágban felállította a kemence padkájára.

Idestova harminc esztendeje volt az esküvőjük... a templomban. Azóta Margitka semmi mást nem ültet a kertjébe, csak fokhagymát.

Darázs Laci már az ajtót nyitotta, amikor Sági Feri kanyarodott robogójával a bolt elé. Az asszony is megjelent az ajtónyílásban.

– Margitkám! Hoztam az iszaptéglákat. Daku Flóri küldi – harsogja túl Feri a berregő motort. – Azt üzeni, kend a derekadra. Meglátod, ettől úgy tudod riszálni a farod, mint lánykorodban.

A vajda

A tanácsháza előtt lármás, tarka cigányhad gyülekezik. Nagybajuszos öreg cigány nyomakodik át a tömegben. Fején szalmakalap, övén dohányzacskó lóg, belőle jókora cseréppipa kandikál ki. Kalapkötő Ernő cigányvajda semmi kincsért nem válna meg a marhahólyagból készült dohányzacskótól és remekül kiégetett pipájától, mindkettőt mint hatalmi jelvényt viseli. Tekintélye van az öregnek a telepen, de a tanácsiak előtt is, mert ha nem boldogulnak a romákkal – mint most is –, azonnal küldöncöt szalaszt érte Vallyon Kazi tanácselnök.

Az öreg fellép a lépcsőre, szembefordul az izgatottan vitatkozó, szitkozódó sokadalommal, felemeli karját és rekedtes, erős hangjával túlkiabálja a zsidongókat:

– Elég legyen! Amelyikőtök óbégat, az szedheti a sátorfáját, és mehet vissza a telepre.

Elcsendesedik a tér. Az öreg komótosan megfordul, vár. Kinyílik a tanácsház ajtaja, kilép rajta Vallyon Kazi, nyomában Tolka Pityu rendőr őrmesterrel.

– Menjenek haza, emberek! Megmondtam maguknak százszor – legutóbb a falugyűlésen –, hogy az iskola belső vécéje szolgálati jellegű. Csak a tanárok használhatják – mondja az elnök.

– Hazugság! A magyar gyerekek is odajárnak, csak a mieinknek kell hátra menni a budira – hallatszik a tömegből egy indulatos hang.

Tavaly ősszel az új iskola átadásakor derült ki, hogy a többször módosított tervből kimaradt a mosdó, utólag választottak le a tanári szobából egy szűk kis helyiséget. A hideg beálltával a helyzet úgy alakult, hogy előbb a tanítók gyerekei, azután a kivételezettek használhatták a tanári vécét, később pedig már csak a cigány gyerekeknek kellett az iskolaudvarban hátul álló árnyékszékre járni.

– Emberek, ne keltsék itt a feszültséget, menjenek békével haza! Holnap majd a vb-ülésem megtárgyaljuk – az elnök még leszerelő mosolyt is mellékel a mondottakhoz, de hatástalanul, mert a felerősödő lárma elnyomja a hangját.

– Szóval, csak holnap, Kazikám. A kölykeink meg ott fáznak meg a nagy mínuszban a budin. – A vajda szavait helyeslő kiáltások kísérik.

– Megmondtam, majd holnap. Ehhez testületi döntés kell.

– Nem így beszéltél tavaly, a választások előtt, Kazikám – mondja a vajda. – A Gyungyi Etel gyereke kórházba került, vesegyulladás, mert felfázott. A Bangó Jusztí lány a két hete nem jár iskolába, belázasodott.

– Honnan vegyek pénzt még egy klozetra? A kassza üres. Jó, ha a szociális segélyeket ki tudjuk fizetni, és a közmunkadíjakat.

– Onnan vedd, Kazikám, ahonnan a vadásztársaság bankettjére, meg a szabadtéri színpadra valót vetted.

– Azt külön alapról fizettük, a kulturális alapról.

Az elnök és a vajda nyugodtan, indulatok nélkül beszélgetnek. Azok beszélgetnek így, akik tudják, hogy mit akarnak. A választások említésére Vallyon Kazi összeráncolta a homlokát. Nagyon jól tudja, hogyha Kalapköti nem szerzi meg neki a cigányok szavazatát, ma nem ő az elnök.

– Ígérd meg, hogy lesz közös vécé, Kazikám. Amíg nem teszed meg, addig nem megyünk haza. Az is kultúra, Kazikám, hogy szanaszét szarnak-e az iskolások a bodzabokrok között, vagy rendesen a helyére. Meg, tudod, Kazikám, a mi gyerekeink se szarnak büdösebbet, mint a máséi.

Az elnök töri a fejét, hogy mit feleljen erre.

– Rendben van, emberek, holnap kérek bontott téglát a téasztól és megépítünk a folyosó végén az iskolában egy újabb mosdót. Aki tud, jöjjön el társadalmi munkában segíteni.

Kalapköti Ernő megkönnyebbülten sóhajt, kezét ráz az elnökkel. Előveszi a pipát és a szárával suhint egyet a tömeg felé a levegőben.

– Hallottátok, lesz klozet, oszlojtatok.

A tömeg lassan szétszéled, megy mindenki a dolga után.

Farkas Robi szerencséje

Düledező, nádtetős házikó simul az ártéri gáthoz. Az udvarán overállba öltözött férfi kenegeti a felfordított ladik fenekét kátránnyal. A ház előtt, a járdán Vallyon Kazi nyitogatja a dróttal összetákolts kiskaput, de nem boldogul vele. Ráköszön a munkájába feledkező férfira.

– Adjon isten, Robikám! De bezárkóztál.

Farkas Robi felnéz, odabiccent a kátránygőz mögül. Kelletlenül nyitja ki a kiskaput, int, hogy kerüljön beljebb. Nem túlzottan örül a látogatónak. Visszaballag a ladikhoz, kezébe veszi az ecsetet, újabb csíkokat húz vele a ladik fenekére. Hallgat, mintha megkukult volna.

A parányi udvaron és a fészerben halászszerszámok hevernek. Halomba dobált varsák, összetört bárka, rozsdás szigony. A fészerben a falon még kézzel kötött háló is lóg, a fonalat alaposan megette az idő, szemei szétmállottak.

– Gondolkoztál-e az ajánlatomon, Robikám?

– Még nem eleget.

Vallyon Kazi panziót nyitott, a lánya nevére, tizenkét vendégszobája van, melegkonyhával. Közeleg a nyugdíj, aztán ezekben az új politikai változásokban sem tud igazán eligazodni. Úgy döntött, hogy vendéglő- és szállodatulajdonos lesz. Robit szeretné rábeszélni, hogy hetente kétszer-háromszor főzzön nála halászlét bográcsban a vendégeinek.

– Pedig sürget az idő. Ha nem vállalod, szólok az öreg Csöröginek.

– Abból a halból ugyan nem esznek a vendégeid, amit Csörögi János fog. Reggeli harangszóra már olyan részeg, hogy nem tud beszállni a ladikba.

Kazi leereszkedett egy csonka bárkaorra, szuszogva fészkelődik.

– Annyi baj legyen, majd felszedi az asszony a varsákat, az öreg eddig is ráhagyta – mondja az elnök kevés meggyőződéssel.

– Háromszáz forintot ígértél egy bográcsért, meg a hal árát. Ennyiből nem tudom etetni a családot. – Farkas Róbert az egyetlen cigány halász a vidéken, és ő főzi a legfinomabb halászlét.

Az apjától tanulta a mesterséget, aki emberöltőn át járta a folyót és az ártéri vizeket. Robi avval szokott büszkélkedni, hogy az öreg még Ferenc Jóskától kapta a Sajtól a kolopi zsilipig terjedő folyószakaszra a halászati jogot.

– Pedig, Robikám, hamarosan lejár az engedélyed, és azt nehezen újíttja meg a vízügyi igazgatóság. Én tudnék segíteni neked. – Kazi töpreng kicsit, azután még megtoldja: – A szociális otthonban takarítónőt keresnek, szólj a feleségednek, a Rózsának... Így rendbe vagyunk, Robikám?

Farkas Róbert nem szívesen adja fel a függetlenségét, mert az neki mindennél drágább. Anélkül, hogy a tekintetét levinné a feketén csillogó ladikról, a fogain keresztül szűri a szavakat: – Bográcsenként négyszáz, és a hal ára, gilt?

– Megegyeztünk. Holnap harmincfős német csoportom érkezik, megfőzheted nekik azt a híres Farkas-féle halászlét.

Vallyon Kazi elköszön, elérte, amit akart. Sietős léptekkel távozik el a kerti kapun a portáról. Átvág a talajvizes, zsombékos réten, megy a Felső kocsmába, ahol Daku Flóriával találkozik. Flórinak nem sikerült kitenni a szűrét a Végessy-kastélyból, így aztán vele is egyezkednie kell ásványvíz és gyógyiszap ügyben, amire úgy jönnek majd a külföldi vendégek, mint a légy a mézesbödönre. De tudja azt is, hogy ez az alkudozás kemény dió lesz.

Farkas Robi kis számolgatás után elégedett az elnökkel kötött üzlettel. Mindig is igyekvő ember volt. A hét gyereket iskolába járatta, a legkisebb, a Robi, az idén végez, ipari tanuló, lakatos lesz belőle. Szeretné, ha legalább a gyerekei kikapaszkodnának ebből a nyomorúságból. Eszébe jut a maga gyerekora. Itt a környéken az egyetlen munkaalkalom a fatelepen, a gőzfűrésznél volt. Cigányok, magyarok ott ültek a gáton

naphosszat, napszámra várakozva. De legtöbbször hiába dongatták magukat a legyekkel, mert a tulajdonos rafinált volt, csak azokat választotta ki napszámra, akinél szép lány volt otthon. Felírta őket a noteszába, majd csak úgy mellékesen odaszólt: „János, küldje el estére a Sárít takarítani”. A takarítás rendszerint úgy fejeződött be, hogy ágyba vitte őket, azután adott nekik egy darab szalonnát, darab kenyeret és mehettek haza.

A Farkas-családban tizenegy gyerek cseperedett fel. Egyedül Robi végezte el az elemi iskolát. A többiek kimaradtak, félanalfabéták. Ő nagyon szégyellte a szegénységüket. Farkas Róbert, mintha tegnap lett volna, úgy emlékezik egy összeírásra. Csinoska egyetemista lány jött a lepedőnyi kérdőívekkel. Alig tudott bemenni az ajtón. A szoba közepén pokróccal letakart szalmán Robiék vagy hatan szorongtak. A kemencepadkán, meg a sutban visítotak a kisebbek, Robi, a Dodó öccsével, éhes kamasztekintettel méregette a lányt, és disznóságokat sugdostak egymás fülébe. De hamarosan elment a kedvük, mert látták, hogy a lány undorral ül le az asztal mellé, és papírt csúsztat a keze alá, hogy ne kelljen az asztallaphoz érnie. Az apjuk sorolta a neveket. Farkas Mária, Farkas Sarolta, Farkas Róbert, Farkas József, azután az ötödik, hatodik. A lány idegesen nevetgélgni kezdett: „Hi-hi-hi. Oh, még egy. Nahát!” De nem jutott a végére. Szájához kapta a kezét és kiszaladt hányni.

Farkas Róbert még gyerekfejjel elhatározta, hogy kikecmereg ebből a feneketlen szegénységből. Iskola után dolgozni ment az erdőgazdasághoz. Szívósan dolgozott, nem váltogatta a munkahelyét, mint a többi cigány.

Húszévesen, amikor leszerelt a katonaságtól, megnősült. Kalapkötő Ernő legszebb lányát, a Rózsit vette el. Húséges, dolgos társra lelt a vidám természetű asszonykában. Gyűjtöttek egy kis pénzt, kölcsönt vettek fel az OTP-től, és megvették a faluvégen ezt a kis házat, távol a cigányteleptől. Ha rosszat álmodik, még ma is a vályogvető gödör melletti viskóba álmódja magát, ahol az ajtóig ugráltak a vízből a békák. Pedig most már szépen élnek az asszonnyal. A téesz almáskertjében hat sort vállaltak művelésre, a halászat mellett ez is hoz egy kis jövedelmet. Békében élnek a faluban a magyarokkal is, csak akkor érzi, hogy lenézik a fajtája miatt, ha el kell hagynia a falu határát. Legutóbb is megbántódott, amikor a városból utaztak haza autóbuszon. Felesége batyura való ruhaneműt böngészett össze a leértékelt áruk boltjában. Ahogy az asszony felszállt a buszra, látta, hogy a bejáró diákok fintorogva tágulnak mellőle. Az ő keményített blúzos, takaros, tiszta asszonykája mellől. Az öreg parasztasszony pedig, aki mellett helyet foglalt a Rózsinak, felállt, és csúfondárosan mondta, hogy így legalább lesz helye a batyunak is.

Ő kibámult az ablakon, nézte a távoli domboldalakat egymásra futó síkját és nyelte a keserűséget.

A bűnjel

Palkó Imre sekrestyés a karzatra könyökölve figyel a vasárnapi nagymisére érkezőket.

– Na, az öreg Kalapkötőnek se sok van hátra – súgja halkán a harmóniumnál ülő kántor felé.

Odalent, a padsorok között, Kalapkötő Ernő cigányvajda ténfereg előre az első padsorig, ott illendően, ahogy kell, féltérdre ereszkedik, keresztet vet, imára kulcsolja a kezét, s előregörnyedve elmormol egy Miatyánkot. Amíg imádkozik, a sekrestyés tekintete inas-sovány nyakán, kiugró nyakszirtjén állapodik meg.

– Rossz bőrben van az öreg, lehet, hogy nem éri meg a jövő hónapot. – Ezeket a télutolja-tavaszelő hónapokat „bőrszedő”-nek hívják a falunkban. A hajlott korú, idős emberek ekkor költöznek ki az élők sorából, mintha összebeszelnének. Palkónak elegendő egyetlen pillantást vetnie a kihegyesedett nyakszirtre, hibátlanul megállapítja a diagnózist.

Kalapkötő Ernő tavalyelőtt ősszel kezdett betegeskedni és lassan elgyámoltalanodni.

– Szét akar szakadni az egész belsejem – panasolta Rozi néninek az öreg. – Fáj a torkom, mintha tűz égetne belül minden nyelésnél.

Hosszas tanakodás után úgy döntött a család, hogy beviszik az öreget a városi kórházba, kivizsgálásra. Ernőre, az elsőszülöttre, meg a legkisebb fiúra, Norbira várt a rábeszélés és a beszállítás feladata, mert rájuk hallgatott apjuk leginkább.

Két hét múlva, amikor Etel, a kis menyé – gangos, faros menyecske –, a Norbi felesége, elutazott a városba a leletek felől érdeklődni, közölték vele, hogy tüdő- és gégerákja van az öregnek, s készüljenek fel a legrosszabbra. Ennek már idestova két esztendeje. Azóta menekül Kalapkötő Ernő a kaszás elől, ma például ide a templomba, Istenhez. Templomkerülőből templomjáró lett az elmúlt esztendőben. Mintha kicserélték volna. Gyakran látni céltalanul bolyongani a határban. Befogja csontos gebéjét a szekér elé, csak hajtja, csépli az ostorral, amíg habos nem lesz a ló szügye és háta a hám alatt. Rozi, a felesége, mindig korholta a ló miatt, hogy mi a fészkes fenének kell tartani, amikor semmi haszon nincs belőle. Neki kellett a ló, de méginkább az a gúzsoldozó remény, hogy bármikor befoghatja és szabadon mehet vele, amerre lát.

Hetven esztendő. Ritka magas kort ért meg cigányember létére.

Szó, ami szó, keserves hetven esztendő volt. Akadt ugyan jó is benne, de még több rossz. Csak a gyerekeknek tudtak igazán örülni Rozival. Tizennégy született házasságuk ötven esztendeje alatt. Nemrég az asszonnyal számadást készítettek, hatvanhárom unokát számoltak össze. Fiaik és lányaik, akárcsak ők maguk, nagy gyerekbolondok lettek. Született kilenc dédunokájuk, ezeknek még a nevét is tudják, név szerint emlegetik őket korukra büszkén.

A vasárnapi böjtös mise már az áldozás utáni könyörgésnél tart. Kalapkötő Ernő nem nagyon figyeli a szertartást, élvezettel szívja be a gyertya és a tömjén szagát. Azt is szereti, ahogy a kántor a harmóniumon előjátssza a dallamot a közös énekléshez. A hátsó padban ül, imára kulcsolt kezét homlokához támasztja.

Mereng a múlton.

Megáldotta az Isten ezzel a jó asszonnyal, a Rozival. Küszködtek együtt eleget. Amíg bírták, elvállaltak minden aljamunkát, semmi bérért, bagóért. Az asszonyt a parasztok télidőben nap mint nap hívták disznóöléshez. Tiszta asszony volt a Rozi. Nagy felelősséggel járó munkával bízták meg. A házaknál vele mosatták a belet a trágyadombon lábakon álló fateknőben. Azt még a falu bolondja, Dohonyi Jóska is tudta, hogyha a béltartalomtól cseppet is szaglik a bőr, pocsékba megy a töltelék, a hurka meg a kolbásznemű. Rozi fáradhatatlanul kaparta és öblögette a gőzölgő teknő végén a leölt állat belét. Utána megszagolhatta a gazdaasszony a belet, még a trágyadomb felcsapó bűzében is makulátlanul tiszta szaga volt. Csak akkor panaszkodott otthon, ha azoknál az úrhatnám Csajbók Kláriéknál segédkezett, mert a sápkóros finnyás fiatalasszony legutóbb is azt mondta kényeskedve az anyósának: „Még egy fazék forró vízben megmosom a belet a Rozi után, nem állhatom, hogy összefogdosta”.

Kalapkötő fát vágni járt házakhoz. Neki nem kellett a tűzrevalót az ajtó előtt

letennie, mint a többi cigánynak. A kreolbőrű, szép szál cigány férfit szívesen behívták a parasztasszonyok a konyhába. Esténként a család apraja-nagyja kosarat font. Az ártéri és parti füzesek hajlékony vesszeje avatott kezekben aranyat ért. Ernőnek pedig ügyes keze volt, egyaránt jól bánt a durva héjas vesszővel és a lehántolt, vékonyra hasított fonóvesszővel. Tetszetős és díszes piaci kosarait szívesen vásárolták az asszonyok a faluban. Kosarai, üvegfonatai versenyre keltek a legszebb szőttesekkel. Szalmából is tudott nagykarimájú szalmakalapot készíteni.

Nem riadt vissza a durva munkától sem. Ha árnyékszékpucolásra hívták, akkor se mondott nemet. Hessz Fercsi, a kovács, egyenest neki készített merőalkalmatosságot egy háborús rohamsisakból. Amikor pedig a pestis megtizedelte a Pázmányék birkanyáját, őt hívták nyúzni, hogy legalább a bőrt megmentsék.

Adott munkát a vályogvető gödör is bőven. A háza ma is ott áll a gödör partján. Tavasszal, mihelyt a föld fagya kiengedett, a cigányság bányászni kezdte az agyagos földet. Az asszonynép locsolta, sárrá puhította a kemény rögöket. A rászórt töreket a rajkók taposták, dagasztották a téglá anyagába. Közben visongtak, bele-belehuppantak az agyagos masszába. A vályogtégglák megformálása szakértelmet igényelt, fogós férfimunka volt. Fakerettel vetett soraik úgy álltak glédában a makkosalji réten, mint a frissen szagगतott pogácsák a gyúródeszkán. Akkoriban, a templomon kívül, talán ha három kőház volt a faluban, a községháza, a posta és a patika. Még a nagygazdák is vályogból építkeztek, közülük is csak a módosabbaknak telt terméskő- vagy téglalapzatra.

Vége szakadt ennek is.

Megszűnt az idénymunka, megszűnt a napszám, a parasztportákat felverte a gaz. Elszegényedett a falu. Jobb elfelejteni azokat az éveket neki is, másnak is. Mikorra jobb szelek kezdtek fújni, végre fölemelt fejjel járhatott a csóró cigány is, volt munka, volt mit enni, Kalapkötő Ernőből elszállt az erő, mint a madár, megöregedett. Amióta nyugdíjazták – az erdőgazdaságnál dolgozott – ideje nagyrészt unokái sorsának egyengetésével telik. Elkel a segítség a gyermekeinél is, közülük már csak a legidősebbnek, Ernőnek van munkahelye. Szélnek eresztették a romákat a városi üzemekből. Először azzal indokolták elbocsátásukat, hogy csökkenteni kell a létszámot, s előbb a vidékiektől válnak meg. Azután képzettségüket kifogásolták; félánalfabéta roma még hórúkk melóra sem alkalmas. Ők úgy érezték, hogy a fekete bőrszínük miatt szenvednek hátrányt. Itthon teng-leng a sok életerős férfi. Némelyiknek még jár a munkanélküli segély, egy részük közmunkát végez, és a polgármesteri hivataltól kap éhbért. A többiek meg élnek, ahogy tudnak. Pedig a tétlenség könnyen rossz útra vezeti a reménytelenségbe taszítottakat...

Bernát atya befejezi a könyörgést, kiterjesztett kézzel üdvözli az egybegyűlteket. – Az Úr legyen veletek!

– És a te lelkeddel – válaszol kórusban a nép.

A pap folytatja.

– Áldjon meg benneteket a mindenható Isten. – Stólája széttárt karján, vállán leffeg, mintha szárnyai verdesnének a levegőben.

Keresztet vet rájuk.

– Ámen! – felel rá a nép.

– A szentmise véget ért. Menjetekek békével! – bocsátja el végül imára kulcsolt kézzel a híveket.

Kalapkötő Ernő hátrál az ajtó felé, belemártja ujja hegyét a szenteltvíztartóba, keresztet vet. A templomajtó előtt Rozi várja. Odaadja neki cseréppipáját meg a

marhahólyagból készült dohányzacskót – a templomba mégsem vihette be – és indulnak haza. Akinek szeme van, az láthatja, hogy a cigányvajda megy hazafelé a nagymiséről. Rozi négy-öt lépéssel mögötte követi, ez így dukál. Kalapkötő Ernő kihúzza magát, peckesen lépdel, nem néz se jobbra, se balra. Mire a Fő út derekáig, az artézi kúthoz érnek, pipájából bodor füstöt ereget.

Enyhe ívvel kanyarodik a kövesút a faluvégen a makkosalji erdő felé, az erdön túl terpeszkedik a vályogvető gödör. Partján vedlett viskók sorakoznak, olyan közel a vízhez, hogy a békák az ajtóig ugrálnak. A telepen egyetlen emberi hajlék áll az elsatnyult akácfák között – ez Kalapkötő Ernő cigányvajda háza. A két öreg közeledtére, derekát egyengetve, fölegyenesedik és megfordul egy harminc év körüli, jóhúsú cigányasszony, aki lábasokat súrol hamuval az udvaron.

– Itt járt Tolka Pityu, a rendőr, nagyapát kereste! – kiált az asszony az érkezőknek. De Kalapkötő Ernő szóra se méltatja.

Átvág az udvaron, benyit a füstös konyhába. Barna falán gyerekek viháncolnak a sparhelt mellett. Norbi gyerekei. Ők még itthon laknak a konyhából nyíló kamrában, nyolcan. Igaz, a konyha is az övék, mert Etel, Norbi felesége főz és mos az öregekre is.

Az utcai szobában két támlás ikerágy foglal el majd minden helyet. Baloldalon, a fal mellett, öntöttvas kályha áll, az ágy végénél alacsony asztalka, két székkal. A maradék helyen, a padlón, újságpapíron gomba szárad. Kalapkötő leül a vetetlen ágyra, Rozi lehúzza lábáról a csizmát, és a kályha mellé állítja. Megpaskolja a párnákat, odaigazítja az öregember dereka alá, aki félig ülő, félig fekvő helyzetben hanyatlik az ágyba.

Rozi már a konyhába pöröl a gyerekekkel. – Csendesen, nagyapátok pihenni szeretne!

– Mesélj nekünk, Rozika, mesélj, mesélj – csimpaszkodnak a szoknyájába.

És Rozika mesél. Meséjében az öreg király putriban lakik, nem három fia van, hanem tizenhárom. A gonoszok, a rosszak – semmirekellők és naplopók – az út mellett, az árokparton ülve henyélnek, görögdinnyét esznek, s közben „dongatják magukat a legyekkel”. A tizenharmadik fiú, a legkisebb királyfi – aki dolgos és igaz szívű – rozzant gebén száll szembe a sötétség hatalmával.

– Nagyapa, nagyapa győjön ki, keresik – kiabál be Etel az udvarról. Az öreg hallja, de nem mozdul, kiküldi Rozit, hogy hívja be a jövevényt, ha Tolka az.

Tolka Pityu a kerítéshez támasztja a kerékpárját és elindul a házba. Felkészült rá, hogy nehezen boldogul az öreggel, de ezt az invitálást szíves-örömezt mellőzte volna. Savanyú ábrázata csak attól derül fel kicsit, amint végiglelteti szemét Etel széles csípőjén, erős mellein.

– Gyere be holnap az ősre ablakot tisztítani, majd fogom alattad a létrát – szól oda halkán az asszonynak.

– A rosseb, az megy magához! Hívja a saját feleségit – fizeti ki Etel.

Tolkát a nyitott konyhaajtóban füst és állott ételszag csapja meg. Kuttyája, Hektor, a nagy húszabáló befurakszik mellette az ajtó résén, bent körülszimatol, undorral elfordul a macskák tányérján talált gyanús maradéktól, azután magától kisomfordál az udvarra. A vajda, mire Tolka belépett a szobába, elrendezte a dunyha redőit, kihűlt cseréppipáját, mint hatalmának jelvényét, kezébe vette.

–Adj isten, Ernő bátyám – köszön rá az örmester. – Már két alkalommal is kerestem.

– Aztán mi jóval akartál traktálni, Pityukám? – kérdezi az öreg tegezve; ő mindenkit tegez a faluban.

– Kinek jó, kinek nem. Betörték az Öregek Otthonába.

– Oszd mit vittek el, Pityukám?

– Főleg élelmiszert, kiürítettek három hűtőládát. Hatvan kiló sertéshús, három rúd olasz-szalámi, két egész rúd parizer és legalább száz konzerv tűnt el. De nyakon csíptem őket! Itt van a kezemben a bűnjel – lóbál meg egy reklámszatyrot.

– Szóval, már el is kaptad őket... no hallod, ronda egy mesterség – dünnögi Kalapkötő, és komótosan lekászálódik az ágyról. – Hogyan akadtál a nyomukra?

– Az nyomozati titok – fontoskodik Tolka. – Jegyzőkönyvet kell felvennem, a bizonyítékok láttán vallani fognak. Kiszedem belőlük a beismerő vallomást. Velem kell jönnie Bangóékhoz, hogy a jegyzőnövel együtt aláírásukkal hitelesítsék a tényálladékot – mondja hivataloskodva.

– Veled?... Nem tehetem, Pityukám. Én nem kísérhetlek végig a cigánysoron. Menj csak előre, végezd a dolgodat, majd utánad megyek.

– És, ha azt mondom, hogy most jöjjön kend?

– Lehetetlent kérsz, Pityukám. Nekem most mennem kell hátra, a budira, vagy oda is elkísérsz?

Tolka elfojtja mérgét. Mit huzakodik ezzel a vén cigánnyal? Épphogy hálni jár belé a lélek. De most rajta veszt, most nem húzza ki a csávából a két tolvaj fattyát! Már tegnap az óvodában biztos volt benne, hogy a markában vannak.

– Nem hagyom zaklatni a gyerekeket! Nem hagyom! – ismételte Sárika, a nádszáltermetű kis óvónő, a betörés másnapján Tolkának.

– Ez, hölgyem, bűnpártolás, aminek következményei lehetnek! – makacskodott Tolka. – Csak kicsit elbeszélgetek velük. Azt sem szabad? Hoztam cukrot is. Mire elszopogatják, már itt sem vagyok. – Az őrmester aktatáskájából két zacskó savanyúcukrot emelt ki, amelyet hirtelen mozdulattal, dühösen dobott vissza a vedlett táskába.

– Halálra rémíti őket... Tessék. Magáé a felelősség – adta meg magát Sárika.

– Adjisten, gyerekek! – nyitott be Tolka a foglalkoztató terembe.

A papírhajtogatással foglalatostkodó apróságok kíváncsian néztek rá.

– Adjonisten, rendőr Pityu bácsi – válaszolt cérnahangon egy kis szőke fiú, s erre a többiek is köszöntek.

– Ügyesek vagytok. Ez a csákó még nekem is jó lenne – illesztett a feje búbjára egy körömnyi papírcsücsköt. – Hát repülőt tudtok-e hajtogatni?

– Nem, még nem! – mondták kórusban a gyerekek.

– Na, én megtanítalak benneteket. Amíg elkészülök velem, mondjátok meg, mi volt a reggeli?

– Kakaó és dzsem – felelte egy copfos kislány.

– Nem is igaz. Lekvár volt – nyelvelt egy kék köpenyes, kis cserfes a hátsó asztalnál.

Körben, a falakon, még a szekrény oldalán is, gyermekrajzok függtek. Az őrmester már a gyermeksereg közepén állt, kezében az elkészült repülővel.

– Kész! Start! – kurjantotta, s lendülettel eldobta a formás repülőt. A papírszárnyas félig körbe lebegett a teremben, a kályha fölött megbillent és az asztalok alá siklott.

– Hát tegnap, otthon mit vacsoráztatok? – kérdezte az őrmester.

Vagy negyven torok mondta a választ.

– Így nem értem. Egyszerre csak egy beszéljen. Na kezdjed, te – mutatott rá az egyik fekete hajú, fekete szemű cigány lányra.

– Szalámit meg kolbászt.

– Az finom lehetett – mondta az őrmester tettetett kedvességgel. – És maradt-e belőle?

– Maradt bizony. Másfél rúd – mondta a Tolka közelébe furakodó göndör hajú legényke, a kislány testvére.

– A maradékot hova tettétek?

– Apa leengedte madzagon a kútba, hogy meg ne romoljon.

– Aztán hogy hívnak?

– Bangó Elemérnek – felelte hetykén a kisfiú. – Őt meg Szilvikének – mutatott a testvére.

– Apátoknak Gyungyi a csúfneve, ugye?

– Igen – válaszolta készségesen a két gyerek.

Tolka gyorsan szedelődzködött. Faképnél hagyta az óvónőt, foghegyről „szervusztok”-ot köszönt a gyerekeknek, és már kívül is volt a kapun. Átvágott a Templom téren, s közben zsebkendővel törölgette gyöngyöző homlokát. – A cél szentesíti az eszközt – dünnyögte magában.

De a kényszerűség szülte szégyenérzetét nem tudta elhessegetni. Harminc esztendeje igyekszik megfelelni a szolgálatnak, de az utóbbi időben meggyűlt a baja. A falu lakossága, legtöbbször paraszt, jóban-rosszban összetartott. Velük könnyen boldogult. Parasztszülők fia volt maga is. A Felső-kocsmában, Marcinál, nagyokat ivott, a jó bor megoldotta az atyafiak nyelvét, mindenkiről mindent tudott. Az erdőgazdaságtól lopták a fát, a vadorzástól sem riadtak vissza. Hébe-hóba fülön csípett egyet közülük, de csak azért, hogy kordában tartsa azokat, akik túl messzire merészkedtek. Amellett tudott nagyvonalúan elnéző is lenni. Nyugalom volt a faluban. Újabban fellendült a turistaforgalom, akadt néhány hétvégi lakos, két-három kerámikus, festő, egy író, de nekik nem volt szavuk a faluban. Igazán a hirtelen felduzzadt cigány lakosság okozott gondot, bűnlajstromuk a garázdaságtól, a rabláson, súlyos testi sértésen át, az élet elleni erőszakig terjedt. Ezeket a bűntetteket már nem lehetett elnézni...

Kalapkötő Ernőt már nincs emberfia, aki sietségre tudná nógatni. Kényelmesen lekászálódott az ágyról, az ágy alól kitaposott kérgű bakancsot kotor elő, belelép és a kályha mellé kuporodik. Itt jutnak eszébe fénylő gondolatok. Eltűnődik ezen a sarkaiból kifordult világon. A gyerekek együtt járnak betörni az apjukkal! Régen, ha valamelyik roma elemelt valamit, ő volt az első, aki megtudta. Odajutott, hogy a rendőrtől kell értesülnie a telepiek gázságairól. Hol van már neki, a vajdának, a régi tekintélye?!

– Ernő bácsi, Ernő bácsi, tessék jönni azonnal, Tolka hívhatja – mutáló kamaszhang zökkenti ki az öreget gondolataiból.

A küldönc Bangóék Sanyi fia, nyakigláb kölyök, élénk arca kipirult a nagy iramban.

Elindulnak a sáros, szalmával, hamuval felszórt gyalogúton.

– Halljam, melyikötök volt? – kérdezi a vajda a fiút.

– A Lóri meg a Zoli, csak ők képesek ilyesmire.

– Hát az apátok?

– Ő nem ment be. Kint állt a kertben, az ablak alatt, Lóriék meg kiadogatták az élelmet.

– Hallani akarom elejétől végig!

A fiú zavartan nyeldekkel, de azután nekiveselkedik és belekezd, olyan telt hangon, ahogy még soha életében nem szólalt meg.

– Tegnapelőtt hajnalban mentek be a Lóriék az otthon kamrájába, hátul, a bukóablakon át. Amit találtak húst, szalámit, sajtot, mindent kiadogattak apámnak.

– Konzervet nem?

– De, azt is. A húsból a kolbász már délre elkészült, a kis Ernő, az unokája töltötte.

– Pofa be! – csattan fel az öreg. Csak most eszmél rá, hogy csütörtökön reggel találkozott az Ernő gyerekekkel. Kérdezte is tőle, hová megy. Disznót ölni, volt a felelet. Gyékény hentesszatyrában vitte a szerszámait. Késeit, bárdjait gonddal élesíti naphosszat, reménykedve, hátha hívják böllérkedni. Állástalan ő is, a húskombinát felmondott neki. Falun pedig nem kell a cigány hentes. Még furcsállotta is, hogy egész reggel nem hallott malacsivalkodást a faluban. – Tovább, járjon a szád!

– A konzerveket elástuk a kertben. A kolbászt meg átvittük Farkasékhoz. Náluk füstölődik a kéményben. Keresheti Tolka!

– Hogy akadt mégis a nyomukra?

– Azt senki sem tudja. Tegnap megjelent nálunk. Egyenesen a kúthoz ment és húzni kezdte föl a fazekat, amit apám leeresztett a maradékkal. Bele se nézett, előre megmondta, mit talál benne. Aztán megfenyegetett bennünket, kezében van a bűnjel és emberölési kísérlettel vádol mindnyájunkat, mondta, mert elloptuk a cukorbeteg diétáját.

– Ennek esze ment. Hiába viteti el őket, úgymint kiengedik mindkettőjüket, kiskorúak – mondta meggyőződéssel Kalapkötő.

Bangóék házában tekintélyes csődület van. Ott kíváncsiskodik, zshivajog az egész telep. Odabent, a levegőtlen helyiségben a családtagokon kívül ott szorong a rokonság is. Tolka őrmester az asztalnál ülve folytatja a kihallgatást. Kuttyája, Hektor, a nagy zabáló, a konyhaszekrény előtt ül teljes érdektelenséget tanúsítva a tülekedő tömeg iránt.

Kalapkötő Ernő megáll a ház előtt és rekedtes hangján elkiáltja magát:

– Oszolni!

Kint senki nem mozdul. Belépve a szobába, utat nyitnak neki. Tágul a kör kissé az asztalnál is, de maradnak odabent.

– Ernő bátyám, úgy szólok magához, mint vajdához – zengeti meg öblös hangját Tolka. – Elfogtam az Öregek Otthonának betörőit, egyszóval a gyanúsítottakat. Tettüket elismerték, tehát nevezhetem tettesnek is őket. Itt van a bűnjel, tekintse meg. – Széke karfájáról reklámszatyrot akaszt le és nyújt át Kalapkötőnek, aki fél szemmel belekukucskál, arca se rezdül, majd átnyújtja a tárgyi bizonyítékot Bangó Sanyinak. A szatyor kézről kézre jár, többen hosszan nézegetik, végül Hektornál állapodik meg.

Tolka folytatja a kihallgatást.

– Hátra van még az indítóok kiderítése. Bangó Lóránt, feleljen! Mi volt tettének indoka?

– Éhesek voltunk – feleli harapós hangon a vézna legény.

– A kicsik is éheztek – toldja meg öccse, Zoli.

Az őrmester zavartan pillant a jegyzőnőre, majd újra a két fiúra. A jegyzőkönyvben féloldalsi hely van hagyva a válasznak.

– Ez nekem kevés! – csap az asztalra Tolka a fölerősödő lármában.

Kalapköti Ernő magasba emeli csontos öklét, alábbhagy a zshivaj.

– A tűz égessen meg benneteket, hát ezt tanuljátok itthon? Mit szól apátok, ha hazajön? – Itt halványan elbizonytalanodik a hangja, de erőre kapva folytatja. – Az őrmester úr lecsukathat benneteket, hogy ott rohadjatok el a börtönben. A kezében van a tárgyi bizonyíték...

Kalapköti kifulladás számára szokatlan hosszú szónoklattól, elhallgat.

Dermedt csend támad, csak Hektor kaffogása hallatszik. Az őrmester feláll, kifut a fejéből a vér. Mindnyájan a szoba sarkára merednek, ahol Hektor épp most zabálja fel a bűnjelként lefoglalt szalámi maradékát.

Cigánykocsma

Tóth Zsigának

Csetepaté nyomai látszanak a ház előtt, a friss havon. A járdán és az árokparton félig hóba süppedve téglák és töredezett kerítéslécek hevernek, ezek a szemközti gázcserelelep kerítéséből hiányoznak. *Bor, Sör, Pálinka, Kávé és Dohányáru, Cégvez. Konkoly János*, áll a nagykapura erősített táblán festékszóróval pingálva. Újszerű, ikerablakos ház néz az utcára – ez a lakrész –, ablakai épek, mögötte roskatag parasztház. Ebben üzemel Jani kocsmája, az udvaron át lehet megközelíteni. Zsiga, mielőtt benyitna a kapun, táskájából cukrot oszt szét a köré sereglett gyerekhadnak. Kiválasztja közülük a két leghangosabb, legizgékonyabb ördögfattyat és megbízza őket a kocsis őrzésével. Ez itt a cigánytelep, cigánygettó, Krakkó-negyed és még többféleképpen emlegetett része a városnak, ahol közel háromezer roma él. Ide, a központba, autóval ritkán hajt be magyar ember, de ha mégis, jól teszi, ha rajta tartja a szemét a kocsin, mert könnyen lába kelhet a visszapillantó tükörnek, ablaktörőnek vagy a kerekeknek.

A járda mellett a hókupacokat sárga lukak díszítik, a távozó vendégek névjegyei. Az üvegezett veranda apró ablakszemei közül néhányat hólyagpapír pótol. Zsiga belép a söntésbe, a pult mögül széttárt karokkal hatvanas, ősz, hullámos hajú férfi siet elé:

– Zsiga bátyám!

– Janikám! – összeölelkeznek. Az általánosban iskolatársak voltak.

– Már azt hittem, belevesztél a hóba. Isten hozott – lapogatja meg a hátát. – Jó színben vagy, hallod-e! – az üdvözléshez mosolyt mellékel, elővillannak aranyfogai.

– Mivel kínálhatlak, Zsiga bátyám?

– Valami erőset kérek!

Jani a söntéspult mögé lép, tétován a vodkás üvegért nyúl, de meggondolja magát:

– Piroska, a Zsiga van itt, hozzál egy üveg originál vodkát, védjegyeset! – kiált Jani előre a lakrészbe. – Majd te felbontod saját kezűleg.

Zsiga a pultra könyökölve nézi Jani szakszerű mozdulatait. Marmon kannából

töltöget tölcserrel borosüvegbe valamiféle gyanús folyadékot. Teletöltött, bedugaszolt borosüvegek sorakoznak a pult alatt. Amikor új palack szájába illeszti a tölcser, előbb lötytyint egy pohár vizet bele, s közben fel-felpillant bűnbánó arccal Zsigára.

– Csináld csak Janikám, mintha itt se lennék, tudod, hogy haverok vagyunk – nyugtatja meg Zsiga. – Azt azért látom, hogy még mindig csalod a testvéreidet. – Kopott vasutasbundában két oláh cigány érkezik. Zsiga a pult melletti asztalhoz ül. Jani kiméri a két kevertet és kijön a söntésbe. Zsiga mellé telepedik.

– Hogy mondatsz ilyet? Jaj, Istenem! Fröccs árában adom nekik a bort, csak nem akarom, hogy megbolonduljanak tőle. Bármit meginnának ezek, még ha kutyán folya is keresztül, de mivel nem esznek rendesen, gyorsan a fejükbe száll, berúgnak, aztán törnek-zúznak. Tegnap este a Bakos család meg a Gyungyi família esett egymásnak. Amit én csak üvegesnek kifizettem, abból nyugati márkás taxit vehetnék magamnak. Ha meglopnám őket, hozzám járnának? Én az első kakasszóra kinyitok nekik, itt melegszik fel nálam a sok didergő roma. Némelyiknek otthon csak csupasz szalmazsák jut, tüzelő nincs, itt urasan eliszogathatnak, jobb mintha otthon a füstös szobában köpi ki a tüdejét. Hitelük is van nálam.

Konkoly Jani nem most jött a falvédőről, pontosan tudja, hogy ha nem hitelezne, talán be is csukhatná a boltot. Szigorral írja a fogyasztást, minden romának külön számológépdulája van, aki nem tud olvasni, annak a szokott italát Jani rovásokkal jelöli. A segélyek kifizetésének napján kiegyenlíti a számlát.

– Jönnek hozzám a cigányok, mintha haza jönnének. Még csak január van, de tavaly november óta három disznót vágtam, aminek legalább a felét a rokonok meg a vendégeim ették meg, csak úgy grátisz – Jani meglegedett mosollyal nyugtazza a mondottakat. – Én nem szeretem a heverő vendéget, Zsiga bátyám, ha korog a gyomra a cigánynak, nem iszik, adj neki enni és megissza a holnapi napot – ez az én üzletpolitikám.

Negyven körüli, takaros asszony lép a söntésbe, széles csípőjén, blúza alatt feszülő mellén legeltethetik a szemüket a vendégek. Ő Piroska, Konkoly Jani harmadik felesége. Az asszony keményen az asztalra teszi a vodkát, az üveg tompán csattan a viaszosvászon terítőn, a férje mellé húz egy széket, leül. Jani büszkén, birtoklón öleli át a derekát.

– Tudod, az idén májusban leszünk húszéves házaspár, magam alig hiszem, a gyerekeink fiatalítanak bennünket. Elsősülöttünk, a Norbi, tízévi aszályos házasság után született, Pirike, a kislányunk most hatéves. Jó asszony. – Piros zavart mozdulattal igazít középpüzt elválasztott, kontyba font haján, eltolja magától a férfit és nekilát felmosni a söntés kőpadlóját.

– Te Jani, mióta mondom már, hogy csináltasd meg az asszonynak a fogát, látod, nem mer mosolyogni – korholja Zsiga a kocsmárost. – Van pénzed, vagy nincs?

– Hogyne lenne, van, van. A múlt héten jártunk a főorvos úrnál a fogászaton. Ilyen köteg tízezrest vittem neki – Jani araszra nyitja az ujjait –, meg vittem egy zacskó tört aranyat is. Aztán telibeszélte az asszony fejét, hogy az aranyfog így meg úgy, öregít, csináltasson inkább porcelán fogakat, olyan színűt, mint az eredeti volt.

Lassan szállingóznak a vendégek. Öreg, nagybajuszú cigány kuporog a zománcozott kályha mellett, a frissen felmosott kövön baltával fát aprít. A kályha platnijai izzanak, aki kintről belép, előbb tesz egy kört a kályha körül, kezét dörzsölgetve kergeti magától a januári fagyot, csak ezután lép a söntéspulthoz. Ott már Norbi, „a nagyfiú” és Piros szolgálja ki a vendégeket. Mintha a kellelénél minden lassabban történe, Piros szoknyája úszik át a termen, roppant tepsit tesz a kályhára, Jani karját keresztbe fonja a mellén, arca rezzenéstelen.

– Tegnap süttük a kemencében, krumpli, hordóskáposzta rétegesen, leöntve tejföllel, a teteje megpakolva bőrös malac karajjal. – Az újonnan érkezőket Jani rövid tömondatokkal mutatja be: – Ez Hógolyó, a libás. Gazdag cigány. Kastélya van a dinnyések utcájában. – A belépő gömbölyű, széle-hossza egy emberke, ahol az irhabundából kilátszik a bőre, szurokfekete. A Krakó-negyednek saját óvodája, általános iskolája van, ahol kiegészítő iskolai tanrend szerint folyik az oktatás. Minden osztályban van négy-öt túlkoros gyerek, a nevelés hallgatólagos eszköze a testi fenytés. Van saját rendőrőrs, öt fővel, köztük egy cigány származású. Tavalý nyitott ügyfélszolgálati irodát az önkormányzat. A telepiek többsége segélyekből és közmunka-díjból él. Jómódú családok az Alszegeen, a templom utcájában telepedtek le. Tiszta utca és kihalt, minden ház magas kökerítés mögé zárva. Jani szerint a saját rokonaiktól is félnek az itt lakók, féltig a vagyonukat. Két-három tucat cigánycsalád épített a dinnyések utcájában, kereskedők, vásározók, dinnyések, baromfitenyésztők, dúsgazdagok, mint Hógolyó. Ő a kisebbségi önkormányzat elnöke, mindenkinek rendel egy üveggel Jani palackozott borából. A fal mellett kuporgó, lompos külsejű romák, az öreg tűzrakó bajuszos kivételével, felállnak, tisztelettel veszik át Hógolyó kezéből a palackokat, azután újra leguggolnak. Egymás közt halkan pustomognak. Hamarosan választások lesznek. A terem levegője az ital és a káposzta savanyú szagától erjed. Kinn holdfényes nyomasztó este van, idebent dohányfüst gomolyog, a kékes-szürke levegőt fáradtan kiejtett szavak tompa moraja tölti meg.

Százéves vénség állít be az ivóba. Vállán virágos nagykendő, elöl a mellén keresztbe vetve, hátul a derekán összecsomózva. Pár pillanatra megélenkül a dermedt helyiség, köszöntések hangzanak és néhány vaskos, csipkelődő mondat.

– Kacska Etel, koldus- és javasasszony, gyógyítja a könnyebb nyavalyákat, asztmát, náthát, szerelmet – mondja Jani Zsigának a jövevény felé bólintva. – És angyalcsináló, ezért már ült is. Nyáron, amikor megtelik a kerthelyiség és a romák az udvaron az akácfák alatt dongatják magukat a legyekkel, délelött az „apácarács” mögött ül, délután meg csoportról csoportra járva jósol. Nekem ő nélkülözhetetlen, van, aki az ő kedvéért jár ide.

A „suttogó rács”, az „apácarács”, Jani találmánya. Makacsul hiszi, hogy a cigányember délelött kilenc és tizenegy között a legszomorúbb, a legelesettebb. – Majd én megmutatom nekik, hogy van remény –, tökéltte el magában. Ablakot vágott a kamra oldalába, apácarácsot szögelt rá és mögé ültette Kacska Etelt. Azóta minden áldott nap ebben a két órában nyomorúságos sorsok, tönkrement házasságok, megesett lányok, valaki, vagy valami után sóvárgó vágyakozások sóhajait suttogják a magukra maradt lelkek az apácarácson át Etel fülébe. Kacska Etel sokat tapasztalt kalandos életében, megjárta Amerikát az akkor szép cigánylány. Igaz, az odaúti hajójegy árát énekkal, tánccal kereste meg, a visszaútét meg a hajószakács mellett, mosogatással. A háború alatt vonatkórházat takarított. Elég bölcsességre tett szert, hogy mindent tapintatosan intézzen.

Etelnek arra is van esze, hogy megrostálja a hallottakat. A legszemrevalóbb történeteket tovább adja Konkoly Janinak, aki minden követ megmozgat, hogy a rohanó végzetet megpróbálja feltartóztatni. Amikor pedig ez az Etelnél végzett fülbegyónás Gábrriel atyának, az Alszegei templom parókusának tudomására jutott, dorgáló levelet kapott tőle Konkoly Jani. A levelet Piros hozta, ő minden vasárnap elmegy a kismisére. „Ne vétkezzél fiam Krisztus Urunk végtelen jósága ellen. Vegyél példát feleségedről, Pirosról, akivel a misén együtt imádkozunk a Te lelki üdvödért is.” Legjobban azért a levél búcsúszavai bántották meg Janit: „Óvnálak, fiam, a hét főbüntől, ide írom neked, mert templomkerülő létedre minden bizonnal elfelejtetted: tartózkodjál a kevélységtől, bujaságtól, irigységtől, haragtól, torkosságtól,

fösvénységtől, jóra való restségtől”.

– Hát ami igaz, az igaz. Tényleg nem vagyok egy szentfazék. De az a vén csuhás abszolút nem ismer engem. A válaszomat, amit vitt neki Piros, azt nem tette zsebre. „Ne hallgasson Atyám, a vénasszonyok pletykáira, mert mi itt nem gúnyoljuk az Urat. De tudja, Atyám, annyi itt a szerencsétlen csóró cigány, hogy amíg mindnek eljut a panasz az Úristenhez, és ő intézkedni tudna, sokszor az már idejétmúlt. A panaszok, sérelmek nálunk nem szállnak az égbe, csak a Kacska Etel, meg az én fülembé jutnak, tőlünk meg egyenesen, vargabetű nélkül, a családsegítőkhöz és a szociális osztályra. Tisztelendőségedet kérem, ha teheti, látogasson meg minket. Javasolnám a délelőtti órákat, mert akkor száll meg bennünket a szomorúság, és akkor vagyunk legjobban kitéve a kísértésnek. Miatyánk.”

Piros nem hozott választ, de a Zsiga közbenjárásának és talán a Jani levelének köszönhetően Gábrriel atya havonta egyszer cigánymisést tart. Főként a gyerekek töltik meg a padokat, kis dalárda is alakult belőlük. Zsunyi Jóska gitárkíséretével szent énekeket énekelnek.

Robajjal nyílik az ajtó, öt fiatal tódul be, fagyos levegő páráját húzza a légáram utánuk. Négy fiú karéjában Babi érkezik, Piros tizenhat éves unokahúga, formás alakján farmer feszül, lábán holdjáró cipő, a szerelést fekete dzseki egészíti ki.

– Megjöttek a gyerekek – élénkül meg Jani. – Zsiga bátyám, most megláthatod, hogy ugrik ezekben a búval bélelt romákban talpra a nóta. Megy, megöleli a fiúkat, utolsónak a kis sógornőt hagyja, nála hosszabban időzik. Van mit ölelgetni rajta, a lány kacéran suhogtatja a kucsma alól kibomló fekete haját, hosszú pillái alól koromfekete szemek ragyognak ki. Királynői kellemmel kínálja csókra olajbarna színű arcát. Piros menti meg a szép cigánylányt férje szeretetrohamától. Jani felhevülten huppan vissza Zsiga mellé, tölt a poharakba, hátradől a székén, kezét az abroszon nyugtatja és mosolyogva így szól: – A pokol tüze égessen meg, ha egyszer el nem kapom! – Pár pillanatra elrévedezik a tekintete az ivó füstös plafonjára, de máris élénken folytatja:

– Amit ez az öt gyerek csinál, originál cigányfolklór! Sokkal jobbak, mint tavaly, amikor hallottad őket. Segíthetnél nekik, megérdemelnék, nagyon tehetségesek. Ha el tudnád intézni, hogy stúdiót kapjanak és kazettára felvegyék a dalaikat, ezek megcsókolnák a lábad nyomát is.

– Ma voltunk az énektanárnőjüknél, megbeszéltük vele a felvételt, felhossa őket Pestre a stúdiónkba. Rendben lesz.

– Áldjon meg az Isten, Zsiga bátyám! Csak hallgasd meg a Misi gyereket, meg a testvérét a Lórit, az ott, az a két göndör fekete, olyanok, mint két ikertojás. A Bangó Rudi fiai. Egy apától valók és két anyától, de azok is testvérek, a Kardelás Rozi lányai. Egy hét különbséggel születtek, mind a kettő gyönyörűen énekel.

Mintha a terem közepén a fiúk csak erre vártak volna. Bangó Misi különös telt torokhangon énekelni kezd, a hóna alá szorított vizeskanna szájának ütögetésével kíséri magát:

*Téglaporos a kalapom,
Mer' a téglagyárban lakom;
Onnét tudják, hogy ott lakom:
Téglaporos a kalapom.*

Csatlakozik hozzá Lóri száj-böggővel, a két fiú evőkanalakkal veri combján a ritmust:

Téglaporos a kalapom,

*Mert tudják, hogy otthon lakom;
Onnét tudják, hogy ott lakom:
Téglaporos a kalapom.*

A hallgatóság is bekapcsolódik a közös éneklésbe. Szaggatott felkiáltásokkal alig felismerhető indulatszókat énekelnek be a sorok közé. Van, aki tapssal, van, aki ujjpattintgatással vesz részt ebben az ördögös muzsikálásban.

Babi, aki eddig Pirosnak segített kiszolgálni a vendégeket, a terem közepére, a fiúkhoz perdül, toppant a holdjáró bakancsával, csípőjét előre, vállát hátrafeszíti, s a beálló gutaütötte csendben új nótába kezd:

*Jön az uram a korcsmából,
Ösmerem a járásáról.
Ösmerem a járásáról,
Felfele fésült hajáról,
Haj děvla.*

*Haj Istenem.
Ó Istenem, mit tettem?
Másnak a feleségét elvettem!
Ahaj děvla, so kerdom?
Kaj romeska romòa jon!*

*Annál büszkébb asszony vagyok,
Hogy a más urával lakok;
Addig kellett a más ura,
Míg az enyém nem jött haza,
Haj děvla.*

Babi az örvöngésig fokozza a hangulatot, még egy ismétlés, azután a strófa végén, csuklásszerű hangot ad, majd néma csend. A lány sírva előreszalad Pirihez. Minden mozgás megszűnik, érezni, hogy mindez nem véletlen műve, szövetségesek egybefonódása ez a némaság. Jani mosolyogni próbál, de sehogy sem sikerül, látja Zsiga értetlen arcát:

– Most kellene belépni Gazsinak, a keresztfiamnak egy klarinét-szólóval. És akkor kettéhasadna felettük a mennyezet, bevirítaná a csillagok és az egész mindenség azon az egy szál hangon csüngne. – Hallgat egy sort, valami meghatározhatatlan nyugtalanság tükröződik az arcán, majd fojtott hangon beszélni kezd: – A Kolompár Vali lett a végzete, tébolygón szerelmes volt abba a lányba. Azon csudálkoztunk, hogy mikor elvette sem nyugodott meg, ahelyett, hogy örömét lelte volna benne, a féltékenység még jobban gyötörte. A lány hét bátyjának barátai ott lebzseltek körülötte. Kutyába se vették a csóró kis zenész srácot. Valit kivéve a család minden férfi tagja mázsán felüli, hájas disznó, erőszakosak, gorombák. Retteg tőlük az egész telep. Orgazdák, uzsorások, a Sanya, a legidősebb droggal kereskedik. Szerencsétlen telepiektől megvásárolják a *szocpolt* bagóért, azután a becsapottaknak esélyük sincs rá, hogy fedél kerüljön a fejük fölé. Itt nálam is kínálgatják a kölcsönt uzsorakamatra. Szerencsétlen bepalizottaknak akkor esik le az álluk, amikor a Kolompárok ráteszik a kezüket a segélyükre. Segélyosztásnál az egész Kolompár család az önkormányzat körül várakozik Golfokban, Mercédeszekben, mint a potrohos, mérges pókok, áldozatukra lesnek.

– Ebben a családban nem volt helye ennek a szelíd, jámbor Gazsi gyereknek. Mikor

aztán Vali három évig nem esett teherbe, eltiltották tőle a lányt. Hamarosan új férjet fogtak neki, felköltöztették Pestre. Gazsi meg csak sorvadt, lesóványodott, mint az ujjam. A nótái egyre keservesebbek lettek, úgy járt-kelt köztünk, mint a holdkóros. Piros a kedvenc ételeit főzte, de nem evett. Tavaly szeptemberben ütött be a mennykő. Itthon volt a Vali a lányával, s mikor összetalálkoztak, szapulni kezdte a szerencsétlent, a sógornője meg fatökünek nevezte Gazsit.

– A kés a Vali sótartójába szúródott, ide – Jani kitapogatja Zsiga vállán a döfés helyét –, szerencsére megakadt a kulcscsontban. Ezután a Kolompár fiúk minden találkozásnál csak ennyit mondtak neki: „Meghalsz!” Karácsony előestéjén találtuk meg Gazsit az előszobája falán, egy kampón lógva. A kötel a nyakában a ruhaszárító kötélből volt levágva, ami korábban az udvaron a ház sarkánál álló akácfa és a szomszéd háza mögötti birsalmafa ágaira volt kifeszítve. Együttlétük alatt Vali reá teregette a mosott ruhát. Felakasztották. Másképpen nem történhetett. Hiszen sem szék, sem létra nem volt a közelében, amit kirúghatott volna maga alól. Hogy ne legyen semmi kétségünk a tettesek kiléte felől, elől összekötözött kezébe Vali esküvői csokra volt nyomva. A tettes azóta sem került elő.

– A saját házában ravataloztuk fel. Piros összeszedte azt a néhány tárgyat, ami elválaszthatatlan volt tőle; a klarinétját, az egyetlen saját kazettáját, szomorú nótái felvételével, és betette mellé a koporsóba.

Klarinétos Gazsi tragikus sorsa közéjük telepedett. Kiisszák poharaikat, röviden búcsúzkodnak. Zsiga még visszaszól az ajtóból barátjának:

– Ha a főiskola után eljön velem Pestre, nagy zenekarban játszhatna ma is – a sorsa is másképp alakul. Bezzeg, a Gugyi-Rostás gyerekei jöttek, a lány is, a fia is első pultos a MÁV-szimfonikusoknál. Lakásuk van, kocsijuk.

Kinn javában sötétedik, a veranda ajtaja előtt az akácán fekete varjak ugrálnak, tollászkodnak. Itt semmi se változott. Kemény teleken mindig bejártak ide a varjak. Azt mondják, a varjak kétszáz évig is élnek. Szent ég... lehet, hogy ezek ugyanazok... Talán ötven esztendeje is elmúlt már, hogy itt az udvaron Janival varjút akartak fogni, de hoppon maradtak. Csapda gyanánt nagy zománcozott lavór szolgált. Feltámasztották egy hasábfával a lavórt, alá kukoricát szórtak és a fára kötött madzaggal lekuporodtak a résnyire nyitott kamraajtó mögé. Jöttek is a fekete varjak, csipegették a kukoricát, de addig vártak a kedvező alkalomra, hogy amikor kirántották a pecket, a lavór ahelyett, hogy lehullott volna, meg se moccant, odafagyott a hóhoz. A varjak még csak fel se rebbentek, tovább csipegették.

– Vigyázz, bele ne gabalyodj a rózsabokrokba! Van belőlük vagy ötven tő. Piros ültette, ott lapulnak a hó alatt – kiáltja a szélesre tárt verandaajtóból Jani. A kiszűrődő fény és a nyomában kiáramló pára megnyújtja alakját.

A kapuból visszanező Zsiga úgy látja, mintha Konkoly Jani hátához lenne növe a kis parasztház, a kocsmával, a kamrával, a füstölgő kéményével együtt.

Az őrmester rablógyilkost fog

Ez már a harmadik eset volt az idén. Ami még hihetlenebb, mind a háromszor betűről betűre hasonló forgatókönyv szerint zajlott le. A falu főterén hibátlan közvilágítás mellett, ugyanúgy vasárnapról hétfőre virradóra, ugyanazon az udvarra néző kamraablakon át hatolt be a betörő a bisztróba, magához vette a kétnapi hétvégi

bevételt, aztán a közös padláson keresztül, felbontva a plafont, beugrott az ABC-be, ott összecsomagolt, és az ajtót belülről kinyitva, angolosan távozott.

Tolka Pityu körzeti rendőrnek az első esetre holtbiztos teóriája volt: az elkövető vagy elkövetők nem idevalósiak, idegenek, az ismeretlen tettes ellen a nyomozást meg kell szüntetni, és fizessen a biztosító. A második betörésnél már kétségei támadtak, mert a tettes az ABC-ből vastag marhabelet, tejet, majorannát és egyéb fűszert vitt el nagy mennyiségben, s erről Tolka őrmester arra következtetett, hogy tejes stífondert készít a tolvaj, lévén disznóvágások időszaka. Ezt a vastag kolbászt pedig sehol a környéken nem készítik, csak nálunk, a receptjét hozzánk egy messziről ideszármazó sváb család hozta. Megtaláltak a főtéri szemetes kukákban annak a sajtnak a dobozából húszegynéhányat, amit előző pénteken szállítottak a boltba, és a betörésig egyetlen darabot sem adtak el belőle. Tolka Pityu erkölcsi világrendje összeomlott, azonnal kihívta a megyei kapitányságról a forrónyomos csoportot, ő pedig érkezésükig Hektorral, a nagy húszabálóval, biztosította a helyszínt. Hektor fajtisza német juhász volt, olyan pedigrével, amely legalábbis Barbarossa Frigyes koráig nyúlott vissza. A kutya előkelő mélabúval szemlélte a sürgés-forgást, és csak akkor vakkantott egyet, amikor az ujjnyomos alhadnagy a porcsettellel megcsiklandozta az orrát. A nyomozás semmilyen eredményt nem hozott, sőt egyenesen zsákutcába jutott, megtépázva őrmesterünk szakmai tekintélyét, mert a falubeliek úgy fogták fel a dolgot, hogy Tolka tehetetlen, képtelen érvényt szerezni a törvénynek. Gúnyosan összenevettek a háta mögött, és újra emlegetni kezdték azt a nevezetes esetet, amikor Tolka Pityu rablógyilkost fogott.

Tavaly ősszel történt, egy ködös, velőig hatoló hideg novemberi estén. Két vadász, egyikőjük a helyi vadásztársaság vadászmestere, az utolsó járattal jött haza a buszon. Vendégként voltak hajtáson a szomszédos apróvadas területen. A buszon felfigyeltek egy idegenre, aki gyanúsán viselkedett. Az ülése mellé rakott sportszatyor cipzárját húzgálta, táskájában keresgélt. Az egyik keresgélés közben a vadászmester meglátott a táskában egy lefűrészelt csövű golyóspuskát, az orrvadászok kedvelt fegyverét. Azonnal elhatározták, hogy leszállásra kényszerítik az idegent, és a törvény kezébe adják.

Csak azt nem tudták, hogyan fogjanak a dologhoz. Végül is az idegen maga sietett a segítségükre: azután érdeklődött, hogy a végállomáson, a mi falunkban van-e fizetővendég-szolgálat. A két vadász egymás szavába vágva magyarázta, hogy van, hogyne lenne, és majd ők megmutatják, hogy hol adnak ki vendégszobát. A vadászmester előrement a buszsofőrhöz, és a fülébe súgta, hogy álljon meg. Leszálltak. Gangos parasztházba kísérték az idegent, egyenesen Tolka Pityu karjaiba, aki a hátul álló kacsintgató-kummogató vadászmester jelzéseiből azonnal átlátta a helyzetet, visszament a házba, hogy kap magára valamit, és megmutatja a szállást. Amikor visszajött – az idegen még mindig nem gyanakodott –, érces hangon, szinte diadalmasan szólította fel:

– Igazolja magát! A törvény nevében letartóztatom! – s már kattant is a bilincs a meglepett ember kezén.

Tolka Pityu másnap bekísérte a foglyot a megyei kapitányságra, ahol megtudta, hogy milyen nagy fogás a fickó. Országos körözést adtak ki ellene, többrendbeli betöréssel, gyilkossággal gyanúsítják.

Tolka Pityu őrmester a közbiztonság megszilárdítása terén tanúsított bátor magatartásáért magas kitüntetésben részesült.

Azon töpreng, amióta kihívták a harmadik betöréshez, és körbejárta az ismerős helyszínt, hogy ha tizedannyi szerencséje lenne, mint a múltkor a szállást kereső gyilkossal, visszaszerezhetné a renoméját.

Elhatározta, hogy maga lát hozzá a tettes kézrekerítéséhez, nem kellene ide a megyeiek. Úgy gondolta, szagot fogat a kutyával, és az forró nyomon elvezeti őt a betörőhöz. Hektor szolgálatkészen ült a bisztró udvarán, a kamra ablaka alatt, és biztató pillantást vetett gazdájára, hogy ne nyugtalanodjon, órá számíthat. Legalábbis Tolka Pityu ezt olvasta ki a kutya tekintetéből. Az őrmester fejében már készen állt a terv, amiben Hektornak főszerepet szánt. Előbb szagmintát hozott ki egy befőttes üvegben a bisztróból. A pincérlány állítása szerint ugyanis a játékautomata mellett a széken talált szürke sál nem volt ott záraskor, csak a betörő hagyhatta ott. Az őrmester levágott belőle egy arasznyit és belegyömöszölte a dunsztos üvegbe. Hektor az elé tartott üvegbe beleszimatolt többször is, de nem jutott semmilyen következtetésre. Ült, csak ült a fenekén, fülén unottan igazított egyet, de az őrmester izgatott „Szimat! Hektor! Szimat!” biztatására meg se moccant. Aztán arra gondolt Tolka, hogyha a kamra ablakán, a tettes nyomában elindulna Hektor, talán nem állna meg, hanem elvezetné őt a rejtkehelyig. Fojtott, parancsoló hangon nógatta a kutyát, hogy ugorjon be az ablakon, de nem értették meg egymást. Ekkor megpróbálta felemelni és betuszkolni, ám Hektor elnehezedett az utóbbi években, vastag zsírpárnát növesztett, és még kapálózva tiltakozott is a feladat ellen. De nem tett szemrehányást a kutyának, hisz már ő sem a régi, pocakot eresztett, ellustult. Egyszer már-már sikerült célt érnie, de Hektor az ablakpárkányról nem befelé ugrott, hanem vissza, elé a földre. Ekkor cselhez folyamodott, egy darab kolbászt dobott be az ablakon. Mintha Hektor érdeklődést mutatott volna, egyszer csak elrugaszkodott a talajtól és fent termett az ablakban. Eltűnt. Kínosan hosszú percek múltak el, bentről edénycsörgés és csámcsogás zaja hallatszott, ám a kutya nem mutatkozott. Eltelhetett már egy negyedóra, amikor jött Balázs, az üzletvezető, és közölte Tolkával, hogy Hektor a konyhai előkészítőben hagyott három kiló füstölt kolbászt egy szálíg felfalta. Az őrmester jeges tekintettel végigmérte a vendéglőst, szórakozottan zsebre vágta a szürke sáldarabot, és elindult szolgálati helyére. Elhatározta, hogy a fűtött kis szobában rendezi gondolatait. Az utóbbi időben lidérces ismétlődő álmok gyötörték. Kergetett valakit, szorosán a nyomában volt már, és akkor hirtelen égő fájdalmat érzett a derekában, kiújult a lumbágója, le kellett ülnie, és futni hagyni a gazembert. Ébredés után még fokozta a rossz érzését, hogy mint álom az álomban beleálmodta a már ismerős történetbe azt is, hogy ez most nem álom, mint a múltkor, ez most valóban megtörténik vele. Megkeseredett az utóbbi időben, úgy érezte, egész élete zsákutcába jutott.

A betörést követő harmadik napon a tanácstítkárnő nyitott be irodájába lélekszakadva, és egy szuszra mondta:

– Pityukám, az isten szerelméért! Te itt ülsz, a betörőid meg a megállóban várják hatalmas csomagokkal a fél kilences buszt, viszik eladni a cuccot!

Ekkor határozta el, hogy nyugdíjba vonul.

A falugyűlés

Vallyon Kazinak elege volt az egészből. Azt már megszokta, hogy a legfurcsább ügyekben fordulnak hozzá az emberek, Bagi Mari néni kérése mégis meglepte. Az öregasszony kendője csücskét húzgálva, panaszos hangon mondta el, hogy az állatorvos harmadszorra sem tudta kivenni a Böske tehénből a borjút, mert állítólag angolkóros, és az „anyja tőgyibe lóg a feje”. Menjen azonnal, mielőtt megdöglük a tehén borjastól. Már csak ez hiányzott. Ma este hatkor, falugyűlésen akar számot adni a tanács

munkájáról, és egy kicsit a maga szolgálatban eltöltött negyven esztendejéről is. És most itt van, ellik a Mari néni tehene. Nem sokáig töprenghetett; ha valóban órák óta kínlódik az a szegény jószág, előbb-utóbb beledöglik.

Ahogy kerékpárjával bekanyarodott a Bagi Mariék portájára, a fiatal állatorvosba ütközött, aki egy dézsa forró vízben mosogatta a kezét. Látszott rajta, ő már feladta.

– Jó, hogy jössz, elnök elvtárs – mondta fakó hangon –, azt mondják itt az emberek, hogy te már vettél ki angolkóros borjút.

– Vettem, vettem. Téeszelnök koromban, amikor abból éltem. Gyere, dokikám, veselkedjünk neki közösen, hátha ketten többre megyünk.

A doki arcán csekély lelkesedés tükröződött.

– Elkéstünk, a borjúnak mindenképpen vége.

– Igen? Akkor mentsük meg a tehenet. Hány kötelet használtál?

– Kettőt, még rá van kötve a két mellső lábra.

Kazi megnézte a tehenet. Nekigyürközött, belenyúlt, és elégedetlenkedve csóválta a fejét.

– El sem tudom képzelni, hogy miért nem boldogultál. Hisz ennek a tehénnek olyan tág a szülőútja, mint az országút. Kérlek, hozzatok ide még egy kötelet.

Amikor megkapta, hurkot kötött rá, aztán újra benyúlt a tehénbe, kitapogatta a borjú kókadt fejét, és a szájába tette a hurkot.

– Segítsetek! – Az orvos és két bámészkodó szomszéd megragadta a kötélvégeket, és óvatosan húzni kezdték, miközben Vallyon Kazi gyúrta, gyömösölte a fáradságtól alélt Böske tehén hasát.

Félórás küszködéssel sikerült kihúzni a borjút. Megviselt volt, de élt. Az örömtől még a nemét is majdnem elfelejtették megállapítani – jól fejlett üsző borjú volt.

Mire az áldomást megitták, már remegő hátsó lábain támaszkodott, az anyja meg nyalogatta szalmába bicsaklott, vértől izsamós fejét. Lehet, hogy tényleg angolkóros ez a borjú, mintha az egyik lába rövidebb lenne egy kicsit, de Kazi megvigasztalta az öregasszonyt:

– Ne féljen, Mari néni, majd kinövi. Lehet ebből még rekordtejelő is.

Kazi felült a kerékpárra és hazakarikázott. Útközben azon gondolkodott, hogy nem is emlékszik rá, mikor volt utoljára ilyen sikerült napja, mint ez a mai.

A tanácsháza tetején a négy égtáj felé irányított hangszórókból a kis tanácstitkárnő éneklő hangján ismétlődött vég nélkül a felhívás: „Értesítjük a falu lakosságát, hogy ma este, hat órakor, a művelődési ház nagytermében, falugyűlést tartunk. A gyűlés napirendi pontjai: egy, beszámoló a tanács munkájáról, kettő, pártok programjának ismertetése, helyi szervezetek megalakítása. Mindenkit szeretettel várunk!”

Annyi ideje maradt, hogy megmosakodjon és átöltözzön. Fél hatra ért a művelődési ház elé, ahová már megérkeztek a megyeszékhelyről a pártok propagandistái és szónokai. Az egyik helyi aktivista félrevonta, és fontoskodva súgta a fülébe, hogy lecserélte a vörös drapériát az elnökség asztaláról, mert az ugyebár, különösen a mai alkalomra... Megnyugtatta, hogy neki tökéletesen mindegy, mivel van leterítve az asztal. A teremben, a hivatalos minőségben jelen levőkön kívül alig lézengett néhány helybeli lakos, azok még a megszokottnál is nagyobb közönnyel tekingettek szét a sok idegen láttán.

Amikor fellépett az emelvényre, már tudta, hogy nem a napok óta fogalmazott beszédét fogja elmondani. Néhány száraz adattal ismertette a hallgatósággal a közpénzek felhasználását, a szociális, kulturális és egészségügyi állapotot, azután pár

szóval említést tett a vízműtársulás megalakulásáról. De mivel úgy látta, senkit sem érdekelnek túlságosan ezek a dolgok, belekezdett elbeszélni – a természetes részleteket sem mellőzve – Bagi Mari Böskéjének ellését. Mintha némi érdeklődést látott volna az arcokon. Belelendült. Amikor a végére ért, fordított egyet a szavain, és így folytatta:

– Tisztelt falugyűlés! Ehhez az elletéshez tudnám hasonlítani a falu elmúlt évtizedeinek történetét. Olyan ez, mint a közösen világra hozott borjú, a Bagi Mari néni tehenéé; kicsit testi hibás, kicsit gyámoltalan, de él.

A képes beszédet hallván, a pártok képviselői zavartan feszengtek a helyükön. Vallyon Kazi mély lélegzetet vett és még ennyit mondott:

– Itt, a faluban, a közszolgálatban eltöltött negyven esztendő után átadom a helyem az új bábáknak – intett a pártok képviselői felé, és leballagott a pulpitusról.

Bolyhos Tekla panziója

Bolyhos Tekla házában ablaka télen-nyáron tárva-nyitva. A rozszant kerítés és a ház fala között ásonyomnyi virágágyás csíkja húzódik. Az öregasszony a nyitott ablakon át maszatos bögrékben és vizes poharakban nyújtogatja ki az italt a járda szélén toporgó kuncsaftoknak. Törzsvendégei cseppet sem finnyásak. Megisszák ezek a pálinkát meg a bort, akkor is, ha kutyán folyt keresztül – magyarázza Tekla mama a szomszédoknak, akik, ha elvitelre vásárolnak tőle italt és a jobbikból kérnek, megütközve tapasztalják, hogy egy hordóból méri az öregasszony a lefitymált lőrét és a „királyoknak való” nedűt. Amikor Sári Feri szavát hallta Tekla mamának, hogy fel nem foghatja, miképpen lehet ugyanabból a hordóból mérni a vinkót és a „királyok borát”, olyan választ kapott, hogy attól koldult:

– Egyszerűen, Ferikém! Az abroncs választja el őket.

Bohus az ablakon át dorgálja Sárossy Gyulát és Bagi Gyulát, mindennapos hajnali vendégeit.

– Hiába lapátoltam el tegnap hajnalban a járdáról a havat, úgy összetáncoltatok, mintha Peszeki Sanyi a csordát hajtotta volna az ablakom alá itatni. De nektek még ez sem volt elég, itt hagytátok a névjegyeteket is körben sárga lyukakat pisáltatok a hóba. Ezek a díszítmények nekem ötszáz forintomba kerültek. Vallyon Kazi, az elnök megfenyegetett; nyakamra küldi Tolkát és lefoglaltatja a pincében a hordókat az utolsó dongáig, ha az utcán át itatlak benneteket.

– Egyet se félj, Bohuska, emlékezz csak, amikor negyvenkettőben a fináncok megtalálták a szalmakazlamban az eperfahordó pálinkát, amit saját kezűleg főztél, mi meg Daku Flórral lefejtettük éjszaka demizsonokba a községháza udvarán és az utolsó centig visszakaptad. Majd megütötte őket a guta, amikor Apátiban észrevették, hogy üres a hordó – mondja Sárossy Gyula, a borbély, vigasztalóan.

Bolyhos Tekla azonban vigasztalhatatlan. Először is, negyvenkettőben az első rövid, de viharos házassága után fiatal elváltasszony volt. Az apai örökségből nyitott vendégfogadó virágzott. Még a környékbéli falvakból is hozzá jártak mulatni az urak. Igaz, csak italmérésre és dohányárudai cikkek kiskereskedésére kért és kapott iparendélyt, de mindennel foglalkozott. A hat vendégszoba minden éjszaka foglalt volt. Pestről szerződött három dámát, akik rövidesen felkavarták a családi tűzhelyek nyugalma. Elhíresedett a konyhája is, mert a szakács, Havas Vendel művésze volt a mesterségének. Egyszer fogadásból Dancsházi igazgató úrnak a Katona Jani susztertől

hozott cipőtalpbőrből olyan flekkent süttöt, s az igazgató úr olyan jóízűen falatozta, hogy még hat adagot rendeltek belőle az urak.

Negyvenkettőben, ilyenkor, a Sülyi Stefánia Fiókszövetkezet farsangi báljába készülődtek. A bál előtt, a Bolyhos fogadó színháztermében, Nóti Károly két egyfelvonásosát, *A motor-t* és *A cég arájá-t* láthatta a közönség. Kónya Böske és Vona Manci alakítását ájult lelkesedéssel tapsolta a publikum. Utána kezdődött az álarcosbál, Bolyhos Tekla vendégfogadójának összes termeiben. Szép idők voltak. És szép volt az ifjúság. Azóta sok mindennel megpróbálkozott, ami valami csekély haszonnal kecsegtetett. Egész életében népes család megélhetésének gondját cipelte a hátán. Kisebbik lánya itt él a faluban, részeges férjével, aki meginná a holnapi napot is, és félnótás fiával. Túl a nyolcvanon is rászorulnak, órá, Tekla mamára, akit a háta mögött csak „vén uzsorásnak” hívnak. Ahogy múltak az évek, egyre magányosabb lett. Előbb az unokái, azután a lányai is elmaradoztak mellőle, csak ha adnia kellett, akkor jöttek. Egyetlen beszélgetőpartnere maradt, akivel kertelés nélkül mindenről eszmét cserélhetett: Isten. Ő ugyan süldő lány kora óta nem jár rendszeresen templomba, és nem is féli az Istent, az azonban szerfölött tetszett neki, hogy a Mindenhatóval kedve szerint eltársalozhatott. Az pedig különösen jóízű volt ezekben a beszélgetésekben, hogy tegeződhetett az egek urával, amíg a parány földi hatalmasságokat, a jegyző urat, a patikust, Vörös csendőr őrmestert magázni kellett. Öregségére Istennel való viszonya is megkeseredett. Ahogyan a testi nyavalyák, kínzó derékfájásai, csúz okozta lábfájásai egyre szaporábban jelentkeztek, beszélgetéseikben a Teremtőt mind gyakrabban illetve szemrehányásaival. Amint ereje fogyatkozott, lassan észrevétlen elgyámoltalanodott, gyakorta káromolta a Jótevőt, még azt az eretnekséget is számtalanszor elkövette, hogy köszvénytől göcsörtös mutatóujjával az Urat sejtett lakhelyén megfenyegette.

Pedig Tekla mama ügyei ez idő szerint nem állnak rosszul. Zugkocsmája szépen jövedelmez. A hátsó udvarban, a lóistállóban berendezett menedékhelynek most is három állandó lakója van. Ők hárman a falu híresen hírhedt korhelyei. Itt húzódtak meg Bolyhos Tekla istállójában, ahol fedél van a fejük felett. Tekla mama táplálja őket, napi ellátásuk személyenként egy vekni kenyér és egy liter bor. Hetente egyszer hármuknak tíz tojásból készít rántottát. Az istálló gerendájáról avas szalonna és sótól kivert füstölt csülök lóg madzagon, amelyből egymást szemmel tartva takarékosan nyesegetnek egy-egy szeletet. Ezenfelül az öregasszony havonta egyszer kimossa a göncüket. Ők hárman: Csörögi Lehel, a tengerész, Szekeres Áron temetőőr, Rege János, a gatteros, nyugdíjkkal fizetnek Teklának a gondoskodásért.

Csörögi Lehel apja örök életében vízi ember volt. A folyó holtágait járta és az áradások után a lapályokban megrekedt vizeket. A sűrű nádasokban víziszárnyasra vadászott, halászott, rákászott. Fia, Lehel is a vadvizek illatától érezett gyermekkorában igazi mámort. Ám ahogyan cseperedett, apjától örökölt nyugtalan vére (az öregről azt beszéltek a faluban, hogy sót szállított fiatal korában tutajon a Tiszán) csillapíthatatlan vágyakat lobbantott lelkében. Tengerész akart lenni. Hatalmas hajókat akart távoli vizeken kormányozni. Képzletében testet öltött pontosan az úti cél, az ország, amelyről mindent tudni akart: Kína. Barátnak, ismerősnek egyébről sem beszélt, mint a nagy utazásról. A faluban ma is kínainak hívják, a füle hallatára is, de nem azért, mert eljutott Kínába, pusztán csak azért, mert annyira szeretett volna odamenni. Csörögi Lehel nem volt még egészen húszéves, amikor a Bura és Szolnok között közlekedő gőzhajó matróza lett. Ez a hajó kettős életet élt, hétköznap kofahajó volt, szállította delénkendős, kartonszoknyás, kötényes utasait zöldséggel, tojással, baromfival megrakodva a városba és este vissza. Ünnepeken pedig sétahajóvá változott, fedélzetén gondtalanul fecserésző szép, jó illatú nőekkel. Lehel fogékony volt a szépség

és a báj iránt, igazából ezeket az ünnepi járatokat szerette. Csakhamar észrevette, hogy izmos alakján feszülő matrózzubbonya, sötétkék, fehérszegélyes matrózsapkája alól rakoncátlanul kibukó szőke haja, egészséges fogait megvillantó mosolya nem marad hatástalan a hölgyekre. A menetidő majdnem négyórás volt a végállomásig, kicsi, de tiszta és egyszerűen berendezett kabinja pedig kényelmes. Ebből a kis fészekből sok szép emléket vittek magukkal Lehel hölgyei, de hoztak is cserébe eleget, a gyöngédségüket, a kiszolgáltatottságukat, amit ő diszkrécióval viszonzott.

Azután dunai hajós lett, egyszer egészen a Vaskapuig hajózott és látta a tengert. Így mesélte el barátainak a faluban később nyugdíjas kormányosként a kocsmasztalnál. Mivel függetlenségre áhítozott, agglegény maradt, egész életét magányosan élte. Valami olthatatlan kíváncsiságot érzett a mások titkai iránt, de ha birtokába jutottak, tapintattal megőrizte őket. Bizalmas üzeneteket közvetített, kényes küldetésekben járt el, vigasztalt és gyakran maga költötte híreivel reményt öntött a reményvesztettekbe. Ő lett a falu szerelmeseinek postása is. Titoktartása és tapintata tette alkalmassá erre a feladatra. Szerelmi közvetítőként csak egyetlen egyszer vétett szigorú önmegtartóztatással végzett szolgálata erkölce ellen. Felbontotta Matildkának, a postáskisasszonynak Pázmándy Lajoshoz küldött levelét. Sokadik levélre küldte Matildka azt a választ, amely a gondosan összehajtogatott levélpapíron egyetlen szóból állt: NEM. Azóta sem érez lelkifurdalást, mivel ő is fülíg szerelmes volt Matildkába.

Talán a gyerekkor élményei, talán felnőttkora vándorélete okozta, de mindig a mának élt. Viszolygott attól, hogy birtokoljon valamit, úgy gondolta, szabadságától fosztaná meg a tárgyak tulajdonlása. Több használhatatlan roncsból összeeskábált kerékpárja az egyetlen vagyona, amivel végigkarikázik a falun az alvégtől a felvégig, azért, hogyha alkalma adódik, és sikerül elcsípnie néhány új hírecskét, azt továbbadhassa azoknak, akiket illet.

Megbékélt a sorsával, meg Tekla asszony menedékhelyével is. Bár, amikor beköltözött, tiltakozott az ellen, hogy szalmazsákon háljon. Remélte, hogy a nyugdíja fejében egy ócska ágy jár neki. Bohus másként gondolta:

– Ha nem tetszik a szalmazsák, vackolj magadnak a jászolba, ha jó volt a názáretinek, neked is megfelel.

Szekeres Áron kegyeleti szolgálatból ment nyugdíjba, kilencvenkettő decemberében. Temetőőr és sírásó volt egy személyben, amióta az asszony itt hagyta, annak pedig már idestova negyven esztendeje. Egész emberöltőt töltött hivatalában, de a halálba, mint megmásíthatatlan ténybe, nem tudott beletörődni. Minden erejét, találékonyságát latba vetette, hogy legalább csak egyszer, egyetlen alkalommal meghátrálásra kényszerítse a kaszást. Először csekélyke mellékkeresetnek indult a megbízatás, amit magára vállalt: a lelkiileg és fizikailag kimerült rokonok helyett átvállalta a virrasztást a ravatalozóban a megboldogult mellett. Szekeres Áron ott, a halott közelében érezte meg az emberi egyedülvalóság határtalanságát. Ezt pedig színjózanon nem lehetett elviselni. Minden alkalomra vitt magával egy üveg pálinkát, melyből húzott egyet-kettőt, ha kiszáradt a torka. Mert Áron egyfolytában beszélt a megboldogulthoz, régi eseményeket, vitákat elevenített fel, hiszen mindenkit ismert életében, még játszópajtásai is akadtak közöttük. Minél bensőségesebb viszony fűzte Áront a halotthoz életében, annál indulatosabban érvelt, perlekedett, hol a tetemhez, hol egyenesen Istenhez intézve szavait. Megesett, hogy ültéből felemelkedve türelmetlenségében a koporsó mellé lépett, és erélyesen kopogott az oldalán, nevéen szólongatva fennhangon az elhunytat. Minden hiábavalónak bizonyult, soha egy hang, egy rebbenés, egy jel nem érkezett válaszul.

Vagy talán mégis? Tavaly januárban, a Daku Flóri melletti virrasztáskor. De oda

nem megbízásra ment vigyázni, hanem már nyugdíjasként, önmaga nevében. Csikorgó hideg volt, mély hó, a keményre fagyott földben a barátokkal fél napig ásták a sírgödört, csak csákánnyal boldogultak a fagyos agyaggal. Szemöldökük, bajszuk, hajuk deres lett, mikorra végeztek.

Éjfél után elszállingóztak a barátok, Sárossy Gyuláék, az ivócimborák, már csak ő maradt egyedül a koporsó mellett. Tekintettel a hidegre és a hosszú éjszakára, alaposan felkészült a virrasztásra, két üveg pálinkát vitt magával. Talán mert annyiszor cserbenhagyta a remény, szenvedély nélkül társalgott Flórival. Már a második üveg cseresznyét is megbontotta, amikor csak alig hallgatóan, szinte sóhajtva suttozta valaki: „gematt”, „gematt”, „gematt”. Ez volt Flóri szavajárása, amit helyeslő és tiltakozó mondataiba egyképpen beleillesztett, noha sem ő maga, sem pedig hallgatósága nem ismerte a jelentését. Áron behúzódott a ravatalozó sarkába, meghúzta a pálinkás üveget, és lelkében, testében boldogság áradt szét. Ekkor következett be az, amire fél életen át hiába várt. Flóri felült a koporsóban, és egy könnyed mozdulattal a ravatalozó kockakövére lendült. Hosszú léptekkel indult az ajtó felé, egyetlen taszítással sarkig tárta a nehéz vasajtót. A szél havat kavart öles alakja után. Áron utána iramodott, követte a halottasház mögé, egészen a patakig. Itt Flóri fekete öltönye helyett már bársonynadrágot, keményszárú csizmát és bekecset viselt. Áron úgy látta, hogy a koporsót bélelő fehér gyolcs a dereka köré van csavarva. Pillanatra eltűnt a szeme elől, amikor újra felbukkant, fakutyán siklott a patak jegén a Holt-Tisza felé. Kétrét görnyedve hajtotta magát a lába közé fogott szöges bottal a patak torkolatáig, onnan éles kanyarral a holtág zúzmarás fűzkoronái alá csusszant, ahonnan vakítóan fénylő hóbundában bukkant elő. Éles roppanással szakadozni kezdett Flóri alatt a jég, mögötte hatalmas jégtáblák torlódtak, még küszködve próbálta botjával előre taszítani a fakutyát, de egyre mélyebbre süllyedt a jeges vízben és egészen eltűnt Áron szeme elől.

Szekeres Áront úgy elnyomta az álom, hogy arra sem ébredt fel, amikor reggel leszögelték a koporsót. Úgy kellett felrázni. Imbolygó léptekkel a halottasház mögé ment, saját bakancsa és Flóri ormóttan csizmájának nyomait egészen a patak partjáig követte, ott eltűntek a nyomok, a hajnali hófúvás betemette őket. Visszaballagott a ravatalozóba. Csalódottan vette tudomásul, hogy nem győződhet meg róla, benn van-e Flóri a koporsóban.

Hazasietett átöltözni. A temetésig már csak arra maradt ideje, hogy egy darab terméskövet barna csomagolópapírba göngyölgjön és madzaggal átkötözze.

Komor arccal állt a sírgödör szélén, kezében a kövel és várakozott. Bernát atya rövid imát mondott, és megszentelte a lebocsájtott koporsót. Amikor az első lapát föld hullott a sírba, Szekeres Áron előrelépett és a követ a koporsó fedelére dobta. A gödörből mély, tompán kongó hang tört fel, olyan, mint amikor üres hordót görgetnek. Áron elmosolyodott. Könnyed léptekkel elindult Bolyhos Tekla panziójába, ahol az övé volt a fal melletti szalmazsák.

Rege János az apjától tanulta a fűrészgép kezelését. Az örege még gőzfűrészen kezdte a húszas évek végén, amikor a gőzmalom mellett felépült a fűrésztelep. Közel a Tisza-gáthoz, a Hanyiék rámpájánál működött a két gatter, így nevezték a faluban, mely szűkös kenyeret adott húsz-huszonöt sülyi családnak. A tizenkét órás munkanap és a megélhetéshez kevés, az éhenhaláshoz pedig sok nyolcvan filléres napszám ellenére, hajnaltól késő estig ültek a gáton sorban a napszámra várakozók. A fűrészelni való fenyőtörzseket oláhok úsztatták le a folyón, sószállító tutajok után kötve, és adták el élelemért, kenyérért, szalonáért, halért. Rege János gőzfűrésszel darabolta, fűrészelte az irdatlan szálfákat szemet gyönyörködtető léccé, pallóvá, gerendává. Faismerete és

szemmértéke olyan tökéletesre csiszolódott az évek során, hogy amikor életében egyszer romlott ételtől megbetegedett, három napig állt a fűrész, mert nem akadt, aki a helyére álljon. Nem is hívták másként csak gatteros Regének a faluban, és ez szerfölött szerencsés volt, mivel így nem lehetett összetéveszteni a másik Rege Jánossal, aki az Új soron lakott. A fia, ifjú Rege Jani, megörökölte apjától a fűrészesterséget és kézügyességet a ragadványnévvel együtt, sőt, amikor korszerűsítették az üzemet és dízelmotorokkal váltották fel a gőzgépeket, gépkezelői képesítést is szerzett.

Azon a végzetes napon, amikor a baleset történt, kipihenve és tiszta fejjel ébredt Rege Jani. Az estét a cimborákkal fergeteges jókedvvel töltötte, Darázs Laci születésnapját ünnepelték. Megetette az állatokat, készített magának reggelit, darab sajtot, szalonnát, karéj kenyeret vitt magával, és elindult kerékpáron a fatelepre. Az Icsuék rampáján felhajtott a Tisza-gátra, hogy a gáton karikázhasson végig az ártér felől felszakadozó hűvös párából nagyokat szippantva. Már előtűnt a napkorong a folyót szegélyező fűzfák mögül, s egyszerre hideg fuvallat kerekedett. Megélénkült az erdő, székács, rigó, szarka szólt az ártér sűrűjében. Rege Jani szinte hóbortosan kedvelte ezt a mélyzöld derengést.

A műszak előtt alig akadt dolga, a fűrészlapot éppen tegnap reszelte ki borotvaélesre, a munkaterületet olyan rendben és tisztán hagyta tegnap, mint a patika. Segítőjével az első fenyőtörzset már tegnap satuba fogták, a láncokkal a csigára erősítették. Csak a motort kellett beindítani. Miután a védőrácsot leemelte, még egyet igazított bal kézzel, átkarolva a fenyőrönkön. Intett a segédnek, hogy mehet. Oly hirtelen lendült előre a rönk, hogy nem maradt ideje bal karjával elengedni.

Amikor évek múltán első ízben volt ereje elmondani a történeteket, nem tudott szabadulni attól a képtelenségtől, hogy annyira gyorsan és váratlanul metszette le a gép csuklótól kétujjnyival feljebb a kezét, hogy a fűrész tükörfényesre csiszolt fém talpára lehulló kézfejének ép kezével önkéntelenül utánakapott.

Rege János foglalta el a középső szalmazsákot Tekla mama istállójában.

Bolyhos Tekla nem gondolt arra, hogy éppen most, amikor a gőzölgő hurkalevest beviszi az istállóba a három lakójának, tör ki a botrány. Ilyenkor, disznóölések idején sorra járja a házakat és összegyűjti a hurkalét, amiben a frissen töltött hurka kifő. Alaposan megfűszerezve ebből főzi az ízletes korhelylevest az ő „hajótöröttjeinek” a kialakult ellátáson felül, csak úgy grátisz.

– Vidd vissza, Bohus, nem kell a levesed – mondja Csörögi dühtől kivörösödött arccal.

– Mi ütött belétek, Lehel, aranyszínű zsírkarikák úszkálnak a tetején, még kenyérkockákat is pirítottam hozzá. Szeretném én látni azt a hajószakácsot, aki hurkaléből ilyen levest csinál neked.

– Edd meg magad Tekla, nekünk többet ne kéregezzél, nem vagyunk rászorulva – dörmögi Szekeres Áron csutakszerű bajusza alól.

– Nocsak, de finnyásak lettek az urak. Pont te mondd ezt Szekeres Áron. Mikor ideköltöztél hozzám, majd elfújt a szél, olyan rozoga voltál, most meg ki vagy gömbölyödve, mint a disznósajt.

– Azt kérjük, amire a nyugdíjunktól telik, Tekla. Ne koldulj a faluban nekünk, mert ez a mi szégyenünk, nem a tied – bátorodik neki Rege János is.

Egyre paprikásabb a hangulat, de Bolyhos Teklának jól felvágták a nyelvét, nem hagyja annyiban.

– Rege Jani, a te rokkantnyugdíjad a legkevesebb, épp csak hogy kivitte neked a

postás, három nap alatt a nyakára is hágtál. Elhoztad hozzám, vagy Marcihoz a Felső-kocsmába. Azután itt ittad nálam hitelben a bort.

– Regét ne bánts, Bohus – kel Jani védelmére Csörögi. – A múlt hónapban kétszer írt neked meghatalmazást, hogy segítyt kérhess a nevére a polgármesteri hivataltól. Tudtommal mind a kétszer meg is kaptad.

Bohus most már tudta, honnan fúj a szél. Csörögi Lehel lázította ellene a többieket is.

–Nem kell nekem veletek vesződnöm, Lehel. Mehet mindenki, amerre lát. Te már megpróbáltál kétszer is elmenni, igaz, csak akkor, amikor jöttek a jó idők, és elhálhattál a hajóállomás várójában, vagy a buszmegállóban, a padon. Amint megjöttek a hűvös éjszakák, rögtön megtaláltad az ajtómat, visszakullogtál.

Csörögi Lehel már megbánta, hogy ujjat húzott Bohussal. Megenyhülten szimatol egyet-kettőt a hurkaleves felé a levegőbe, de Tekla mama nem szereti a fél győzelmet.

– Helyes, menjetek, kolduljatok magatok. Neked, Lehel, a templom lépcsőjét ajánlom. Csak vigyázz, mert Bernát atya kiséprőztet a templomudvarból, ha a hívek egyre kevesebb perselypénzét elhalászod a sekrestyés elől. Te, Áron, próbáld meg a községháza előtt, szemben a járdán, ahol nagy a forgalom. Rege Jani, neked így nem fog menni, túl becsületes vagy és büszke. Te csak szedd tovább a Marcinál a pultról a poharakat, és ha kevés, amit Marci hébe-hóba ad, öntögesd össze a maradékot és hajtsd fel, mikor nem látják.

Most már teljes volt Bohus részéről a győzelem. A lázadók visszakoztak, ám Tekla mama még nem fogyott ki a szóból.

– De egyről ne feledkezzetek el. Ezelőtt, amikor itt jobban éltek az emberek, két falu, Süly és Roff tudott eltartani egy koldusasszonyt, Kacska Etelt, ti pedig ebben az egy faluban hárman vagytok.

ISBN 978-615-00-1871-3

ISSN 0866-4420

Felelős kiadó: Z-füzetek Alapítvány

Felelős szerkesztő: Striker Judit

Illusztráció: a címlapon Várhelyi György - Könyvesérme

Bado Stúdió & Print Bt. – 2018

Felelős vezető: Badóné Szabó Zsuzsanna

Terjeszti a Könyvtárellátó Közhasznú Társaság
